

Έθνος και ταξική πάλη

**Ποιοι θέλουν την «Αριστερά» στο
περιθώριο της κοινωνίας;**

Η Αριστερά ή θα είναι πατριωτική ή δεν θα υπάρξει Δαμιανός Βασιλειάδης

Εισαγωγή

Η Αριστερά ή θα είναι πατριωτική ή δεν θα υπάρξει, γιατί πατριωτισμός και σοσιαλισμός είναι δίδυμες έννοιες, όπως είπε ο Βάσος Λυσαρίδης. Και αν παρ' όλα αυτά υπάρξει, τότε θα ενταχθεί στο σύστημα, αποτελώντας δημοκρατικό άλλοθι του, γιατί ποτέ δεν θα μπορέσει να γίνει πλειοψηφικό ρεύμα, χωρίς την πατριωτική του συνιστώσα. Και ας θέλουν ορισμένοι μετά βίας να ταυτίσουν τον πατριωτισμό με τον εθνικισμό, γιατί έτσι τους βολεύει. Το ελαφρυντικό για τους τελευταίους συνίσταται στο γεγονός ότι είναι ανιστόρητοι, καθηλώνοντας την ιστορική εξέλιξη στα τέλη του 19 αιώνα, το επιβαρυντικό ότι υπηρετούν εκών άκων τη Νέα Τάξη και την παγκοσμιοποίηση.

*Η μόνη περίπτωση που έγινε πλειοψηφικό ρεύμα η Αριστερά ήταν κατά τη διάρκεια του ΕΑΜ και εν μέρει με την ΕΔΑ. Και στις δύο περιπτώσεις υπήρχε η σύζευξη του πατριωτικού με το κοινωνικό αίτημα. Τότε μόνο μεγαλούργησε! Στην Ελλάδα ιδιαίτερα **τα εθνικά - πατριωτικά θέματα είναι συνδεδεμένα με τα οικονομικά - κοινωνικά.** Η αλήθεια είναι, ότι «αυτό που πάντα τρόμαζε την αντίδραση ήταν η ενότητα του εθνικού με τον κοινωνικό αγώνα, γιατί όποτε αυτό επιτεύχθηκε, έπεσαν θρόνοι, κατέρρευσαν αυτοκρατορίες, ανατράπηκαν καθεστώτα».¹*

Σ' όλες τις άλλες περιπτώσεις η Αριστερά ήταν και παρέμενε στο περιθώριο, αποτελώντας «λειτουργικό» στοιχείο του αστικού συστήματος.

Η «Αριστερά» σαφώς δεν θέλει να είναι στο περιθώριο, ούτε και να την οδηγούν κάποιοι στο περιθώριο. Τι συμβαίνει όμως στην πράξη;

Δεν είναι το τι λες και το τι επιθυμείς, αλλά που οδηγείσαι ανάλογα με τις πράξεις σου, ανάλογα με την πολιτική που εφαρμόζεις στην αντικειμενική πραγματικότητα. Οι πράξεις επιβεβαιώνουν τη θεωρία.

Ένα βασικό πρόβλημα που πρέπει να απασχολήσει την Αριστερά είναι ο προσδιορισμός της.

Στον προσδιορισμό των εννοιών με βάση - όπως είπαμε - όχι τη θεωρία, αλλά την πράξη, υπάρχει απόλυτη σύγχυση.

Ποια είναι τα κριτήρια εκείνα που ορίζουν τον χαρακτήρα ενός πολίτη ή ενός πολιτικού φορέα και τον κατατάσσουν σε μια κλίμακα που έχει διαβάθμιση από την άκρα αριστερά έως την άκρα δεξιά;

Ποια είναι εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν την αριστερή ή δεξιά φυσιογνωμία του; Δυστυχώς εκεί έχουμε καταλήξει: **Να αναρωτιόμαστε, ποιοι είμαστε και τι αντιπροσωπεύουμε τελικά! Είμαστε «αριστεροί» κατά δήλωση και αυτάρεσκην αυθυποβολήν και φαντασίαν ή όχι;**

Είναι κρίσιμα ερωτήματα αυτογνωσίας και γι' αυτό στρατηγικής σημασίας, κυρίως για έναν πολιτικό φορέα που θέλει να φέρει το φωτοστέφανο του αριστερού και μάλιστα του «ριζοσπάστη αριστερού», ως τίτλο τιμής για την προσφορά του στο λαϊκό κίνημα.

¹ βλ. Νέος αγωνιστής, τεύχος 1, Απρίλιος 2007, σ. 11

Τα ερωτήματα αυτά ανακύπτουν από την ίδια την ελληνική πραγματικότητα. Καθημερινά γινόμαστε μάρτυρες απ' όλες τις πλευρές ότι η ελληνική κοινωνία μετά την μεταπολίτευση, και με μικρές ίσως διακυμάνσεις, πάει από το κακό στο χειρότερο. Κι' αυτό δε συμβαίνει μόνο σε έναν τομέα της δημόσιας ζωής π.χ. τον τομέα της καθημερινότητας του πολίτη, όπου η διαπίστωση είναι οφθαλμοφανής, αλλά σε όλους τους τομείς συνολικά και χωρίς εξαίρεση, δηλαδή, στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό, πολιτιστικό.

Είναι εύλογο λοιπόν να τεθεί επιτακτικά το ερώτημα. Η λεγόμενη Αριστερά σε τι και πως αναχαίτισε αυτόν τον κατήφορο και σε τι θετικό συνετέλεσε; Τόσο στα εθνικά, όσο και στα κοινωνικά θέματα έχουμε πάθει μια γενική καθίζηση .

Σε ποιον τομέα λοιπόν μπορεί να καυχηθεί ότι έχει συντελέσει σε μια πορεία ανατροπής αυτής της κατάστασης και έχει προτείνει ένα σχέδιο εναλλακτικής προοπτικής που θα βγάλει την Ελλάδα από το τέλμα; Μήπως στο να αποτρέψει τα χειρότερα από τα πιο χειρότερα; Εκεί τελειώνει ο ρόλος της; Εδώ μιλάμε για τραγικές καταστάσεις. Μιλάμε για φαινόμενα παρακμής, σήψης και αποσύνθεσης της ελληνικής κοινωνίας σε όλα τα επίπεδα. Οι πολίτες αισθάνονται ότι ζουν στο περιθώριο της κοινωνίας και στο πνεύμα της γενικής παραλυσίας ανήμποροι να αντιδράσουν. Δε χρειάζεται στατιστικά στοιχεία για επιβεβαίωση.

Δε θα πρέπει αυτή η κατάσταση να μας αφυπνίσει και προβληματίσει;

Τι θετικό προσέφερε σε όλη αυτή την κατάσταση η σημερινή αυτοαποκαλούμενη και αυτοπροσδιοριζόμενη Αριστερά; Για ποιο πράγμα μπορεί να επαίρεται. Ουσιαστικά για τίποτε!. Δεν πρέπει να μας παρασύρουν τα ανοδικά ποσοστά του ΣΥΡΙΖΑ στις δημοσκοπήσεις σε λανθασμένα συμπεράσματα και ενέργειες. Γιατί από τη μεταπολίτευση και μετά, ύστερα από μια ίσως μικρή αναλαμπή, συνεχίζει ακάθεκτη η παρακμιακή πορεία της ελληνικής κοινωνίας.

Ή μήπως είναι απαράδεκτο και προσβλητικό για την «Αριστερά» να θέτει τέτοια ερωτήματα, όταν μάλιστα βλέπει να ανεβαίνουν τα ποσοστά της;

Πως λοιπόν μπορούμε να μιλάμε για Αριστερά και Δεξιά και να προσδιορίζουμε αυθαίρετα και χωρίς κανένα κριτήριο, που να αντέχει στην πράξη, ότι είμαστε προοδευτικοί, ριζοσπάστες, αριστεροί; Όταν μάλιστα το χάσμα ανάμεσα στους πολίτες και την πολιτική αυξάνει; Αφού δεν είμαστε σε θέση να αλλάξουμε μια αρνητική κατάσταση και εφόσον στον πολιτικό ορίζοντα δεν φαίνεται καμία δυναμική ανατροπή της, πως μπορούμε να χαρακτηριστούμε προοδευτικοί; Επειδή απλώς το διακηρύττουμε;

Μήπως λοιπόν πρέπει να αναθεωρήσουμε και επαναστοχαστούμε ορισμένα πράγματα που τα θεωρούμε αυτονόητα, αυταπόδεικτα και συνεπώς ανάξια έρευνας; Ιδιαίτερα τώρα που η αξιοσημείωτη ανοδική της πορεία μπορεί να οδηγήσει σε λάθος συμπεράσματα;

Μήπως θα πρέπει να ξεκινήσουμε από τη φιλοσοφική αρχή, να αμφιβάλλουμε εκ προοιμίου για τα πάντα, ώστε να είμαστε σε θέση από μηδενική βάση, να στοχαστούμε ελεύθερα, με γνώμονα την ανεξάρτητη κριτική σκέψη, αν η ιδεολογία, η στρατηγική, η πολιτική και η οργανωτική μας συγκρότηση είναι παρωχημένη, αναποτελεσματική και αδιέξοδη και χρειάζεται άμεσα μια ριζική αναπροσαρμογή;

Γιατί άραγε η συγκεκριμένη Αριστερά διέγραψε από το λεξιλόγιό της τη λέξη «αυτοκριτική»; Μήπως πρέπει να θέσουμε υπαρξιακά προβλήματα της Αριστεράς στο καμίνι της διαλεκτικής έρευνας, εφόσον πάγκοινη είναι η διαπίστωση, ότι έτσι όπως λειτουργεί και δρα είναι το ολιγότερο, αναξιόπιστη και αναποτελεσματική; Και δεν το διακηρύττουμε εμείς. Το λέει η αντικειμενική πραγματικότητα. Σε πρόσφατη δημοσκόπηση (εφημ. «Καθημερινή», 30.12.07) τα κόμματα έρχονται στην τελευταία

σκάλα εμπιστοσύνης από μέρους των πολιτών. Και δεν γίνεται εξαίρεση ούτε φυσικά στα «αριστερά» κόμματα.

Μήπως, για να θέσουμε πιο σκληρά διλήμματα, είναι σοφοί οι έλληνες πολίτες που δεν εμπιστεύονται την «Αριστερά» ή απεναντίας ανώριμοι και γι' αυτό την αποστρέφονται; Μήπως υπάρχει ένα υπόγειο αισθητήριο του λαού που δημιουργεί την αντίθεση ανάμεσα στην κοινωνική και πολιτική «Αριστερά». Μήπως χωρίς να το αντιλαμβάνεται η «Αριστερά» εξυπηρετεί χωρίς να το θέλει το σύστημα με τη λεγόμενη εναλλακτική παγκοσμιοποίηση και την κοσμοπολίτικη, πολυπολιτισμική κοινωνία που επαγγέλλεται; Και γιατί η «Αριστερά» δεν αποκτά την ιδεολογική στήριξη που είναι απαραίτητη, για να πείσει τον ελληνικό λαό, ότι αυτή αποτελεί την εναλλακτική λύση; Η μήπως διολισθαίνει η ίδια με τη σύγχυση που την κατατρύχει, στην αθέλητη στήριξη του συστήματος;

Ερωτήματα επί ερωτημάτων, στα οποία καλούμαστε με θάρρος και παρρησία να δώσουμε απάντηση. Μήπως η ιδεολογία της, έτσι όπως πραγματώνεται, είναι ένα άχρηστο απολίθωμα, που καμία σχέση δεν έχει με αυτό που φανταζόμαστε ως «Αριστερά»;

Γενικό συμπέρασμα: Η κρίση της «Αριστεράς», παρά τα φαινόμενα, είναι βαθιά και διαρκής και κατά πρώτιστο λόγο ιδεολογική. Και η ανανεωτική αριστερά δεν έχει ανανεώσει την ιδεολογία της. Παραμένει, καταμαρτυρούν οι ενδείξεις, στα παλαιά, παραδοσιακά, ορθόδοξα πλαίσια, μπερδεύοντας πολλές φορές, όπως θα προσπαθήσω να αποδείξω στα ακόλουθα, τον μαρξισμό με τον νεοφιλελευθερισμό, την ταξική πάλη με τον ιμπεριαλισμό, δημιουργώντας ένα πρωτόφαντο κράμα «αριστερο - φιλελεύθερου διεθνισμού».

Τι μας δίνει ωστόσο το δικαίωμα να θέτουμε μεθοδολογικά υπό αμφισβήτηση τα πάντα; Δεν αποτελεί «ύβριν»; Την απάντηση θα την βρούμε στη διαλεκτική φιλοσοφία.

Στα επόμενα θα ασχοληθούμε με ορισμένα θεωρητικά θέματα και ορισμένα προβλήματα πρακτικής πολιτικής, που έχουν σχέση με την κρίση αυτή και προσπαθούν, έστω ως πρόθεση, να δώσουν μια απάντηση για το ξεπέρασμά της.

Κεφάλαιο πρώτο: Θέματα θεωρίας

Η δυσκολία δεν έγκειται στις νέες ιδέες

**αλλά στο να ξεφύγει κάποιος από τις παλιές
Τζον Μείναρντ Κέινς**

1. Το πρόβλημα των κριτηρίων

Πριν επιχειρήσουμε οποιαδήποτε ανάλυση πρέπει να προσδιορίσουμε τα θεωρητικά εργαλεία, τις έννοιες - κριτήρια, που χρησιμοποιούμε, για να αναλύσουμε την αντικειμενική πραγματικότητα της εποχής μας, γιατί μόνο με τον καθορισμό και την προβολή αυτών των κριτηρίων μπορούμε να έχουμε πιθανότητες να προσεγγίσουμε την αλήθεια και αναπτύξουμε κατ' ακολουθία την επιχειρηματολογία μας για να πείσουμε για τις απόψεις μας.

Πρέπει με άλλα λόγια να θέσουμε υπόψη του συνομιλητή μας, που είναι πρόθυμος να κάνει αντιπαράθεση, τα - ας τα ονομάσω- κασμοθεωρητικά μας εργαλεία - κριτήρια, που αποτελούν τη βάση και την αφετηρία της σκέψης μας και του στοχασμού μας. Μια τέτοια προϋπόθεση είναι αναγκαία για τον απλούστατο λόγο ότι τόσο οι απόψεις μας, όσο και τα συμπεράσματά μας, αλλά και η δράση μας στην κοινωνική πραγματικότητα, που εκπορεύεται από αυτά τα συμπεράσματα, μπορούν να διεκδικούν «κατά προσέγγιση» το τεκμήριο της αλήθειας. Έτσι μπορούμε να καθορίσουμε ποιο είναι αντικειμενικό στη συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία και ποιο φαντασιακό, ποιο είναι το ον και ποιο το μη ον, ποιο είναι σωστό και ποιο λάθος, που είναι η αλήθεια και που το ψέμα κ.λπ. και ποιος σε τελευταία ανάλυση θα είναι ο σωστός προσανατολισμός μας.

Αν τα θεωρητικά εργαλεία δεν μπορούν να προσδιορίσουν την αντικειμενική πραγματικότητα, τότε θα πρέπει να τα επανεξετάσουμε για να δούμε, αν πρέπει να τα επαναπροσδιορίσουμε, να τα τροποποιήσουμε ή να τα αλλάξουμε ή σε τελευταία ανάλυση να συγκροτήσουμε καινούργια, για να μπορούμε να ερμηνεύσουμε και δεόντως αξιοποιήσουμε την πραγματικότητα της ιστορικής περιόδου που διανύουμε. Για μια τέτοια διαδικασία και μια τέτοια πορεία είμαστε υποχρεωμένοι εκ των πραγμάτων, να ανατρέξουμε στη συνδρομή εκείνων των κολοσσών του πνεύματος, που η θεωρητική τους πληρότητα προσεγγίζει τα όρια της αυθεντίας. Το κύρος τους μάλιστα για αρκετούς είναι πέρα από κάθε αμφισβήτηση, άρα αποτελεί δόγμα. Έλα όμως που η φιλοσοφία έχει ως βάση την αμφισβήτηση! Η φιλοσοφία δεν παραδέχεται αιώνιες αλήθειες. Και αυτό μας το διδάσκουν αυτές οι ίδιες οι «αυθεντίες, αυτές οι σπάνιες μορφές της ανθρώπινης σκέψης.

Για τους Αριστερούς, οι οποίοι θέλουν να αυτοαποκαλούνται έτσι ή να τους αποκαλούν οι άλλοι έτσι, γιατί δεν είναι δεδομένο εκ προοιμίου και λόγω αυτοκαθορισμού ή ετεροκαθορισμού, ότι είναι αντικειμενικά, δηλαδή πραγματικά «Αριστεροί», (το «όπερ έδει δείξε» ισχύει πάντοτε), οι βασικές και αφετηριακές αυθεντίες είναι ο Μαρξ και ο Ένγκελς και οι επίγονοί τους, Ρόζα Λούξεμπουργκ, Λένιν, Τρότσκι, Γκράμσι και μια σειρά «αριστερών» διανοουμένων. Τη λέξη «αριστερός» τη βάζω με επιφύλαξη σε εισαγωγικά, γιατί επαναλαμβάνω ότι σήμερα υπάρχει σχεδόν απόλυτη σύγχυση, ποιος είναι αριστερός, δεξιός, κεντρώος, συντηρητικός, κ.λπ.

1.1. Ένα είναι το βασικό κριτήριο: Η πράξη.

Στη θεωρία μπορείς να ισχυρίζεσαι οτιδήποτε. Το τι κάνεις στην πράξη, αυτό ισχύει και προσδιορίζει τι είσαι και τι δεν είσαι. Η διαλεκτική σχέση θεωρίας - πράξης οριοθετεί, τι είσαι και τι δεν είσαι πραγματικά και όχι φαντασιακά. Στην Ελλάδα βέβαια, όπου οι έννοιες διανύουν, όπως και η ελληνική κοινωνία, μια παρακμιακή φάση, και διακατέχονται από τα πολλαπλά φαινόμενα του εκφυλισμού και της σήψης, είναι δύσκολο να καθορίσεις, τι πραγματικά αντιπροσωπεύει ο καθένας.

Μπορεί δηλαδή κάποιος θεωρητικά να αυτοαποκαλείται επαναστάτης και να είναι στην πράξη, στη δράση του, φοβερά αντιδραστικός. Και αυτό το φαινόμενο ας μη μας παραξενεύει. Αποτελεί καθημερινή πραγματικότητα. Περίσσεψαν στην ελληνική κοινωνία οι υποκριτές και οι τυχοδιώκτες, άνθρωποι δηλαδή που χρησιμοποιούν ιδεολογίες και πολιτικές για ιδιοτελείς σκοπούς. Άνθρωποι, σε τελευταία ανάλυση, χωρίς ήθος. Το κακό είναι ότι προκαλούν ασύστολα την κοινωνία και δυστυχώς η κοινωνία λόγω συνθηκών (της γνωστής πλύσης εγκεφάλου) δεν μπορεί να αντιδράσει. Και το λέμε αυτό και το τονίζουμε σε κάθε ευκαιρία για να δηλώσουμε -

και έχει σημασία - ότι **την ιδεολογία μπορεί να τη χρησιμοποιήσεις και για τυχοδιωκτικούς σκοπούς, το ήθος όμως ποτέ.**

Γι' αυτό και ο μεγάλος Έλληνας παιδαγωγός Αλέξανδρος Δελμούζος τόνιζε: «Για να κρίνεις πρόσωπα και έργα δε χρειάζεται μονάχα μυαλό, παρά και χαρακτήρας», δηλαδή ήθος. Το ήθος έχει αυταξία και δεν αποτελεί αντικείμενο χρήσης, όπως μπορεί να είναι και να γίνει η ιδεολογία, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για τα μεγαλύτερα κακουργήματα (βλ. Στάλιν).

Μετά απ' αυτή την λεπτομερή εισαγωγή, αλλά κατά την άποψή μου απαραίτητη, για να γίνουμε καταληπτοί, προχωρούμε για να προσδιορίσουμε τα θεωρητικά εργαλεία ή εν πάση περιπτώσει τα κριτήρια, που μας κληροδότησαν οι προαναφερθέντες θεωρητικοί του μαρξισμού με πρώτο τον Μαρξ.

Η δέσμευση πάνω στα κριτήρια, με την έννοια ότι τα αποδεχόμαστε ή δεν τα αποδεχόμαστε, αλλά οπωσδήποτε τοποθετούμαστε και δεσμευόμαστε απέναντί σ' αυτά, είναι η προϋπόθεση του διαλόγου, όπου ο στόχος είναι να πείσουμε κι' όχι να ασκήσουμε πολεμική.² Ο λόγος είναι απλός:

Η πειθώ εντάσσεται στο αξιακό σύστημα της Αριστεράς, ενώ η πολεμική - κατά βάθος - υπηρετεί ιδιοτελείς σκοπούς.

1.2. Η κριτική σκέψη και το δόγμα

Πριν προχωρήσουμε στην αναφορά μας στον Μαρξ είναι απαραίτητο να πούμε δυο λόγια για τις προϋποθέσεις που έχει η ανθρώπινη διάνοια να αναλύει την αντικειμενική πραγματικότητα. Κάθε κοσμοθεωρία, δηλαδή κάθε θεωρία που προσπαθεί να συλλάβει και ερμηνεύσει τόσο τη φύση όσο και την ιστορία (τη δράση των ανθρώπων) έχει αναγκαστικά ως βάση τη φιλοσοφία, η οποία με τη σειρά της έχει ως αφετηρία την κριτική σκέψη, που με τη σειρά της ως βάση έρευνας έχει την αμφισβήτηση - αμφιβολία (απορία).

Στη διαλεκτική φιλοσοφία είναι θεμελιώδες αξίωμα το γεγονός ότι δεν υπάρχουν απόλυτες αλήθειες, αλλά απλώς θεωρίες ερμηνείας του κόσμου και της ιστορίας. Αυτή η διαπίστωση αποτελεί κοινό τόπο. Μας προφυλάσσει συνάμα και από δογματικές αγκυλώσεις.

Αναφερόμενος ο Μαρξ στη διαλεκτική φιλοσοφία καθορίζει την επαναστατικότητα της ως εξής: «Στη λογική της μορφή είναι για τους αστούς και για τους δογματικούς εκπροσώπους της σκάνδαλο και φρικαλεότητα, γιατί στη θετική αντίληψη αυτού που υπάρχει περικλείνει ταυτόχρονα και την αντίληψη της άρνησής του, του αναγκαίου αφανισμού του, γιατί αντιλαμβάνεται κάθε μορφή που υπάρχει μέσα στη ροή της κίνησης, επομένως και από την παροδική της πλευρά, γιατί τίποτα δεν την επηρεάζει, γιατί στην ουσία είναι κριτική και επαναστατική»³

Τον ισχυρισμό του Μαρξ για την παροδικότητα των πραγμάτων και το πεπερασμένο της γνώσης έρχεται να κατοχυρώσει ο Ένγκελς στο βιβλίο του: «*Ο Λουδοβίκος Φόουερμπαχ και το τέλος της κλασσικής γερμανικής φιλοσοφίας*». Γράφει σχετικά: «Έχουμε πάντα συνείδηση, ότι οι γνώσεις που αποκτούμε είναι αναγκαστικά περιορισμένες, ότι καθορίζονται από τις συνθήκες, όπου τις αποχτήσαμε».⁴

³ (βλ. Κ. Μαρξ, «*Κεφάλαιο*», Στο Κ. Μαρξ -Φ. Ένγκελς, *Διαλεχτά Έργα*, τόμ. Ι, (επίλογος στη Β' έκδοση), σ. 542

⁴ βλ. Φρίντριχ Ένγκελς, «*Ο Λουδοβίκος Φόουερμπαχ και το τέλος της κλασσικής γερμανικής φιλοσοφίας*», στο Κ. Μαρξ -Φ. Ένγκελς, *Διαλεχτά Έργα*, τόμ. ΙΙ, εκδοτικό της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, 1951, σ. 444⁴

Σε ένα άλλο σημείο, επεξηγώντας τον επαναστατικό χαρακτήρα της χεγκελιανής διαλεκτικής προσθέτει: «Η αλήθεια βρισκόταν τώρα στο ίδιο το προτσές της γνώσης, στη μακρόχρονη ιστορική εξέλιξη της επιστήμης, που από τις κατώτερες βαθμίδες της γνώσης ανεβαίνει διαρκώς σε ανώτερες, χωρίς όμως ποτέ να φτάσει με την ανακάλυψη μιας λεγόμενης απόλυτης αλήθειας σε σημείο που να μη μπορεί πια να προχωρήσει πιο πέρα».⁵ Επειδή ωστόσο μετά το θάνατο κυρίως του Μαρξ ή αμφισβήτηση για την αποκλειστικότητα των οικονομικών όρων για την κοινωνική εξέλιξη έγινε πειστική, θεώρησε απαραίτητο να επεξηγήσει επακριβέστερα την ουσία και τη σημασία της διαλεκτικής: «Για τη διαλεκτική φιλοσοφία δεν υπάρχει τίποτα το οριστικό, το απόλυτο, το ιερό. Αποκαλύπτει για όλα και σε όλα τον παροδικό τους χαρακτήρα, και τίποτα δεν υπάρχει γι' αυτήν εκτός από το αδιάκριτο προτσές γέννησης και αφανισμού, της ατελείωτης ανύψωσης από το κατώτερο στο ανώτερο. Και η διαλεκτική φιλοσοφία δεν είναι παρά το απλό αντικαθρέφτισμα αυτού του προτσές στον σκεπτόμενο εγκέφαλο. Έχει βέβαια και μια συντηρητική πλευρά: αναγνωρίζει ότι κάθε βαθμίδα της γνώσης και της κοινωνίας δικαιώνεται για την εποχή της και τις συνθήκες της. Μα μόνον αυτό. Η συντηρητικότητα αυτού του τρόπου αντίληψης είναι σχετική, ο επαναστατικός της χαρακτήρας είναι απόλυτος, είναι το μόνο απόλυτο που παραδέχεται η διαλεκτική φιλοσοφία».⁶ Η τελευταία φράση του Ένγκελς για το «απόλυτο» της διαλεκτικής φιλοσοφίας αντιστρατεύεται βέβαια την ίδια του την επιχειρηματολογία, ότι «για τη διαλεκτική φιλοσοφία δεν υπάρχει τίποτα το οριστικό, το απόλυτο». Πρέπει να επισημάνουμε αυτή την αντίφαση.

Είναι λοιπόν δυνατό να ισχυριστούμε ποτέ ότι η διαλεκτική άφησε τον Μαρξ να αποτελεί εξαίρεση; Αναφερόμενος ο Ένγκελς στο ίδιο θέμα λέει σ' ένα άλλο σημείο τα εξής: «Κι έτσι η χεγκελιανή θέση μετατρέπεται στο αντίθετό της με βάση την ίδια τη χεγκελιανή διαλεκτική: ό,τι είναι πραγματικό στην περιοχή της ανθρώπινης ιστορίας, γίνεται με τον καιρό παράλογο, είναι από τα πριν μολυσμένο με παραλογισμό. Κι ό,τι είναι λογικό στα κεφάλια των ανθρώπων προορίζεται να γίνει πραγματικό, όσο κι αν αντιφάσκει στην πραγματικότητα που υπάρχει φαινομενικά. Η θέση για τη λογικότητα κάθε πραγματικού, σύμφωνα με όλους τους κανόνες της χεγκελιανής μεθόδου σκέψης, μετατρέπεται στην άλλη θέση: ό,τι υπάρχει αξίζει να καταστραφεί».⁷

Δεν είναι τυχαία εν κατακλείδι και η ρήση του φιλόσοφου Σωκράτη σαν απαύγασμα της σοφίας του: «Εν οίδα ότι ουδέν οίδα».

Μόνο δόγματα και θρησκείες ξεφεύγουν από αυτό το πλαίσιο, γιατί η πίστη δεν έχει σχέση με τη γνώση. Η αξίωση για απόλυτες αλήθειες, που χαρακτηρίζονται μάλιστα επιστημονικές, για να περιβληθούν με κύρος, αλλά έχουν ουσιαστικά μεσσιανικό χαρακτήρα, οδηγούν πολλές φορές σε ιδεολογική τρομοκρατία, που στην πολιτική της κατάληξη μπορεί να έχει ολέθρια παρεπόμενα.

Τίποτε συνεπώς δεν πρέπει η φιλοσοφική σκέψη να αποδέχεται, αν δεν το αναλύσει, το συνθέσει και το ασπαστεί ή το απορρίψει σαν «αντικειμενικά» σωστό ή λάθος. Είναι αναγκασμένη ωστόσο να ξεκινήσει από μια θεωρία, από ένα κάποιο αξίωμα, ως βάση εργασίας. Στο βαθμό που αυτή η θεωρία επαληθεύεται στην συγκεκριμένη πραγματικότητα εν μέρει ή εν όλο έχει και την ανάλογη αξία. Οποιαδήποτε θεωρία

⁵⁵ Φ. Ένγκελς, Ο.π., σ. 418 - 419

⁶ Φ. Ένγκελς, *Ο Λουδοβίκος Φόνερχπαχ...*, τόμ. II, ο.π., σ. 419

⁷ Φ. Ένγκελς, *Ο Λουδοβίκος Φόνερχπαχ...*, τόμ. II, ο.π., σ. 418

φυσικά αποτελεί προσπάθεια ερμηνείας της «αντικειμενικής» πραγματικότητας, και η αξιολογήσής της για συγκεκριμένους σκοπούς, που καθορίζει η θεωρία. Πολλοί κάνουν το λάθος να θεωρούν πραγματικότητα, μόνο αυτό που προσεγγίζει η θεωρητική τους έρευνα, ενώ η πραγματικότητα βρίσκεται σίγουρα και πέρα από τη γνωστική τους περιχαράκωση. Μάλιστα ορισμένοι προβαίνουν και στην ολέθρια υπερβολή, να απορρίπτουν την πραγματικότητα, αν δεν ταιριάζει ή δεν ανταποκρίνεται στο θεωρητικό τους ερμηνευτικό πρότυπο.

Για το λόγο αυτό ισχύει και αξίζει να τονιστεί: Όσο περισσότερο προβάλλεται η απαίτηση για γνωσιολογική απολυτότητα, τόσο πιο επιφυλακτικοί πρέπει να είμαστε!

Ο αυτοκριτικός στοχασμός προφυλάσσει σε μεγάλο βαθμό από έναν τέτοιο κίνδυνο.

1.3. Οι λόγοι της αναφοράς στον Μαρξ και Ένγκελς

Η μακροσκελής ανάλυση που προηγήθηκε είχε σκοπό να αναδείξει τέσσερις βασικές θεωρητικές αξίες, τις εξής:

α) Δεν υπάρχουν απόλυτες αλήθειες, για όσους ασπάζονται τη διαλεκτική φιλοσοφία.
β) Όσοι πιστεύουν σε απόλυτες αλήθειες, όποιες και να είναι αυτές, δεν έχουν καμία σχέση με επιστήμη, παρά με δόγματα και μεσσιανικούς, μεταφυσικούς προσανατολισμούς.

γ) Η Αλήθεια είναι σχετική, έτσι τουλάχιστον, όπως τη συνέλαβαν ο Μαρξ και ο Ένγκελς. Ισχύει, αν ισχύει, σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο και κάτω από συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες.

δ) Οι συνθήκες αυτές είναι αντικειμενικές και υποκειμενικές, όπως τονίζει συχνά και ο Λένιν.

Γι' αυτό και ο Μαρξ τόνιζε ότι «...Η σύμπτωση της αλλαγής των συνθηκών με την αλλαγή της ανθρώπινης δράσης μπορεί να θεωρηθεί και να κατανοηθεί σωστά μονάχα σαν ανατρεπτική πράξη».

Τελικά «τις συνθήκες τις αλλάζουν οι άνθρωποι». Την αλήθεια αυτή τονίζει και μια θιβητιανή σοφία: **«Είσαι, ό,τι πράττεις!»**. Η πράξη επαληθεύει τη θεωρία.

Με βάση αυτά τα κριτήρια θα επιχειρήσουμε την ανάλυσή μας.

2. Σε τι έγκειται άραγε η ιδεολογική κρίση της «Αριστεράς»

Είναι ένα θεμελιακό πρόβλημα που δεν αρκεί μόνο η κριτική του θεώρηση, αλλά χρειάζεται και τόλμη, γιατί χρειάζεται να πει κανείς αλήθειες που έχουν κόστος αφάνταστο. Όμως δεν υπάρχει άλλη διέξοδος.

Η βασική άποψη εδράζεται στο γεγονός ότι λόγω του βεβαρημένου ιστορικού παρελθόντος της «Αριστεράς» επεκράτησε η σταλινική άποψη της καθήλωσης οποιασδήποτε φωνής, που θα τόλμαγε να εκφράσει διαφορετική άποψη και να ασκήσει το δικαίωμα της κριτικής σκέψης στην ορθόδοξη σταλινική παράδοση. Κάθε κριτική στην κομμουνιστική θεωρία και στο κομμουνιστικό κόμμα εθεωρείτο (χωρίς να αποκλείουμε και το σήμερα) έγκλημα καθοσιώσεως, όπως αναλογικά κάθε κριτική στον Σιωνισμό θεωρείται αντισημιτισμός.

Αυτός είναι ένας λόγος που ο αριστερός στοχασμός ευδοκίμησε στο εξωτερικό και παρέμεινε στάσιμος στην Ελλάδα. (βλ. Κώστας Παπαϊωάννου, Κορνήλιος Καστοριάδης, Αλέκος Ξενάκης, Νίκος Πουλαντζάς, Νίκος Σβορώνος και άλλοι). Η σταλινική νοοτροπία διαπότισε την ελληνική Αριστερά στο σύνολό της και με την ιδεολογική τρομοκρατία που ασκούσε της έγινε φύσις «παρά φύσιν». Από την άλλη μεριά βέβαια ήταν η εγκληματική «εθνοκροσύνη» της αντίδρασης. Για το λόγο

αυτό η αριστερή σκέψη παρέμεινε στις παραδοσιακές ατραπούς του τέλους του 19ου και αρχές του 20 αιώνα και βίωσε ελάχιστες μορφές ανανέωσης.

Έτσι ζούμε σε μια κοινωνία: ο καθένας για τον εαυτό του και όλοι εναντίον όλων. Αν αμφιβάλλει κανείς, η ζοφερή πραγματικότητα σ' όλα ανεξαιρέτως τα επίπεδα το επιβεβαιώνει.

Ο Γκράμσι είχε πει ότι χωρίς καλλιέργεια και αναβάθμιση του κριτικού στοχασμού και ηθική ανάταση δεν είναι δυνατόν η Αριστερά να αποκτήσει την ιδεολογική ηγεμονία απέναντι στην άρχουσα αστική τάξη. Επιπλέον είναι υπεραπλουστευμένη η άποψη που αντιμετωπίζει την πολυπλοκότητα της κοινωνίας μόνο ως οικονομική νομοτέλεια και τον άνθρωπο τελικά ως οικονομική μονάδα. Η ιστορία ως αλάνθαστος κριτής απέδειξε ότι η θέση, πως «η οικονομική βάση καθορίζει το εποικοδόμημα» είναι λάθος. Και αυτό δεν είναι θέμα ιδεαλιστικής αντίληψης. Τόσο ο Μαρξ όσο και η Ρόζα Λούξεμπουργκ, αλλά ιδιαίτερα ο Λένιν, τόνιζαν ότι δεν επαρκούν μόνο οι οικονομικοί όροι για την πρόοδο της κοινωνίας. Υπάρχουν κι άλλα επίπεδα που έχουν να κάνουν με αυτό που λέγεται συνείδηση, γιατί η πραγματικότητα είναι πολύπλοκη και πολυεπίπεδη. Είναι αυτονόητο π.χ. ότι χωρίς την κατάληψη της πολιτικής εξουσίας, δεν μπορούν να αλλάξουν οι παραγωγικές σχέσεις. Η εξουσία όμως γενικά αποτελεί ένα από τα βασικά συστατικά στοιχεία της συνείδησης. Γι' αυτό και ο Μανώλης Γλέζος τονίζει με μια προσφιλή του έκφραση, πως δεν είναι η **παγκοσμιοποίηση** το πρόβλημα, αλλά η **παγκοσμιοκρατία!**, δηλαδή η εξουσία, που με τη σειρά της είναι απόρροια της συνείδησης.

Χωρίς την ανύψωση αυτής της συνείδησης στο σημείο που να ξεπερνά την ηγεμονία της άρχουσας τάξης, δηλαδή του κεφαλαίου, είναι αδύνατη οποιαδήποτε αλλαγή.

Κι' αυτό σε αντίθεση με τη ρήση του Μαρξ ότι «η χειραφέτηση της εργατικής τάξης πρέπει να κατακτηθεί από την ίδια την εργατική τάξη». Το «πρέπει» του Μαρξ έχει μεταλλαχθεί από τότε στη ρήση: Ουαί και αλίμονο στην εργατική τάξη, που θα ήθελε από μόνο της να χειραφετηθεί, χωρίς την καθοδήγηση, την εντολή και την εκπροσώπηση της από τα κόμματα της «Αριστεράς», θα αποτελούσε «έγκλημα καθοσιώσεως».

Δυστυχώς τόσο η παραδοσιακή όσο και η ανανεωτική «Αριστερά» παραμένει, παρ' όλες τις επί μέρους διαφοροποιήσεις σε αρκετές περιπτώσεις, στις παρωχημένες από τη σημερινή ιστορική πραγματικότητα θεωρητικές αγκυλώσεις του παρελθόντος

Μελετώντας την πρόσφατη ιστορία της Ελλάδας μπορούμε, όσο παράξενο κι' αν φαίνεται αυτό, να ισχυριστούμε ότι η μόνη απελευθερωτική διαδικασία εφαρμόστηκε και λειτούργησε στα πλαίσια του δημοκρατικού αποκεντρωτισμού στην ελεύθερη Ελλάδα με την «Λαϊκή Δικαιοσύνη και τη Λαϊκή Αυτοδιοίκηση, την σχετική εσωκομματική δημοκρατία στην ΕΔΑ και τη Νεολαία Λαμπράκη και προπάντων -κι' ας φαίνεται παράξενο - την εφαρμογή του **δημοκρατικού αποκεντρωτισμού** στη Νεολαία της Ένωσης Κέντρου ΕΔΗΝ. Ακόμη και αυτή η Νεολαία Λαμπράκη υπολείπονταν σε δημοκρατικότητα απέναντι στη Νεολαία του αστικού κόμματος της Ένωσης Κέντρου, γιατί είχε στοιχεία συγκεντρωτικής λειτουργίας.

Θα μπορούσε σ' αυτή την απελευθερωτική διαδικασία να περιλάβει κανείς και τα πρώτα στάδια λειτουργίας του ΠΑΣΟΚ με την αυτοοργάνωση, πριν μετατραπεί σ' ένα προσωποπαγές, συγκεντρωτικό, γραφειοκρατικό μηχανισμό. Σε όλες τις περιπτώσεις της ελληνικής ιστορίας που ο λαός (ας χρησιμοποιήσουμε αυτόν τον όρο) προσπάθησε να βγει στο προσκήνιο και να παίξει έναν αυτόνομο δημιουργικό ρόλο ως ιστορικό υποκείμενο των κοινωνικών εξελίξεων, σύμφωνα με τη ρήση του Μαρξ, ήρθαν τα κόμματα της «Αριστεράς» και τον χειραγώγησαν, του στέρησαν το δικαίωμα της αυτόνομης απελευθερωτικής του διαδικασίας. Δεν αναφερόμαστε φυσικά στον κατασταλτικό ρόλο της συντηρητικής παράταξης που είναι δεδομένο ότι

θα έπραττε μ' αυτό το σκοπό. Το βασικό αίτιο γι' αυτήν την αρνητική εξέλιξη βρίσκει την ερμηνεία του στη μετάλλαξη της ιδεολογίας σε γραφειοκρατικό μηχανισμό, μέσω της εφαρμογής και του δημοκρατικού συγκεντρωτισμού. Οι κομματικοί μηχανισμοί, που έχουν αποβάλει την ιδεολογία τους, (είναι γενικός κανόνας χωρίς εξαιρέσεις), μπαίνουν φραγμός σε οποιαδήποτε απελευθερωτική διαδικασία το λαού. Αυτήν την αλήθεια θα την διαπιστώσουμε, αναλύοντας τη σημερινή πραγματικότητα.

3. Η κοινωνική και πολιτική Αριστερά

Αν εξαιρέσουμε τις εκλογές του 1981 και εν μέρει του 1985, καταγράφοντας και καταμετρώντας την μετέπειτα κοινωνική και πολιτική εξέλιξη στην Ελλάδα θα διαπιστώσουμε ότι η κοινωνική Αριστερά δεν εκπροσωπείται στο μέγιστο ποσοστό της από τη λεγόμενη και αυτοαποκαλούμενη πολιτική Αριστερά, ΚΚΕ και ΣΥΡΙΖΑ. Η κοινωνική Αριστερά, δηλαδή οι μισθωτοί του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα και τα μικροαστικά και μεσοαστικά στρώματα, οι αγρότες, οι εργάτες που υφίστανται την πίεση και την εκμετάλλευση του κεφαλαίου (μικροεπαγγελματίες, μικρέμποροι κ.λπ), με άλλα λόγια η δυνητικά, κοινωνική συμμαχία λαϊκών και μικροαστικών στρωμάτων, των πάλαι ποτέ μη προνομιούχων, είναι εγκλωβισμένη στα αστικά κόμματα του δικομματισμού, Νέα Δημοκρατία και ΠΑΣΟΚ, ακολουθούν μια αντιλαϊκή, νεοφιλελεύθερη πολιτική.

Γιατί συμβαίνει αυτό; Γιατί δεν πείθει η Αριστερά, **γιατί δεν ταυτίζεται η κοινωνική Αριστερά με την πολιτική Αριστερά**, τη στιγμή που η τελευταία κόπτεται κυριολεκτικά για την υπεράσπιση των συμφερόντων της εργατικής τάξης και των άλλων στρωμάτων της κοινωνίας, που υφίστανται την καταπίεση και εκμετάλλευση;

Υπάρχει απάντηση και σε τι συνίσταται αυτή;

Αποκαλυπτική είναι η απάντηση που έδωσε ο καθηγητής, Χριστόφορος Βερναρδάκης σε μια εμπειρισταωμένη του ανάλυση, με βάση στατιστικά στοιχεία των εκλογών του Σεπτεμβρίου 2007 ότι **«το νέο προλεταριάτο είναι έξω από τα πολιτικά κόμματα της αριστεράς»**⁸[ο τονισμός δικός μας]. Για τον Συνασπισμό συγκεκριμένα είναι στατιστικά δεδομένη η υπερεκπροσώπηση του στα μεσαία στρώματα, ιδίως στους κύκλους των διανοουμένων και η διαπιστωμένη υποεκπροσώπηση του στα λαϊκά στρώματα.⁹

Και το κρίσιμο ερώτημα είναι: Αν ο τομέας της εργασίας, που υφίσταται την πιο βάνουση καταπίεση και εκμετάλλευση, στην πλειοψηφία του δεν εκπροσωπείται πολιτικά από την λεγόμενη Αριστερά, αλλά αντιθέτως από τα δύο αστικά κόμματα εξουσίας, τότε τι εκπροσωπεί πολιτικά η «Αριστερά;».

Δεν θα ασχοληθώ στο σημείο αυτό γενικά με την «Αριστερά», αλλά περισσότερο με την λεγόμενη ανανεωτική «Αριστερά».

Σύμφωνα με στοιχεία η πολιτική εκπροσώπηση της ανανεωτικής Αριστεράς αφορά: ένα μέρος του δημόσιου τομέα, ένα μέρος της καλά αμειβόμενης ομάδας των δημοσίων υπαλλήλων, μιας ομάδας **διανοουμένων**, ιδίως εκείνων που είναι ενταγμένοι στους **ιδεολογικούς μηχανισμούς του αστικού κράτους**, δηλαδή πανεπιστημιακούς, καθηγητές, μέλη συνδικαλιστικών οργανισμών, ερευνητικών και άλλων ιδρυμάτων και μη κυβερνητικών οργανώσεων και συνάμα ένα μέρος της

⁸ βλ. Χριστόφορος Βερναρδάκης, ομιλία του σε εκδήλωση του ιδρύματος Πουλαντζά στην ΕΣΗΕΑ στις 30.10.2007

⁹ βλ. Η. Νικολακόπουλος, ΟΠΕΚ, 15.1.2008

μικροαστικής τάξης των ελεύθερων επαγγελματιών. Το γεγονός αυτό από πρώτη ματιά φαίνεται παράξενο και ανεξήγητο.

Πως διανοούμενοι της «Αριστεράς» ενσωματώθηκαν στην κυρίαρχη ιδεολογία της αστικής τάξης είναι σε πολλούς γνωστό από παλιά, μας το εξηγεί όμως κι' ένας διανοούμενος αυτού του χώρου, ο Γιάννης Μηλιός, κι' έχει τη σημασία του. Γράφει λοιπόν για το θέμα, ως γνώστης και ο ίδιος του φαινομένου: «Στη διαδικασία ιδεολογικού μετασχηματισμού που περιγράφουμε πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιξε μια μεγάλη μερίδα διανοουμένων στελεχών της παραδοσιακής Αριστεράς, αρχικά της 'ανανεωτικής' και στη συνέχεια και της 'ορθόδοξης' πτέρυγας της. Η πρόσβαση (ή η προσδοκώμενη πρόσβαση) στις ανώτερες θέσεις των κρατικών μηχανισμών (που για πρώτη φορά κατέστη δυνατή για το χώρο αυτό μετά τη μεταπολίτευση και ιδίως μετά την εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ το 1981), αποτέλεσε το μηχανισμό ενσωμάτωσής τους στους κοινούς τόπους της κυρίαρχης ιδεολογίας».¹⁰ Αυτό που έκανε ο Ανδρέας Παπανδρέου με την Αριστερά και στη συνέχεια σε μεγαλύτερη κλίμακα ο Κώστας Σημίτης, ήταν – για να ερμηνεύσουμε το φαινόμενο και με τη γλώσσα της ποίησης – ένα είδος φασουτικής συναλλαγής. Όλοι αυτοί από την Αριστερά που εντάχθηκαν στο σύστημα κατέληξαν στην πλειοψηφία τους να γίνουν απολογητές του. Ο ίδιος ο Ανδρέας Παπανδρέου μιλάει σ' ένα άρθρο του για την κατηγορία των ανθρώπων αυτών, χαρακτηρίζοντάς τους συμβιβασμένους.¹¹

4. Η ιδεολογική κρίση της «Αριστεράς» με βάση τα θεωρητικά πρότυπα

Αναλύοντας περιληπτικά την αντικειμενική κοινωνική πραγματικότητα στον οικονομικό -κοινωνικό τομέα καταλήξαμε στις ανωτέρω διαπιστώσεις.

Οι αναλύσεις τόσο της παραδοσιακής όσο και της «Ανανεωτικής Αριστεράς» ξεκινούν πάντοτε - σχεδόν χωρίς εξαίρεση - με βάση την θεωρητική άποψη, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, ότι η οικονομική νομοτέλεια καθορίζει τις κοινωνικές εξελίξεις. Με μαρξικούς όρους αυτό εκφράζεται με τον ισχυρισμό του Μαρξ ότι το «**κοινωνικό είναι**» καθορίζει τη «**συνείδηση**» των ανθρώπων.¹² Είναι το γνωστό πρόβλημα της βάσης (οικονομικοί όροι) και του εποικοδομήματος ή της υπερδομής, η της συνείδησης, όπως λέει ο Μαρξ, που περιλαμβάνει την πολιτική εξουσία, τα συντάγματα, τους νόμους, τη θρησκεία, την τέχνη, την ηθική, τις πολιτισμικές και άλλες παραδόσεις κ.λπ. και όπως συμπληρώνει ο Ένγκελς. Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια το έθνος και γενικότερα τα εθνικά θέματα θεωρείται ότι αποτελούν κατασκευάσμα του κράτους, που κι αυτό με τη σειρά του συνιστά νομική έκφραση της συνείδησης. Πραγματική υπόσταση και πρωτογενή έκφραση, κατά την αντίληψη αυτή, αποτελούν οι οικονομικοί όροι της κοινωνίας. ενώ η εξουσία, ως κύρια έκφραση της συνείδησης, αποτελεί αντανάκλαση της πραγματικότητας, δηλαδή της υλικής βάσης της κοινωνίας. Παίζει βασικά δευτερεύοντα ρόλο. Όλα τα άλλα είναι συνεπώς αντανάκλασεις της πραγματικότητας (της υλικής βάσης) στη συνείδηση των ανθρώπων.

¹⁰ Βλέπε, Γιάννης Μηλιός, *Ο μαρξισμός ως σύγκρουση τάσεων*, εκδ. «Εναλλακτικές εκδόσεις», Αθήνα 1999, σ. 154.

¹¹ βλ. Ανδρέας Παπανδρέου, *Η εθνική ανεξαρτησία βασικός στόχος*. Το απόσπασμα αναφέρεται στο βιβλίο του Δαμιανού Βασιλειάδη: *Ο μύθος του Ανδρέα ή οι θεωρητικές βάσεις της Ένωσης Κέντρου, του ΠΑΚ και του ΠΑΣΟΚ και η πρακτική τους κατάληξη*, εκδ. «Εναλλακτικές εκδόσεις», Αθήνα 2007, σ. 333 -334.

¹² Βλ. Καρλ Μαρξ, «*Κριτική της πολιτικής οικονομίας*» (πρόλογος), στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεχτά έργα*, τόμ. Ι, εκδοτικό της Κ.Ε. του ΚΚΕ, εκδ. «Νέα Ελλάδα» 1951, σ. 424 -425.

Μ' αυτή την έννοια την ουσία του ανθρώπου και της κοινωνίας, σαν συλλογικού υποκειμένου, αποτελεί η παραγωγική του δραστηριότητα. Η ταύτιση του κοινωνικού μετασχηματισμού με τον μετασχηματισμό της οικονομικής βάσης μόνο, παραγνωρίζει τα υπόλοιπα επίπεδα. Σ' αυτά τα πλαίσια το έθνος και ότι αυτό συνεπάγεται, δηλαδή η εθνική συνείδηση και αυτογνωσία, η εθνική μνήμη, η εθνική ταυτότητα, η εθνική παράδοση με τις ποικίλες πολιτιστικές της εκφάνσεις, δεν έχει απολύτως καμία σημασία και δεν παίζει κανέναν ουσιαστικό τουλάχιστο ρόλο στην ταξική πάλη και την εξελικτική πορεία της κοινωνίας.

Κι όμως ανάμεσα στο «κοινωνικό είναι» και τη «συνείδηση» υπάρχει διαλεκτική σχέση, την οποία με απaráμιλλα ευκρινή τρόπο διατύπωσε ο Χριστός, που σε μια φράση συνοψίζει μια ολόκληρη επαναστατική κοσμοθεωρία:

«Ουκ έπ' άρτω μόνω ζήσεται άνθρωπος» (Ματθαίος, 4.4)¹³.

Δεν υπάρχει άλλη φράση στην ιστορία, που να εκφράζει με απίθανα συνοπτικό τρόπο μια ολόκληρη επαναστατική κοσμοθεωρία!

Αν θέλουμε να συμπυκνώσουμε σε μία μόνο αιτία την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, η εξήγηση βρίσκεται στην παραπάνω φράση. Σ' αυτή τη λέξη: «μόνω», που δηλώνει απερίφραστα ότι δεν είναι μόνο οι οικονομικοί όροι, αλλά και άλλοι παράγοντες που έχουν σχέση με τη συνείδηση, που καθορίζουν την εξέλιξη της όποιας κοινωνίας. Η Αριστερά, αν δεν συλλάβει το νόημα και το βάθος αυτής της αποκαλυπτικής αλήθειας, θα οδεύει αενάως στην αναπαραγωγή του υπαρκτού σοσιαλισμού, όσο κι' αν θεωρητικά τον αποστρέφεται και τον κατακρίνει. Θα είναι βασικά εγκλωβισμένη σ' έναν φαύλο κύκλο και θα ανακυκλώνει στο διηνεκές την κρίση της .

5. Πατριωτισμός και διεθνισμός

Ο Λένιν είχε πει ότι «χωρίς επαναστατική θεωρία δεν μπορεί να υπάρξει επαναστατικό κίνημα».

Μήπως η παλιά επαναστατική θεωρία, κάτω από τα νέα κοινωνικά δεδομένα έχει χρεοκοπήσει; Η κατάρρευση του κομμουνισμού αποκάλυψε και σφράγισε τελειωτικά, όπως λέει ο Κορνήλιος Καστοριάδης «τη χρεοκοπία του μαρξισμού - λενινισμού στα μάτια των ανθρώπων.¹⁴

Υπάρχει πιο συγκεκριμένα μια **σχολή σκέψης** - μέσα στα πλαίσια της Ανανεωτικής αριστεράς- που ισχυρίζεται ότι τα περί έθνους κ.λπ. είναι ανύπαρκτα για την εργατική τάξη, αποτελούν φαντασιώσεις και επιπλέον αποτελούν εθνικιστικά, σοβινιστικά και ρατσιστικά κατάλοιπα, που δεν έχουν σχέση με την ταξική πάλη, κατά τα μαρξιστικάς γραφάς, γιατί οι προλετάριοι δεν έχουν πατρίδα.

Θα μπορούσε κανείς αντιθέτως -αντιστρέφοντας το συλλογισμό - να ισχυριστεί, ότι το κεφάλαιο δεν έχει πατρίδα, (Παγκοσμιοποίηση) ενώ το προλεταριάτο έχει.

Τουλάχιστον αυτή είναι η σημερινή πραγματικότητα σε αντιδιαστολή με άλλες εποχές. Τα λαϊκά στρώματα ιδίως, αν δεν έχουν πατρίδα, είναι χαμένα. Γι' αυτό και ο Βάσος Λυσαρίδης, ένας αγνός πατριώτης και σοσιαλιστής και γνήσιος διεθνιστής συνάμα, τονίζει με κάθε ευκαιρία ότι « πατριωτισμός και σοσιαλισμός

¹³ Βλ. Δαμιανός Βασιλειάδης, *Δημοκρατικός Σοσιαλισμός ή το όραμα του ΠΑΚ και του ΠΑΣΟΚ και η εφαρμογή του στην πράξη*, εκδ. «Εναλλακτικές εκδόσεις, Αθήνα 2006, σ. 30 - 36. Στο κεφάλαιο με τίτλο: «Κοινωνικό είναι και συνείδηση ή βάση και εποικοδόμημα», που παραθέτω στο παράρτημα, αναλύω το πρόβλημα της σχέσης Κοινωνικού είναι και συνείδησης διεξοδικά. Εδώ λόγω χώρου κάνω απλώς μια μικρή αναφορά, για να τονίσω το πρόβλημα.

¹⁴ Βλ. «Συνέντευξη Κ. Καστοριάδη στην εφημ. «Ελευθεροτυπία, 20 και 27.3.1994.

είναι δίδυμες έννοιες». Άρα η πατριωτική ιδιοπροσωπία ενός ανθρώπου αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο διεθνιστικής αλληλεγγύης. Η Αριστερά στην Ελλάδα τουλάχιστον, όταν και όποτε συνέδεσε τους λαϊκούς εθνικοαπελευθερωτικούς με τους κοινωνικούς αγώνες μεγαλούργησε. Γι' αυτό και ο Δ. Παπανικολόπουλος τονίζει με παρρησία ότι «η Αριστερά στην Ελλάδα κατήγαγε νίκες μόνο, όταν πέτυχε την συγκρουσιακή ιδιοποίηση της έννοιας 'έθνος'»¹⁵. Δεν μπορείς να κάνεις κοινωνικούς αγώνες κάτω από ωμή και απροκάλυπτη επέμβαση του ιμπεριαλισμού στα εσωτερικά της Ελλάδας. Ο πατριωτισμός αποτελεί την ασπίδα απέναντι στα σχέδια αυτά, για να μπορεί να διεξαχθούν οι κοινωνικοί αγώνες. Ένα μέρος της «Αριστεράς» και περισσότερο της ανανεωτικής «Αριστεράς» υποτιμά παντελώς τον τομέα των εθνικών θεμάτων, γιατί πιστεύει βάση μιας λανθασμένης ερμηνείας του μαρξισμού - λενινισμού, ότι αυτά δεν παίζουν ρόλο, δεν επιδρούν και δεν έχουν επιπτώσεις στην ταξική πάλη. Έτσι η διαχείρισή τους ανατίθεται εξ αντικειμένου σε άλλες πολιτικές δυνάμεις.

Παρ' όλα αυτά θα μπορούσε κάποιος σε παραλλαγή του συνθήματος: «Προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε!» να διακηρύξει: **«Πατριώτες όλων των χωρών ενωθείτε!»**. Αυτή η άποψη όμως θεωρείται από τη συγκεκριμένη σχολή σκέψης, ως αντιδραστική, γι' αυτό και απορρίπτεται εκ προοιμίου, δεν αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού και φυσικά εκ του λόγου τούτου δεν είναι άξια συζήτησης. Και όχι μόνο αυτό, αλλά και από μερικούς εκπροσώπους της θεωρείται, ως **«αθεράπευτη νεκροφιλία του ριζοσπαστικού πατριωτισμού»**. Το δόγμα στο αποκορύφωμά του!

Ο ιστορικός Γεώργιος Μαργαρίτης ασκεί αυστηρότατη κριτική σε μια τοποθέτησή του με αφορμή το βιβλίο της ΣΤ' Δημοτικού, στην ανιστόρητη στάση της «Αριστεράς» σ' αυτό το θέμα: «Ο αντιεθνικισμός καθίσταται πεμπτουσία της αριστερής πολιτικής με ισοπεδωτικό τρόπο, σαρώνοντας όλες σχεδόν τις υπόλοιπες αξίες και τα πολιτικά χαρακτηριστικά της αριστεράς: την μέσα από τις κοινωνικές σχέσεις θεώρηση των πραγμάτων πρώτα απ' όλα. Πραγματικά η επιλογή αυτή καθιστά την αριστερή παρέμβαση 'αταξική', με την έννοια ότι δεν μπορεί να αντιληφθεί το πως αυτά που διακυβεύονται συνδέονται με την οξυμένη κοινωνική - ταξική -πραγματικότητα στη χώρα μας».¹⁶

Και συνεχίζει στο πνεύμα της ίδιας επιχειρηματολογίας: «Η ελληνική αριστερά, πάντοτε αντι-ιμπεριαλιστική, πάντοτε πατριωτική, είχε πάντοτε συνείδηση αυτού του κρίσιμου-με βάση τα μεγέθη της χώρας μας- παράγοντα. Υπήρξε επίμονα πατριωτική με τρόπο όμως που σαφέστατα τη διαχώριζε από τον εθνικισμό των φαντασιώσεων που χρησιμοποιούν οι απέναντι. **Πάντοτε για την αριστερά ο πατριωτισμός των Ελλήνων σταματούσε εκεί, όπου άρχιζε ο πατριωτισμός των άλλων, αξία και μέγεθος** απόλυτα σεβαστά. Αλλά χωρίς τον πατριωτισμό, και αυτό σημαίνει, χωρίς όλα, όσα τον προσδιόρισαν, την ιστορία του πάνω απ' όλα - δεν υπάρχει πολιτικό σώμα με το οποίο θα συνδιαλλαγεί ή αριστερά. Προσβλέποντας στην 'προστασία' απέναντι στα επελθόντα και στα επερχόμενα από το έθνος και δια του έθνους, οι κοινωνικές ομάδες που πλήττονται από τον καπιταλισμό, αναζητούν τρόπους πολιτικής αντίστασης, πολιτική έκφραση για την προάσπιση των συμφερόντων τους που καταπατούνται. Αυτό είναι το πολιτικό σώμα που μας ενδιαφέρει, σχεδόν τόσο διαυγές όσο και τον καιρό της Γαλλικής Επανάστασης που για πρώτη φορά το προσδιόρισε. Δεν είναι δυνατό η αριστερή πολιτική να στρέφει την πλάτη σε αυτό το κρίσιμο κοινωνικά και πολιτικά σημείο συνεύρεσης. Εκτός αν οι διεθνικές 'μη κυβερνητικές οργανώσεις -ΜΚΟ' -που προβληματίζονται για το αν θα σώσουν

¹⁵ βλ. εφημ. «Αυγή»,

¹⁶ βλ. <http://pontosandaristera.wordpress.com/2007/17-4-2007/>

πρώτα τις φάλαινες ή πρώτα τους ανθρώπους - αποτελούν το σώμα των 'πολιτών' του μέλλοντος. Καλά κρασιά...».¹⁷ Αυτά λέει με καυστικό τρόπο ένας ιστορικός που προέρχεται από τον ίδιο χώρο.

Κατά την άποψή μου όλα αυτά, τα εκφυλιστικά φαινόμενα αποτελούν αρνητικά κατάλοιπα μιας **αριστερίστικης νοοτροπίας**, που προέκυψε ως αρνητικό αποτέλεσμα της δογματικής, σταλινικής ιδεολογίας, εισαγόμενης κατά βάση από το εξωτερικό (από τη Γαλλία κυρίως), η οποία δρα σ' ένα βαθμό συνειδητά ή υποσυνείδητα έως σήμερα.

Αυτή η αντίληψη ωστόσο έχει καταλυτικές συνέπειες για την Αριστερά στην ελληνική κοινωνία, γιατί η τελευταία θεωρεί και με το δικό της ότι τέτοιες εθνομηδενιστικές φωνές προσβάλλουν τον πατριωτισμό και το φιλότιμό της. Υπάρχουν βέβαια δημόσιες φωνές, όπως αυτές του Μανώλη Γλέζου, του Στάθη Σταυρόπουλου, του Λαοκράτη Βάσση, που παρεμβαίνουν, αλλά και πάρα πολλών άλλων, που παραμένουν ωστόσο ακόμη αφανείς ή αδρανείς.

Κι αν υποθέσουμε ότι όλα αυτά τα περί έθνους, πατρίδας, οικογένειας, ελευθερίας και γενικά όλες οι παραδοσιακές ηθικές αξίες είναι ανοησίες και για πέταμα και τις μηδενίσουμε, τι θα βάλουμε άραγε στη θέση τους; Πρέπει να προτείνουμε στον ελληνικό λαό κάποιο όραμα, κάποια πνοή, κάποια ανάταση, κάποια ελπίδα, κάποια προοπτική, να του τονώσουμε το πατριωτικό του φρόνημα. Γιατί αυτό το κομμάτι της ανανεωτικής «Αριστεράς» προσπαθεί με κάθε μέσο, αυτόν τον λαό, να του δημιουργήσει ενοχές και να τον εξουθενώσει, όπως και η συντηρητική παράταξη. Έτσι τα λαϊκά στρώματα δε βλέπουν πουθενά φως, πουθενά ελπίδα, πουθενά προοπτική.

Άραγε ποια κοινωνία θέλει, η συγκεκριμένη ιδεολογική τάση της ανανεωτικής Αριστεράς να οικοδομήσει απέναντι στην παλιά, την παραδοσιακή, την κατά την άποψή της εθνικιστική; Μια «εκσυγχρονιστική» κοσμοπολίτικη, πολυπολιτισμική, όπως την προπαγανδίζει η φιλοσοφία του νεοφιλελευθερισμού και τελικά του ιμπεριαλισμού; Αυτός είναι ο στόχος;

Στην καρδιά αυτού του προβλήματος και σε σχέση με την «Ανανεωτική Αριστερά» αναφέρεται και ο Μενέλαος Γκίβαλος σ' ένα άρθρο του στην εφημερίδα «Το παρόν», 10.2.08. Γράφει σχετικά: «Ο αντιεθνικισμός εκφέρεται ως υποβάθμιση της εθνικής ταυτότητας και των ιστορικών-αξιακών στοιχείων που τη συγκροτούν. Ως αντίπαλη πρόταση η 'πολιπολιτισμικότητα' διαλύει το παραδοσιακό κράτος -έθνος και μετατρέπει την κοινωνία σ' ένα μεταμοντέρνο συνονθύλευμα, σ' ένα άθροισμα αντιλήψεων, ιδεών, σκοποθεσιών, που 'ενοποιούνται' μέσα από τους μηχανισμούς της κατανάλωσης και της αγοράς.

Τέτοιου είδους αναλύσεις συγχέουν τον διεθνισμό με τον κοσμοπολιτισμό, διαλύουν τις συλλογικότητες και αναγορεύουν τον ατομικισμό ως πυρηνικό στοιχείο συγκρότησης της περίφημης 'κοινωνίας των πολιτών', που στην ουσία αποτελεί έκφραση της παγκοσμιοποιούμενης νέας 'μέσης τάξης'»

Και στη συνέχεια αναφερόμενος στον ΣΥΡΙΖΑ προσθέτει: «Αυτού του τύπου ο 'κοσμοπολιτισμός' εκφράζεται στις θέσεις που κατά καιρούς υποστηρίζει ο ΣΥΡΙΖΑ αναφορικά με τα Σκόπια, τις σχέσεις με την Τουρκία, το μεταναστευτικό πρόβλημα (με τις γνωστές αφελείς απλουστεύσεις)». Βέβαια δεν μπορούμε να καταλογίσουμε σ' όλες τις συνιστώσες του ΣΥΡΙΖΑ τις πιο πάνω θέσεις. Υπάρχουν πολλές και σημαντικές διαφοροποιήσεις.

Αξίζει όμως να αναφερθούμε σ' ένα εξίσου βασικό θέμα: Με ποιους θα κάνουμε τον ταξικό αγώνα, αφού η εργατική τάξη δε μετέχει ή είναι αντιδραστική; Θα κάνουμε

¹⁷ Γεώργιος Μαργαρίτης, ο.π.

τον αγώνα, για την εργατική τάξη, χωρίς την εργατική τάξη, θα της επιβάλουμε εμείς οι «φωτισμένοι» τη σωτηρία της με το στανιό! Τι απ' όλα θα εισηγηθεί αυτή η συγκεκριμένη σχολή σκέψης άραγε; Ας μας πει όχι μόνο τι θέλει να κατεδαφίσει, αλλά στη θέση του, τι και πως θέλει να οικοδομήσει. Ένας αρχιτέκτονας π.χ. σχεδιάζοντας την κατεδάφιση παραδοσιακών κατοικιών, προβάλλει ένα πρότυπο των νέων, μοντέρνων πολυκατοικιών, για να δείξει **τι** θα φτιάξει και **πως** θα φτιάξει αυτό που θα κατεδαφίσει και αν αυτό που θα φτιάξει θα είναι καλύτερο από το παλιό. Ένας πολιτικός φορέας, κατ' αντιστοιχία, ως συλλογικός αρχιτέκτονας, είναι επίσης υποχρεωμένος, πριν κατεδαφίσει παραδοσιακές αρχές και αξίες (ας πούμε πατρίδα, οικογένεια κ.λπ.), να προβάλλει ένα μοντέλο της κοινωνίας που θέλει και για το οποίο θέλει να πείσει, ότι αποτελεί εναλλακτική προοπτική. Ποιες είναι αυτές οι λεγόμενες μοντέρνες ή, σύμφωνα με έννοιες ακατανόητες στο ευρύ κοινό, μεταμοντέρνες ή μετανεωτερικές ιδέες, που θέλει να οικοδομήσει κατεδαφίζοντας το παλιό; Ποιο είναι το σύστημα αξιών που προβάλλει ως απελευθερωτική προοπτική;

Όμως η αντικειμενική πραγματικότητα δεν ανταποκρίνεται στη θεωρητική σύλληψη! Ούτε μπορεί να αγνοηθεί επειδή θεωρητικά θέλει η συγκεκριμένη αυτή σχολή σκέψης, να την απαλείψει, γιατί δεν ταιριάζει στα θεωρητικά καλούπια που με δογματική επιμονή θέλει να την εντάξει! Και τα θεωρητικά αυτά καλούπια βασίζονται, κατά τη δική της τοποθέτηση, στην συγκεκριμένη άποψη του Μαρξ περί κοινωνικού Είναι και συνείδησης. Είναι ενδιαφέρον, στο θέμα αυτό να δούμε την άποψη του Λένιν, που είναι σήμερα στους κύκλους αυτής της σχολής ευρέως διαδεδομένη. Γιατί έχουμε την εντύπωση ότι αυτή η συγκεκριμένη σχολή στη θεωρία είναι μαρξιστική, ενώ στην πράξη λενινιστική.

Ο Λένιν οδηγώντας στα άκρα τη λογική της αυτενέργειας του ανθρώπου ως δημιουργού της ιστορίας εκφράζει στην ανάλυσή του για το αυθόρμητο και τη συνείδηση του προλεταριάτου την άποψη, ότι καθοριστικό και πρωτογενή ρόλο στο δίπολο «βάση ή εποικοδόμημα» παίζει η συνείδηση του ανθρώπου και ότι η επαναστατική συνείδηση του προλεταριάτου, δηλαδή η συνειδητοποίηση της «ιστορικής του αποστολής», δεν παράγεται από το ίδιο, αλλά εισάγεται σ' αυτό απ' έξω, από την επαναστατική αστική διάνοηση. Το προλεταριάτο δεν είναι σε θέσει να υψωθεί πάνω από τα συνδικαλιστικά του αιτήματα και τις συνδικαλιστικές του διεκδικήσεις. Η σοσιαλιστική συνείδηση, λέει ο Λένιν, «γεννήθηκε από τις φιλοσοφικές, ιστορικές και οικονομικές θεωρίες που τις επεξεργάστηκαν οι πεπαιδευμένοι εκπρόσωποι των κυρίαρχων τάξεων, από τους διανοούμενους. Ο Μαρξ και ο Ένγκελς, θεμελιωτές του επιστημονικού σοσιαλισμού, ήταν κι αυτοί, από την κοινωνική τους τοποθέτηση, αστοί διανοούμενοι. Το ίδιο και στη Ρωσία, το θεωρητικό δόγμα της σοσιαλδημοκρατίας εμφανίστηκε εντελώς ανεξάρτητα από την αυθόρμητη ανάπτυξη του εργατικού κινήματος. Υπήρξε το φυσικό και αναπόφευκτο προϊόν της ανάπτυξης της σκέψης στους σοσιαλιστές επαναστάτες διανοούμενους».¹⁸

Οι θέσεις αυτές του Λένιν έρχονται σε κατάφορη αντίθεση με την θεωρία του Μαρξ για την πρωτοκαθεδρία του κοινωνικού είναι απέναντι στη συνείδηση, καθώς και με την βασική θέση του Μαρξ, ότι «η χειραφέτηση της εργατικής τάξης πρέπει να κατακτηθεί από την ίδια την εργατική τάξη».

Σχολιάζοντας αυτή τη θέση του Λένιν ο Κώστας Παπαϊωάννου διατυπώνει την ακόλουθη κριτική άποψη: «Πρόκειται εδώ για αναπάντεχη αντιστροφή μιας από τις θεμελιώδεις προτάσεις του Μαρξισμού: δεν καθορίζει πια το είναι τη συνείδηση, οι ιδέες δεν είναι πια 'αντανακλάσεις' της κοινωνικής κατάστασης, αλλά αναπτύσσονται αυθόρμητα, σύμφωνα με τη δική τους λογική, ανεξαρτήτως κάθε ταξικής ή άλλης

¹⁸ Βλ. Λένιν, *Τι να κάνουμε*, ο.π.

κατάστασης, και καταλήγουν να καθορίζουν αυτές το είναι. Επιπλέον: το είναι του προλεταριάτου καθορίζεται τελικά από τη συνείδηση των διανοουμένων». ¹⁹ Οι διανοούμενοι, οι οποίοι ανήκουν σαφώς στην αστική ή μικροαστική τάξη είναι εκείνοι τελικά που είναι σε θέση να στοχαστούν και να συλλάβουν την ιστορική εξέλιξη και την επαναστατική διαδικασία της ιστορίας, ενώ η εργατική τάξη, αφημένη στον εαυτό της, μπορεί να φτάσει μόνο στην συνδικαλιστική συνείδηση, στην τρεϊντ-γιουνιονίστικη συνείδηση. Αυτά σύμφωνα με τον Λένιν.

Μια τέτοια αντίληψη - όσο παράξενο κι αν φαίνεται - οδηγεί συνήθως στην περιφρόνηση της εργατικής τάξης, όταν αυτή δεν ακολουθεί τους «πεφωτισμένους καθοδηγητές» για τη «σωτηρία της!». Αποτελεί ένα εκφυλιστικό φαινόμενο στη θεωρία του Λένιν περί κόμματος νέου τύπου.

6. Αστική και μαρξιστική ιδεολογία. Ταύτιση ή αντίθεση;

Ο τίτλος προκαλεί. Γίνεται σκόπιμα. Η αλήθεια είναι ότι υπάρχει μια εξόφθαλμη εμπειρία. Ποια είναι αυτή η εμπειρία; Μελετώντας κάποιος την πραγματικότητα διαπιστώνει ότι υπάρχει απόλυτη ταύτιση ή τουλάχιστον σημαντική προσέγγιση ανάμεσα σ' αυτούς που είναι οι στυλοβάτες και κύριοι εκφραστές της «εκσυγχρονιστικής» αστικής ιδεολογίας και μιας σχολής σκέψης της αριστεράς, που ισχυρίζεται ότι πιστεύει στην ταξική πάλη, γι' αυτό είναι εναντίον του έθνους. Αυτό πραγματικά είναι εκ πρώτης όψεως ανεξήγητο. Πως συμβαίνει π.χ. να ταυτίζονται η κ. Γιαννάκου με την κ. Ρεπούση και τον κ. Αλαβάνο, σχετικά με το βιβλίο της ΣΤ' Δημοτικού; Πως είναι δυνατό να ταυτίζονται οι απόψεις στα εθνικά θέματα ή στα θέματα περί έθνους των κυρίων εκφραστών της αστικής ιδεολογίας, όπως είναι π.χ. ο Αντώνης Λιάκος, ο Θ. Βερέμης, οι καθηγητές του ΕΛΙΑΜΕΠ και μια χωρία άλλων πνευματικών ανθρώπων της εκσυγχρονιστικής σχολής, με την ανανεωτική, αριστερή σχολή του Γιάννη Μηλιού, του Ηλία Ιωακείμογλου, του Άκη Γαβριηλίδη και τόσων άλλων «αριστερών» διανοουμένων; Πώς είναι δυνατό οι «ανανεωτές της Αριστεράς» να ταυτίζονται, στις περισσότερες τους απόψεις, για να μην ισχυριστούμε σε όλες, -όχι φυσικά αφετηριακά, αλλά όσον αφορά το αποτέλεσμα - με τους «εκσυγχρονιστές», που είναι εξ αντικειμένου οι απολογητές του συστήματος, η εμπροσθοφυλακή του νεοφιλελευθερισμού στην Ελλάδα; Αυτές οι διαπιστώσεις μας αφήνουν πραγματικά άναυδους και μας δημιουργούν βασανιστικά ερωτήματα, στα οποία απεγνωσμένα, είναι αλήθεια, θα προσπαθούσε κανείς να βρει κάποια ικανοποιητική απάντηση. Και δεν είναι το τελευταίο απλώς σχήμα λόγου.

Θα αποτολμήσουμε το εγχείρημα, έχοντας σαν όπλο την ειλικρινή μας πρόθεση να αναζητήσουμε την αλήθεια με συγκεκριμένα κριτήρια:

Όλα τα θέματα και στο προκείμενο περί έθνους «οφείλουμε ... και να το συζητήσουμε και να το προσεγγίσουμε ήρεμα και σε βάθος και προπαντός με νηφαλιότητα, ορθολογικότητα και σεβασμό στην άλλη άποψη» λέει ο Άλκης Ρήγος σε ένα άρθρο του στο περιοδικό της ΑΚΟΑ «Εποχή», (8.7.07). Παρεμπιπτόντως πρέπει να αναρωτηθεί κανείς, αν το να αποκαλείς, όπως κάνουν ορισμένοι αυτοαποκαλούμενοι αριστεροί, τον Μίκη Θεοδωράκη, τον Γιάννη Ρίτσο, τον Οδυσσέα Ελύτη, τον Ν. Σβορώνου κ.λπ «νεκρόφιλους» αποτελεί σεβασμό στην άλλη άποψη κι έχει να κάνει με νηφαλιότητα και ορθολογικότητα. Και γιατί άραγε εξαιρούν από τους νεκρόφιλους τον Μανώλη Γλέζο, που το βιβλίο του «Εθνική Αντίσταση» αποτελεί έναν ύμνο στον πατριωτισμό των Ελλήνων και σ' αυτό που λέει ο ποιητής Ρίτσος: «Τι Ρωμιόσύνη μη

¹⁹ Βλ. Κώστας Παπαϊωάννου, *Η ψυχρή ιδεολογία*, εκδ. «Υψιλον/βιβλία, σ. 30-31.

την κλαις. ..κ.λπ. Θα μπορούσε λοιπόν ο Μανώλης Γλέζος να θεωρηθεί ο κατ' εξοχήν νεκρόφιλος, κατά τον κ. Άκη Γαβριηλίδη και τους ομοϊδεάτες του. Υπάρχει μήπως κάποια σκοπιμότητα σ' αυτό; Ύστερα είναι ηθικά προσβλητική η συνειδητή επιλογή αυτού του όρου «νεκρόφιλος», γιατί αφήνει να υπονοείται και να αιωρείται και μια κάποια σεξουαλική σχέση και όχι μόνο μεταφορική, έτσι για να είναι ακόμη πιο προσβλητική η αμφισημία της λέξης.

Οι δύο παραπάνω όροι σημαίνουν ότι υπάρχουν αντικειμενικά και πραγματικά δύο κατά βάση αντίθετες σχολές σκέψης γύρω από το πρόβλημα του έθνους και των πολιτικών και κοινωνικών συνεπειών του: η μία είναι η «πατριωτική» και η άλλη η «διεθνιστική». Με την τελευταία κατά παράξενο τρόπο ταυτίζεται και η εκσυγχρονιστική άποψη της σχολής των εκσυγχρονιστών σημιτικής κοπής (Αντώνης Λιάκος, Θ. Βερέμης, Θ. Κουλουμπής, Κουλούρη, Ρεπούση, κ.λπ) η οποία διακηρύττει σε όλους τους τόνους ότι το έθνος, ως συλλογική ταυτότητα είναι νοητικό ή φαντασιακό κατασκεύασμα ορισμένων διανοουμένων της εποχής του διαφωτισμού και υλοποίησής του από μέρος του κράτους. Το έθνος λοιπόν δεν προϋπάρχει του κράτους.

Υπάρχει ή δεν υπάρχει διαλεκτική σχέση ανάμεσα σ' αυτούς τους όρους ή βρίσκονται σε αγεφύρωτη αντίθεση μεταξύ τους; Είναι ένα κρίσιμο ερώτημα. Για την απάντηση του ερωτήματος αυτού αναγκαστικά ανατρέχει κανείς στους κλασικούς θεωρητικούς, που καταπιάστηκαν με αυτά τα θέματα. Στους πρώτους βέβαια ανήκει ο Μαρξ και ο Ένγκελς. Από κει θα ξεκινήσουμε. Στο Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος υπάρχει μια τοποθέτηση στο θέμα που αξίζει να την αναφέρουμε: «Οι εργάτες δεν έχουν πατρίδα. Δε μπορείς να τους πάρεις αυτό που δεν έχουν. Μα μια και το προλεταριάτο πρέπει πρώτα να κατακτήσει την πολιτική εξουσία, να ανυψωθεί σε ηγέτιδα τάξη του έθνους, είναι και το ίδιο επίσης εθνικό, αν και σε καμιά περίπτωση με την έννοια της αστικής τάξης»²⁰ Τι σημαίνει αυτή η φράση του Μαρξ. Σημαίνει απλούστατα ότι ο αγώνας της εργατικής τάξης γίνεται στα πλαίσια του έθνους, έως ότου η εργατική τάξη κατακτήσει την εξουσία. Άρα πρέπει να υπάρχει κάποιο έθνος για να γίνει ταξική πάλη. Αντί λοιπόν για την εθνική αστική τάξη που κατείχε την εξουσία είναι τώρα το προλεταριάτο που στα πλαίσια του έθνους κατέχει την εξουσία. Γι' αυτό χαρακτηρίζει ο Μαρξ το προλεταριάτο «εθνικό». Η διεθνιστική αλληλεγγύη είναι δυνατή μόνο κάτω από αυτήν την προϋπόθεση. **Αν δεν υπάρχει δηλαδή έθνος δεν μπορεί να υπάρξει διεθνισμός.** Πολλοί στην ανανεωτική «Αριστερά» μπερδεύουν το διεθνισμό με την **πολυπολιτισμικότητα.**

Το προλεταριάτο συνεπώς πρέπει να υπερασπιστεί το έθνος - κράτος απέναντι στις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις, οι οποίες θα προσπαθήσουν να το εμποδίσουν με όλες τις κατασταλτικές δυνάμεις να καταλάβει την εξουσία στο έθνος -κράτος.

Εδώ λοιπόν έγκειται ο πατριωτισμός της εργατικής τάξης. Αν θέλει να αναδειχτεί σε ηγέτιδα τάξη πρέπει να παλέψει ενάντια στις εθνικιστικές και επεκτατικές βλέψεις των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων και των υποτακτικών τους. Αυτό συμβαίνει δυστυχώς με τους γείτονές μας, οι οποίοι με τις επεκτατικές τους βλέψεις και ενέργειες που ενσωματώνονται στην ιμπεριαλιστική πολιτική της πλανητικής υπερδύναμης και των συμμάχων της, όχι μόνο μπορούν να δυσχεράνουν τους κοινωνικούς αγώνες, αλλά και σε ενδεχόμενο κίνδυνο της παρασιτικής αστικής τάξης της πατρίδας μας, να παρέμβουν (θερμό ή άλλο επεισόδιο) για να της συμπαρασταθούν. Μπορεί ένα τέτοιο

²⁰ *Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, Διαλεκτά έργα, τόμ. Ι, εκδοτικό της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, 1951, σ. 40 -41

ενδεχόμενο να φαίνεται απίθανο, αλλά όχι και αδύνατο. Κι αυτό, γιατί απλούστατα το κεφάλαιο αναπτύσσει τη δική του διεθνιστική αλληλεγγύη.

Στο τέλος του Μανιφέστου διατυπώνεται και η περιφημη έκκληση: «Προλετάριοι όλων των χωρών ενωθείτε!»²¹. Η τελευταία φράση θα μπορούσε να διατυπωθεί και αλλιώς: «Προλετάριοι όλων των εθνών - κρατών ενωθείτε!» Στην παράθεση του πρώτου εδαφίου από το Μανιφέστο διαπιστώνουμε μια φαινομενική αντίφαση. Ενώ το προλεταριάτο δεν έχει πατρίδα, θα πρέπει το ίδιο να αναδειχτεί σε εθνικό. Στο δεύτερο εδάφιο δεν μας αναλύουν οι συγγραφείς του Μανιφέστου, πως θα γίνει η Ένωση των προλεταρίων. Υπάρχει λοιπόν μια σχετική ασάφεια. Θα πρέπει να καταργηθούν τα έθνη - κράτη και κάτω από ποιες προϋποθέσεις;

Στα ερωτήματα αυτά δίνει ο Μαρξ μια πιο ξεκάθαρη απάντηση σε ένα βασικό του κείμενο, όπου εκφράζει την ακόλουθη άποψη: «Ένας κοινωνικός σχηματισμός ποτέ δεν εξαφανίζεται, προτού αναπτυχθούν όλες οι παραγωγικές δυνάμεις που μπορεί να χωρέσει, και νέες, ανώτερες παραγωγικές σχέσεις ποτέ δεν εμφανίζονται, προτού ωριμάσουν οι υλικόι όροι της ύπαρξής τους μέσα στους κόλπους της ίδιας της παλιάς κοινωνίας.»²²

Η θέση αυτή του Μαρξ σημαίνει ότι ο καπιταλισμός αποτελεί προοδευτική φάση της ιστορικής εξέλιξης των κοινωνιών και ο νεοφιλελευθερισμός, που προωθεί τη διεθνοποίηση της αγοράς, την ανώτατη βαθμίδα του. Με μια λέξη: Ό,τι παρεμβάλλεται ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργατική τάξη, άρα και το έθνος - κράτος, ανάμεσα στα άλλα, πρέπει να εξαλειφθεί για να μείνει πια καθαρή και αποεθνοποιημένη η αντίθεση κεφαλαίου - εργασίας και συνεπώς μόνη της, χωρίς άλλα εμπόδια και παρεμβολές η ταξική πάλη. Άρα η κατάργηση των εθνών - κρατών που επιδιώκει ο νεοφιλελευθερισμός στα πλαίσια της νέας τάξης αποτελεί, κατά μία εκδοχή, προοδευτική μορφή της ιστορικής εξέλιξης, γιατί καταργεί τα έθνη - κράτη, που μπαίνουν εμπόδιο στην ταξική πάλη. Γι' αυτό και ο Μαρξ ισχυρίζεται στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο: «Η αστική τάξη έπαιξε στην ιστορία ένα ρόλο εξαιρετικά επαναστατικό».²³ Στο σημείο αυτό βέβαια μπορεί να αποφανθεί κάποιος ότι υπάρχει ταύτιση της αστικής ιδεολογίας (του νεοφιλελευθερισμού) με την μαρξιστική ιδεολογία, έτσι όπως την αντιλαμβάνεται η συγκεκριμένη σχολή σκέψης της «Αριστεράς» που είναι υπέρ της κατάργησης του έθνους - κράτους. Απλώς η στρατηγική είναι διαφορετική. Η αστική τάξη, δηλαδή το κεφάλαιο, επιδιώκει την μεγαλύτερη δυνατή εξάπλωση της αγοράς, καταργώντας τα έθνη - κράτη, που αντιστέκονται - στο βαθμό που αντιστέκονται - στα ιμπεριαλιστικά της σχέδια (δεν μιλάμε φυσικά για τα κράτη - προτεκτοράτα της νέας τάξης). Επιδιώκει δηλαδή τη διεθνοποίηση του κεφαλαίου, καταργώντας τα οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά και πολιτιστικά σύνορα των εθνών - κρατών, που μπαίνουν εμπόδιο στη διεθνοποίηση του κεφαλαίου. Από την άλλη η συγκεκριμένη αριστερά θεωρεί μια τέτοια εξέλιξη θετική. Γιατί ο καπιταλισμός εξαφανίζοντας όλα τα ενδιάμεσα εμπόδια ανάμεσα στο κεφάλαιο και την εργατική τάξη, απελευθερώνει τις δυνάμεις της για την ταξική πάλη! Από την άλλη όμως βλέπουμε να δημιουργεί ο ιμπεριαλισμός κράτη και έθνη - κράτη προτεκτοράτα, που εξυπηρετούν τα γεωστρατηγικά της σχέδια, όπως είναι τα Σκόπια και το Κόσοβο.

²¹ Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, ο.π., σ. 58.

²² Κ. Μαρξ, *Κριτική της πολιτικής οικονομίας*, (πρόλογος), στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς *κοινωνίας*» (βλ. *Διαλεχτά έργα*, τόμ. Ι, εκδοτικό της Κ.Ε. του ΚΚΕ, εκδ. «Νέα Ελλάδα», 1951, σ. 424.

βλ. *Κομμουνιστικό Μανιφέστο*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεχτά έργα*, τόμ. Ι, σ. 22)

²³ βλ. *Κομμουνιστικό Μανιφέστο*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεχτά έργα*, τόμ. Ι, σ. 22.

Στο σημείο αυτό υπάρχει και μια μεγάλη σύγχυση. Στην εποχή του Μαρξ ηγεμόνευε η λυσσαλέα αντίθεση των αστικών τάξεων μεταξύ τους, για την κατάκτηση των αποικιών και την κυριαρχία των αγορών, έχοντας ως κυρίαρχο στοιχείο τον εθνικισμό. **Ηγεμόνευε ο εθνικός ιμπεριαλισμός.** Αυτό το φαινόμενο το ερμήνευε ο Γκράμσι ως τον «κοσμοπολιτισμό» της οικονομίας και τον «εθνικισμό» της πολιτικής. Αυτό βέβαια συνέβαινε έως πριν από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Μετά τον πόλεμο αυτόν οι εθνικές αστικές τάξεις, πανούργες και ικανότατες, όπως ισχυρίζεται ο Λένιν, κατήργησαν πια τους εθνικούς ιμπεριαλισμούς, που δημιουργούσαν τα αδιέξοδα στο κεφάλαιο και συνεργάζονται μεταξύ τους σε διεθνές επίπεδο, δημιουργώντας -θα λέγαμε - τον υπερεθνικό ιμπεριαλισμό ή τον διεθνιστικό ιμπεριαλισμό.

Ποια είναι η μορφή και οι τρόποι αυτής της συνεργασίας μας αποκαλύπτει η θεωρία του Λένιν για την «παγκόσμια ιμπεριαλιστική αλυσίδα».

Σύμφωνα με αυτή την θεωρία, στην οποία αναφέρεται και ο Γιάννης Μηλιός «Η διεθνοποίηση του καπιταλισμού μέσα από το εξωτερικό εμπόριο και τη δημιουργία της διεθνούς αγοράς, αλλά κυρίως μέσα από τις εξαγωγές κεφαλαίων, τη δημιουργία διεθνών τραπεζών κ.λπ. διαπλέκει τους διαφορετικούς καπιταλιστικούς κοινωνικούς σχηματισμούς μεταξύ τους, δημιουργεί δηλαδή πολύμορφες αλλά και ανισοβαρείς διασυνδέσεις μεταξύ τους, διαμορφώνοντας έτσι μια ενιαία παγκόσμια ιμπεριαλιστική αλυσίδα. Δεν πρόκειται όμως για μια ενιαία παγκόσμια οικονομικοκοινωνική δομή, αλλά για τη διεθνή συνάρθρωση των διαφορετικών (εθνικών -κρατικών) οικονομικοκοινωνικών δομών, καθεμιά από τις οποίες αναπτύσσεται μ' ένα διαφορετικό ρυθμό, ως αποτέλεσμα κυρίως των διαφορετικών ταξικών και πολιτικών συσχετισμών που αποκρυσταλλώνονται στο εσωτερικό της».²⁴ Σημαντική θέση κατέχει συνεπώς η συνολική οικονομική, πολιτική, ιδεολογική δύναμη κάθε κράτους που αποτελεί κρίκο στην αλυσίδα. Με την έννοια αυτή η εξάρτηση είναι το αποτέλεσμα της σύμπλευσης, της συνεργασίας, της δημιουργίας μετώπου της αστικής τάξης της περιφέρειας με τις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις και την ηγεμονική ιεραρχία μεταξύ τους. Σήμερα οι ΗΠΑ αποτελούν την ηγεμονεύουσα ιμπεριαλιστική δύναμη, η οποία με τους συμμάχους της προσπαθεί να επιβάλει την ηγεμονία της (την εξουσία της), με στρατιωτικούς, (ΝΑΤΟ), οικονομικούς (ΔΝΤ), πολιτικούς και πολιτιστικούς οργανισμούς.

Για το λόγο αυτό τονίζει όχι μόνο ο Λένιν, αλλά και ο Μαρξ και ο Ένγκελς και ο Μάο, ότι πρωταρχικό καθήκον κάθε επανάστασης είναι η κατάληψη της κρατικής εξουσίας. «Το βασικό ζήτημα κάθε επανάστασης είναι το ζήτημα της κρατικής εξουσίας».²⁵ «Πρώτα δημιουργείται μια κοινή γνώμη και καταχτιέται η πολιτική εξουσία».²⁶ Με κοινή γνώμη εννοεί ο Μάο την επαναστατική διαπαιδαγώγηση, τη δημιουργία επαναστατικής συνείδησης. Χωρίς αυτήν δεν μπορεί να προκύψει καμία επανάσταση. Παρόμοια άποψη εξέφραζε και ο Λένιν, μιλώντας για την επαναστατική κατάσταση. Μπορεί να υπάρχει, έλεγε, επαναστατική κατάσταση, όμως η επανάσταση να μην είναι δυνατή, γιατί έλειπε η επαναστατική συνείδηση και προεργασία. Ο επαναστατικός φορέας δεν ήταν ώριμος. Για να αλλάξουν οι καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής «το προλεταριάτο δεν μπορεί να ανατρέψει την αστική τάξη, χωρίς να κατακτήσει πρωτύτερα την πολιτική εξουσία, χωρίς να ανατρέψει την αστική τάξη, χωρίς να κατακτήσει πρωτύτερα την πολιτική

²⁴ Βλ. Γιάννης Μηλιός, *Θεωρίες για τον παγκόσμιο καπιταλισμό*, εκδ. «Κριτική», Αθήνα 1997, ο.π., σ. 28.

²⁵ Βλ. Λένιν Άπαντα, τόμ. 24, σ. 20.

²⁶ Βλ. Μάο Τσε Τουνγκ, ο.π., σ. 69.

εξουσία».²⁷ Θα έπρεπε να προηγηθεί, σύμφωνα με τον Μαρξ και τον Ένγκελς η «ανατροπή της αστικής κυριαρχίας, κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας από το προλεταριάτο», όπως αναφέραμε σε άλλο κεφάλαιο. Η αναγκαιότητα κατάληψης της πολιτικής εξουσίας εξηγείται εύκολα, αν λάβουμε υπόψη μας και αποδεχτούμε, ότι «Οι κοινωνικές (οικονομικές, πολιτικές, ιδεολογικές) σχέσεις εξουσίας, όπως αυτές συμπτυκνώνονται στο εσωτερικό του κάθε συγκεκριμένου κοινωνικού σχηματισμού, έχουν την προτεραιότητα έναντι των διεθνών (οικονομικών και πολιτικών) σχέσεων και αλληλεξαρτήσεων. Οι σχέσεις εξουσίας στο εσωτερικό κάθε κοινωνικού σχηματισμού καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο το 'εθνικό' εντάσσεται στο 'διεθνές'».²⁸

Τέλος θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι «Η διεθνοποίηση του κεφαλαίου δε σημαίνει ότι παύουν τα εθνικά κράτη να αποτελούν την κατ' εξοχήν βαθμίδα όπου συγκεφαλαιώνεται η ταξική εξουσία, ούτε ότι η πάλη των τάξεων παύει να διεξάγεται πρώτ' απ' όλα στα πλαίσια του κάθε εθνικού και κοινωνικού σχηματισμού. Η ιμπεριαλιστική διεθνοποίηση του κεφαλαίου σημαίνει ότι δημιουργείται μια συγκεκριμένη διαπλοκή ανάμεσα στους ξεχωριστούς κοινωνικούς σχηματισμούς. Διαμορφώνεται δηλαδή η παγκόσμια ιμπεριαλιστική αλυσίδα, που οι κρίκοι της είναι ριζικά ετεροβαρείς, άνισα αναπτυγμένοι και αναπτύσσονται με άνισους ρυθμούς. Οικονομικές ολοκληρώσεις καπιταλιστικά αναπτυγμένων χωρών, με χαρακτηριστικότερο ιστορικό παράδειγμα την Ευρωπαϊκή Ένωση, μπορούν να γίνουν κατανοητές στη βάση αυτής της προσέγγισης ως στρατηγικές συμμαχίες εθνικών κοινωνικών κεφαλαίων, στο πλαίσιο του παγκόσμιου ενδοϊμπεριαλιστικού ανταγωνισμού».²⁹

Ύστερα από την παράθεση των κατά βάση αντίθετων θεωρητικών τοποθετήσεων, βγαίνει ως αναγκαστικό συμπέρασμα ότι οι εθνικές αστικές τάξεις είτε είναι διαπλεκόμενες, είτε είναι ανεξάρτητες είτε εξαρτημένες (κομπραδόρικες, παρασιτικές κ. λπ, όπως λέει ο Ανδρέας Παπανδρέου και όχι μόνο), είτε αποτελούν σήμερα ένα μέτωπο οποιασδήποτε μορφής, εξαρτημένης ή όχι των καπιταλιστικών τάξεων ενάντια στην εργασία, ενάντια στον εργαζόμενο λαό: τον εργάτη, τον αγρότη, τον μισθωτό, τον μικροβιοτέχνη, μικροεπαγγελματία κ. λπ. ασκούν εξουσία για την εξυπηρέτηση των δικών τους αποκλειστικά συμφερόντων.

Συνεπώς η κατάληψη της εξουσίας από τον φορέα του Λαϊκού Κινήματος, που στοχεύει στον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της συγκεκριμένης κοινωνίας, προϋποθέτει την πάλη ενάντια στις εθνικές αστικές τάξεις, κάτω από οποιαδήποτε μορφή, κι αν παρουσιάζονται αυτές. Δεν μπορεί να τα βάλει κανείς με την ηγεμονεύουσα ιμπεριαλιστική δύναμη σε απευθείας αντιπαράθεση, παρά μόνο σπώντας τον ένα κρίκο της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας (τον πιο αδύναμο), αποκτώντας την εθνική ανεξαρτησία και δημιουργώντας αγωνιστικούς δεσμούς πάλης και αλληλεγγύης με τους άλλους σοσιαλιστικούς φορείς των άλλων κρίκων της παγκόσμιας ιμπεριαλιστικής αλυσίδας, αν θέλουμε να το εκφράσουμε σχηματικά με τον τρόπο που το διατύπωσε ο Λένιν.

Η κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας, που είναι προϋπόθεση για οποιαδήποτε αλλαγή, προϋποθέτει με τη σειρά της, τη δημιουργία και δράση με βάση ένα συγκεκριμένο στρατηγικό σχέδιο του πολιτικού φορέα της αλλαγής, του συλλογικού

²⁷ Β. Ι. Λένιν, *Κράτος και επανάσταση*, Άπαντα Λένιν, τόμ. 25, σ. 416.

²⁸ Βλ., Γιάννης Μηλιός, ο.π., σ. 106.

²⁹ Βλ. Γιάννης Μηλιός, ο.π., σ. 108.

δηλαδή ιστορικού υποκειμένου που θα οργανώσει θεωρητικά, ιδεολογικά, πολιτικά και οργανωτικά την στρατηγική και τακτική για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό.

Κατά την άποψή μας ένας τέτοιος πολιτικός φορέας δεν μπορεί να είναι αστικός, όπως είναι σήμερα τα δύο κόμματα εξουσίας, Νέα Δημοκρατία και ΠΑΣΟΚ, μα ούτε και το Κομμουνιστικό Κόμμα, κυρίως εξαιτίας του Δημοκρατικού Συγκεντρωτισμού, που οδηγούν τελικά, πέρα από προθέσεις, στην κ η δ ε μ ό ν ε υ σ η του εργαζόμενου λαού (της εργατικής τάξης, αν θέλουμε) και της αδυναμίας εκ του λόγου αυτού χειραφέτησης του. Οι μαρξιστές - λενινιστές που κάνουν τον διαχωρισμό σε ηγεσία και μάζες, (κάτι το άμορφο, χωρίς συνείδηση), τις οποίες θα διαμορφώσουν και καθοδηγήσουν προς το σοσιαλισμό, εκφράζουν εκ των προτέρων, ότι στόχος τους δεν είναι η χειραφέτηση της εργατικής τάξης, αλλά η υποταγή και χειραγωγή της, όπως αφήσαμε να υπονοηθεί στα προηγούμενα. Αυτός είναι κι ένας από τους βασικούς λόγους της αποτυχίας τους, γιατί η πάλη των τάξεων (αλλά ακόμη κι αν παραδεχτούμε τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα κι όχι την πάλη των τάξεων) δεν γίνεται από μόνη της. Τι είδους φορέας πρέπει να είναι αυτός για να μπορεί να προωθήσει και επιτύχει την χειραφέτηση των εργαζομένων;

Κι εδώ τίθεται επί τάπητος ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει ένας πολιτικός φορέας που έχει ως ιδεολογική του προμετωπίδα τον «δημοκρατικό αποκεντρωμένο σοσιαλισμό». Το πρόβλημα έγκειται στη δυνατότητα και τις προϋποθέσεις μετεξέλιξης της αστικής συνείδησης σε σοσιαλιστική. Είναι πέρα από κάθε αμφιβολία και αμφισβήτηση το γεγονός ότι στην καπιταλιστική κοινωνία που ζούμε η αστική ιδεολογία μας έχει διαποτίσει έως το «μεδούλι», για να εκφράσουμε την κατάσταση αυτή παραστατικά, και δεν είναι εύκολο και ούτε αυτονόητο να ξεφύγει κανείς απ' αυτήν μόνο με διακηρύξεις και ευχολόγια.

Έτσι επικρατεί ο διεθνικός ιμπεριαλισμός. Θα έλεγε κανείς ότι πραγματοποιήθηκε αντί για την ένωση των προλεταρίων η ένωση των αστικών τάξεων μεταξύ τους. Το κεφάλαιο διεθνοποιήθηκε. Και επί εποχής Μαρξ υπήρχε αυτή η τάση, αλλά τότε οι αστικές τάξεις στην ιμπεριαλιστική τους πολιτική ήταν λυσσαλέα αντιμέτωπες μεταξύ τους, όπως προαναφέραμε. Αυτή τη σημαντική αλλαγή - φαίνεται - πως δεν την συνειδητοποίησε η συγκεκριμένη σχολή σκέψης της αριστεράς.

Η κ. Ρεπούση που χαίρει εκτίμησης στους ηγετικούς κύκλους του Συνασπισμού και όχι μόνο (ανήκε κάποτε στο ΚΚΕ Εσωτερικού και δεν είναι τυχαίο το γεγονός), λέει ότι οι αντιδράσεις στο βιβλίο της ΣΤ΄ τάξης προήλθαν από «συντηρητικούς, δεξιούς και εθνικιστικούς κύκλους». (Συνέντευξη στην Ελευθεροτυπία, 5.8.2007). Η κυρία Γιαννάκου που την στηρίζει θα πρέπει κανονικά να ανήκει στους επαναστατικούς κύκλους! Ο δε πολύς κ. Αντώνης Λιάκος εκφράζει ακολούθως τον αποτροπιασμό του για τους εθνικόφρονες: «Που να τα πεις όμως αυτά στον ορυμαγδό της ασχετοσύνης, του φανατισμού και της δημαγωγίας που ξεσηκώθηκε σαν κουρνιαχτός και συμπαρέσυρε ακόμη και αυτούς που θα έπρεπε να δείξουν σοβαρότητα και υπευθυνότητα;» (εφημ. «Το Θέμα», 31.7.2007). Αλλά ας παραθέσω ακόμη ένα απόσπασμα από άρθρο της Σίσσυ Βωβού, μέλους της ΑΚΟΑ, Νάσου Θεοδωρίδη, μέλους του ΣΥΝ και Γιάννη Μηλιού, μέλους του ΣΥΡΙΖΑ: «οι 'εμμονές περί έθνους' είναι εντελώς - μα εντελώς (και δίχως περιστροφές) - ασυμβίβαστες με τη μαρξιστική και εν γένει ταξική θεώρηση της ιστορίας...».³⁰ Η άποψη αυτή ταυτίζεται βασικά με την εκσυγχρονιστική άποψη των απολογητών του νεοφιλελευθερισμού, που αποφαίνονται, όπως προαναφέραμε, ότι τα έθνη είναι νοητικές ή φαντασιακές κατασκευές.

³⁰ Άρθρο τους στην «Εποχή», 24.12.2006.

Έχει συμπληρωματικά νόημα να παραθέσω και την άποψη της προέδρου της βουλή Άννας - Ψαρούδας Μπενάκη κατά την ορκωμοσία του κ. Παπούλια ως προέδρου της δημοκρατίας στις 8.2.2005, που είναι αποκαλυπτική και εντάσσεται στο ίδιο πνεύμα: «Τα εθνικά σύνορα και ένα μέρος της εθνικής κυριαρχίας θα περιοριστούν χάριν της ειρήνης, της ευημερίας και της ασφάλειας στη διευρυμένη Ευρώπη, τα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη θα υποστούν μεταβολές, καθώς θα μπορούν να προστατεύονται, αλλά και να παραβιάζονται από αρχές και εξουσίες πέραν των καθιερωμένων...».

Ίσως είναι πολύ διδακτικό και συμπληρωματικό προς την τοποθέτηση της κ. Άννας Ψαρούδας Μπενάκη αυτό που είπε ο αρχιτέκτονας της νέας τάξης Χένρι Κίσιγκερ, μιλώντας κατά την βράβευσή του από Αμερικανούς μεγαλοεπιχειρηματίες στην Ουάσιγκτον (Σεπτέμβρης 1994): «Ο ελληνικός λαός είναι δυσκολοκυβέρνητος και γι' αυτό πρέπει να τον πλήξουμε βαθιά στις πολιτισμικές του ρίζες. Τότε ίσως συνεισθεί. Εννοώ δηλαδή να πλήξουμε τη γλώσσα, τη θρησκεία, τα πνευματικά και ιστορικά του αποθέματα, ώστε να εξουδετερώσουμε κάθε δυνατότητα του να αναπτυχθεί, να διακριθεί, να επικρατήσει, για να μη μας παρενοχλεί στα Βαλκάνια, στην Ανατολική Μεσόγειο, στη Μέση Ανατολή, σε όλη αυτή τη νευραλγική περιοχή, μεγάλης στρατηγικής σημασίας για μας, για την πολιτική των ΗΠΑ».

Η αστική τάξη ενδιαφέρεται μόνο για το κεφάλαιο και την παγκόσμια επικράτηση και επιβολή του. Τα περί έθνους, πατρίδας, θρησκείας, οικογένειας, που προπαγανδίζει είναι για τους αφελείς ή για κείνους που εμπορεύονται τις αρχές και αξίες του έθνους. Το κεφάλαιο δεν έχει πατρίδα. Συνεπώς δεν το ενδιαφέρει ουσιαστικά ούτε η πατρίδα, ούτε η θρησκεία, ούτε η οικογένεια, ούτε καμία άλλη αξία, πλην του χρήματος. Αυτό μπορεί να συνέβαινε, αν συνέβαινε, πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν η αστική τάξη ήταν εθνική.

Ο εργάτης και ο αγρότης όμως έχει και πρέπει να έχει πατρίδα, την οποία οφείλει να απαγκιστρώσει από τον υποκριτικό και φαρισαϊκό εναγκαλισμό του κεφαλαίου, δηλαδή της αστικής τάξης. Πρέπει να υπερασπίζεται το έθνος, γιατί χωρίς έθνος, χωρίς πατρίδα, χωρίς συλλογική ταυτότητα, ούτε ταξική πάλη υπάρχει, ούτε διεθνισμός.

Αυτό τονίζει και ο ίδιος ο Λένιν σ' ένα απόσπασμα που έχει σχέση με το θέμα: «Η πατρίδα, δηλαδή το συγκεκριμένο πολιτικό, πολιτιστικό περιβάλλον, αποτελεί τον πιο ισχυρό παράγοντα στην ταξική πάλη του προλεταριάτου... Το προλεταριάτο δεν μπορεί να βλέπει με αδιαφορία και απάθεια τις πολιτικές, κοινωνικές και πολιτιστικές συνθήκες της πάλης του, επομένως δεν μπορεί να είναι αδιάφορο για τις τύχες της χώρας του».³¹

Και ο Λένιν λοιπόν διατηρούσε τόσο τα εθνικά όσο και τα διεθνιστικά του χαρακτηριστικά: «Ο διεθνισμός του Λένιν», προσθέτει ο Τρότσκι στο βιβλίο του για τον Λένιν³², «δεν έχει ανάγκη να αποδειχτεί. Αλλά ταυτόχρονα ο Λένιν είναι βαθιά εθνικός. Έχει τις ρίζες του μέσα στη νέα ιστορία της Ρωσίας... Από πρώτη όψη μπορεί να φανεί πολύ εκπληκτικό το ότι χαρακτηρίζεται ο Λένιν από την 'εθνική' του πλευρά. Αλλά στο κάτω κάτω της γραφής αυτό θα 'πρεπε να είναι αυτονόητο. Για να κατευθύνει κανείς μια επανάσταση ανήκουστη στην ιστορία των λαών, την ανατροπή που περνάει η Ρωσία, πρέπει φυσικά να υπάρχει μεταξύ των αρχηγών και των βαθιών δυνάμεων της λαϊκής ζωής, ένας αδιάρρηκτος οργανικός δεσμός, που να φτάνει ίσαμε τις βαθιές ρίζες». Δεν μπορεί βέβαια να είναι κανείς τόσο αφελής ή ανιστόρητος, για να ισχυριστεί ότι ο Λένιν ήταν εθνικιστής!

³¹ βλ. Β. Ι. Λένιν, *Άπαντα*, τόμ. 15ος, σ 171 -172.

³² βλ. Λ. Τρότσκι, *Ο Λένιν*, εκδ. «Νέοι Στόχοι», Αθήνα.

Αλλά και ο ίδιος ο Τρότσκι μιλάει για την υπεράσπιση της πατρίδας, αναλύοντας με το δικό του σκεπτικό το νόημά της: «ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΑΣ». Μα μ' αυτήν την αφηρημένη έκφραση, η μπουρζουαζία εννοεί την υπεράσπιση των κερδών της και των ληστειών που κάνει. Είμαστε έτοιμοι να υπερασπίσουμε την πατρίδα ενάντια στους ξένους καπιταλιστές, αν πρώτα, πριν ν' αρχίσουμε, δέσουμε χειροπόδαρα τους δικούς μας καπιταλιστές και τους εμποδίσουμε να επιτεθούν στις πατρίδες των άλλων. Αν οι εργάτες και οι χωρικοί της χώρας μας γίνουν οι πραγματικοί της αφέντες. Αν τα πλούτη της χώρας περάσουν από τα χέρια μιας απειροελάχιστης μειοψηφίας στα χέρια του λαού. Αν ο στρατός, από όργανο των εκμεταλλευτών γίνει όργανο των εκμεταλλευομένων...

Όταν ο φτωχός χωρικός ή ο εργάτης μιλάνε για την υπεράσπιση της πατρίδας, εννοούν την υπεράσπιση του σπιτιού τους, της οικογένειάς τους και της οικογένειας των άλλων ενάντια στην επέμβαση, ενάντια στις μπόμπες, ενάντια στα ασφυξιογόνα αέρια. ... Ο αστικός πατσιφισμός και πατριωτισμός δεν περιέχουν ίχνος αλήθειας. Στον πατσιφισμό κι ακόμα στον πατριωτισμό των καταπιεζομένων υπάρχει ένα προοδευτικό στοιχείο που πρέπει να ξέρουμε, να το αρπάζουμε και να βγάζουμε απ' αυτό τα αναγκαία επαναστατικά συμπεράσματα. Πρέπει να ξέρουμε και ν' αντιπαραθέτουμε τις δύο αυτές μορφές πατσιφισμού και πατριωτισμού». ³³

Αυτήν την πραγματικότητα τόνιζε με απλά και κατανοητά λόγια και ο Άρης Βελουχιώτης σε μια ομιλία του στην Λαμία, που αξίζει να παραθέσουμε: «Ποιος είναι λοιπόν πατριώτης; Αυτοί ή εμείς; Το κεφάλαιο δεν έχει πατρίδα και τρέχει να βρει κέρδη σ' όποια χώρα υπάρχουνε τέτοια. Γι' αυτό δε νοιάζεται κι ούτε συγκινείται με την ύπαρξη των συνόρων και του κράτους. Ενώ εμείς το μόνο που διαθέτουμε είναι και οι καλύβες μας και τα πεζούλια μας. Αυτά, αντίθετα με το κεφάλαιο που τρέχει όπου βρει κέρδη, δεν μπορούν να κινηθούν και παραμένουν μέσα στη χώρα που κατοικούμε».

Τέλος αξίζει σ' αυτή τη χωρία των παραθέσεων να καταγράψουμε και την κατάθεση του Μανώλη Γλέζου για το έθνος και την πατρίδα. Γράφει ο Μανώλης Γλέζος σχετικά: «Τα έθνη όλα έχουν ιστορία. Κάθε λαός έχει και τη δική του ιστορία, βραχύχρονη ή μακρόχρονη. Όλοι οι λαοί έχουν ιστορία. Αντικειμενικά κανένα έθνος δεν γεννιέται σήμερα. Υπάρχει από πολύ καιρό πριν. Η διαδρομή του στο χρόνο, η ιστορία του, αποτελεί το πιο σημαντικό συστατικό στοιχείο της ύπαρξής του. Έθνη χωρίς μνήμη δεν υπάρχουν. Έθνη χωρίς ιστορία είναι ανύπαρκτα. Αλλά η εθνική ιστορία, η συλλογική μνήμη ενός έθνους, παρά τις αλληλεπιδράσεις, είναι ξεχωριστή για κάθε εθνική ολότητα... Το νόημα της μελέτης της ιστορίας ενός έθνους από τα άτομα μέλη του βρίσκεται στο γεγονός ότι μ' αυτόν τον τρόπο ανατροφοδοτείται η εθνική μνήμη. Κρατιέται αναμμένη η πυρά της μνήμης που φωτίζει την ιστορία ενός έθνους, ως αστείρευτη πηγή πίστης για το παρόν και το μέλλον... Τον βοηθάει να συντηρεί, να ενισχύει την πίστη του. Τον βεβαιώνει ότι έχει την ικανότητα να αντιστέκεται και να μην υποκύπτει στην πίεση των ισχυρών. Η ιστορία, θέλουμε δεν θέλουμε, δημιουργεί την εθνική και την πανανθρώπινη συνείδηση, ένα σύνολο από στοιχεία της κοινωνίας, από ήθη, έθιμα, θεσμούς και αξίες. Όλα αυτά οφείλουμε να τα προσφέρουμε στις νέες γενιές προς τροφοδοσία, προς ανάχνευση, προς έρευνα και προβληματισμό. Κι αν ακόμη αρνηθούν την προσφορά μας, συντελέσαμε στο να ανατροφοδοτήσουμε την εθνική μνήμη, με τα επιχειρήματα της άρνησής τους». ³⁴

³³ Λέων Τρότσκι, *Η θανάσιμη αγωνία του καπιταλισμού*, εκδ. «Αλλαγή», Αθήνα 1975, σ. 28.

³⁴ Αφιέρωμα στην εφημερίδα «Το παρόν», Κυριακή, 9.4.2006, με αφορμή την έκδοση του βιβλίου του για την Εθνική Αντίσταση.

Είναι σημαντικό κοντά σ' αυτές τις παραθέσεις περί έθνους να συμπεριλάβουμε και την άποψη του Νίκου Πουλαντζά, που τόνιζε με επίταση ότι το έθνος «αποτελεί μια ιδιαίτερη ενότητα αναπαραγωγής του συνόλου των κοινωνικών σχέσεων, πολύ πριν από τον καπιταλισμό».³⁵

Ένα σύνολο που περιλαμβάνει όλους τους τομείς της ύπαρξης και δράσης μιας κοινωνίας, δηλαδή όχι μόνο τον οικονομικό τομέα, αλλά και τον πολιτικό, τον κοινωνικό και τον πολιτιστικό. Το έθνος τα συμπεριλαμβάνει όλα.

Πώς εξηγείται αλήθεια το φαινόμενο να ταυτίζονται οι δύο διαμετρικά αντίθετες σχολές σκέψης στο σχέδιο Ανάν, στην αλυτρωτική πολιτική των Σκοπίων και γενικά στην υποχώρηση και ενδοτικότητα σ' όλα τα εθνικά θέματα, απέναντι στην ιμπεριαλιστική πολιτική των Αγγλοαμερικάνων και του τουρκικού επεκτατικού κατεστημένου, του βαθέως κράτους της Τουρκίας; Πώς είναι δυνατό να υπερασπιζόμαστε τις υπερεθνικιστικές βλέψεις των γειτόνων μας, όπως η εισβολή και κατοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας από τα τουρκικά στρατεύματα και να στηρίζουμε, όσοι στηρίζουν, το σχέδιο Ανάν; Πώς είναι δυνατόν να συμπαραστεκόμαστε στην αλυτρωτική πολιτική των Σκοπίων, την οποία προωθούν οι αμερικανοτραφείς ηγέτες της αστικής τάξης αυτής της χώρας και να νομίζουμε ότι επιτελούμε το διεθνιστικό μας καθήκον; Πώς είναι δυνατόν να είμαστε υπέρ της εισδοχής της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με όλη την επιθετική, επεκτατική της πολιτική;

Τι παράξενο φαινόμενο πραγματικά να ταυτίζεται, από ορισμένους αυτοαποκαλούμενους αριστερούς, η ταξική θεώρηση της ιστορίας με την αστική (εκσυγχρονιστική);

Για όλους αυτούς ανωτέρω λόγους διακηρύττουμε ότι: Δεν μπορεί να θεμελιωθεί πρόταση πολιτικής αλλαγής, αν δεν εδράζεται στο στέρεο έδαφος της ιμπεριαλιστικής πάλης και της υπεράσπισης της εδαφικής ακεραιότητας και εθνικής ανεξαρτησίας της πατρίδας μας. Ανάμεσα στο κοινωνικό - ταξικό αίτημα και το δημοκρατικό - πατριωτικό υπάρχει διαλεκτική σχέση.

«Δεν μπορεί η αριστερά να κατακτήσει ρόλο πραγματικής αριστεράς, όταν συμμετέχει πράγματι ενεργά σε αντιϊμπεριαλιστική δράση που αφορά όλον τον πλανήτη, αλλά έχει ανάλογες θέσεις με τον Μάνο, τον Ανδριανόπουλο, τη Δαμανάκη, τον Παπανδρέου, τον Καραμανλή και τον Χριστόφια σε ζητήματα εθνικής ανεξαρτησίας της χώρας μας, σε ζητήματα που αφορούν την Κύπρο, το Αιγαίο, τη Θράκη και το κράτος των Σκοπίων, τα οποία μάλιστα βρίσκονται στο μάτι του κυκλώνα της ιμπεριαλιστικής -νεοταξικής επίθεσης και η έκβαση των οποίων συνδέεται στενά με την επικράτηση ή όχι της ιμπεριαλιστικής Νέας Τάξης στην Κεντρική Ασία και την Μέση Ανατολή, δηλαδή σε περιοχές όπου διακυβεύεται συνολικά η στρατιωτικοπολιτική επικράτησή της απέναντι στον υπό διαμόρφωση άξονά Κίνας -Ρωσίας... Αποτελεί πιστεύουμε κοινό τόπο η διαπίστωση πως σε χώρες οι οποίες είναι δρομολογημένες σε τροχιές προτεκτοράτου δεν μπορεί να υπάρχει αξιόπιστη πολιτική αλλαγή. Επομένως δεν μπορεί και να αποκτήσει δυναμική μια πρόταση πολιτικής αλλαγής και άλλης εξουσίας, εάν δεν αποσαφηνίζει με επαρκεί τρόπο τις πολιτικές δημοκρατικής πατριωτικής υπεράσπισης μιας αυτοτελούς πορείας της χώρας στο διεθνές γίγνεσθαι, τόσο σε ότι αφορά την στρατιωτικοπολιτική εξάρτηση, όσο και σε ό,τι αφορά την υποταγή στην Ε. Ένωση και το Μάστριχτ».³⁶

³⁵ βλ. Άλκης Ρήγος, «Συμβολή σε έναν περί Έθνους μαρξιστικό λόγο», άρθρο στο 'Εντός Εποχής' της εφημ. της ΑΚΟΑ «Εποχή», (8.6.07) όπου αναφέρεται αυτό το χωρίο. Αξίζει να το διαβάσει κανείς και για έναν επιπλέον λόγο., επειδή προέρχεται και από τον ίδιο χώρο της «Ανανεωτικής» Αριστεράς.

³⁶ Αγώνας για την εθνική ανεξαρτησία, την λαϊκή κυριαρχία και τον Σοσιαλισμό. Απόσπασμα από θέσεις της Κεντρικής Επιτροπής του ΔΗΚΚΙ, 10.2.2008.

Τέτοιες τραυματικές εμπειρίες έχουμε πάμπολλες, αν αναλογιστούμε τα κινήματα, οικολογικά και ριζοσπαστικά, που προέκυψαν από την εποχή του Μάη του '68 και αποτελούσαν τη μοντέρνα ελπίδα της «Αριστεράς» και τα οποία τελικά ενσωματώθηκαν στο σύστημα και κατέληξαν να αποτελούν τα ιδεολογικά και πολιτικά του στηρίγματα. Αν μελετήσουμε τους κύριους εκφραστές αυτών των κινήματων, θα διαπιστώσουμε τελικά - εκτός από ορισμένες εξαιρέσεις - ότι έγιναν οι πιο σκληροί απολογητές του νεοφιλελευθερισμού και πρωτεργάτες της ιμπεριαλιστικής αντίδρασης. Βλέπε Κον Μπεντίτ, Φίσερ των Πρασίνων της Γερμανίας, Σρέντερ και Μπλέρ των Σοσιαλδημοκρατικών κ.λπ. που πρωτοστατούσαν και προπαγάνδιζαν μετά μανίας τον βομβαρδισμό της Γιουγκοσλαβίας. Το συμπέρασμα που βγαίνει κατά την άποψή μου από τη συνοπτική αυτή ανάλυση είναι ότι η απελευθέρωση της εργατικής τάξης και των εργαζομένων γενικότερα στην πατρίδα μας και στα άλλα κράτη, μόνο από τις πατριωτικές δυνάμεις είναι δυνατή, που τις διακρίνει η ανιδιοτέλεια.

«*Η λατρεία της ιδιοκτησίας είναι ασυμβίβαστη με τον πατριωτισμό*», διακηρύττει ο Μιχαήλ Μπακούνιν,³⁷ Απεναντίας το κεφάλαιο δεν είναι ανιδιοτελής.

Η σύγχυση που γίνεται, συνήθως εσκεμμένα ανάμεσα στον πατριωτισμό και τον εθνικισμό (και κατ' επέκταση σοβινισμό, ρατσισμό κ.λπ) δεν έχει καμία βάση. Η προσπάθεια να παρουσιάσουν τον Έλληνα σώνει και καλά εθνικιστή, υποδηλώνει απλώς ότι η πραγματικότητα δεν ταιριάζει στη θεωρία τους, άρα πρέπει να αλλάξει η πραγματικότητα, όπως καθορίζει θεωρητικά η δική τους σχολή σκέψης, που στο κάτω κάτω της γραφής δεν αγγίζει καθόλου, μα καθόλου την εργατική τάξη, την οποία θέλουν να σώσουν με το στανιό, χωρίς τη συμμετοχή της, οι αυτόκλητοι σωτήρες.

Και ένα τελευταίο: Γράφει πολύ σωστά στο άρθρο που αναφέραμε ο Άλκης Ρήγος, ότι το έθνος είναι «...το πληρέστερο και ανθεκτικότερο συλλογικό υποκείμενο της ανθρώπινης ιστορίας. Διαψεύδοντας τις κυρίαρχες μεταπολεμικές ιδεολογήσεις, αστών και μαρξιστών διανοουμένων, που θεωρούσαν τα Έθνη ως παρωχημένες κοινωνικές ολοκληρώσεις ή ιδεολογικά νεφελώματα, τα οποία έτειναν σε μααρασμό μέσα από τη διεθνοποίηση της Αγοράς ή του Παγκόσμιου προλεταριάτου».

7. Έθνος και ταξική πάλη

Παρ' όλα όσα προηγήθηκαν και αφορούσαν την ερμηνεία και κατανόηση της διαλεκτικής σχέσης έθνους - ταξικής πάλης, είναι απαραίτητο να ασχοληθούμε ακόμη πιο εμπεριστατωμένα με το κεφαλαιώδες αυτό θέμα, που η τοποθέτησή του στις σωστές και αντικειμενικές διαστάσεις, μπορεί να λύσει ένα χρόνιο πρόβλημα της ιδεολογικής κρίσης της «Αριστεράς». Και επειδή η ιδεολογία καθορίζει και την πολιτική η απάντηση στο θέμα αυτό είναι καθοριστικής σημασίας για τις προοπτικές του λαϊκού κινήματος και του καθορισμού της στρατηγικής του.

Δεν γνωρίζουμε πόσοι εννοιολογικοί προσδιορισμοί υπάρχουν για το έθνος. Κατά τη δική μας αντίληψη εκείνος που είναι ο πιο περιεκτικός είναι αυτός που διατύπωσε ο Νίκος Πουλαντζάς και τον οποίο προαναφέραμε, δηλαδή ότι το έθνος «αποτελεί μια ιδιαίτερη ενότητα αναπαραγωγής του συνόλου των κοινωνικών σχέσεων, πολύ πριν από τον καπιταλισμό».

Η έννοια αυτή του έθνους είναι γενική. Μια πιο εξειδικευμένη ερμηνεία του όρου διατυπώνει ένας από τους κύριους εκπροσώπους της συγκεκριμένης σχολής σκέψης,

³⁷ Μιχαήλ Μπακούνιν, *Κριτική της υπάρχουσας κοινωνίας*, «Πανοπτικόν», Αθήνα 2007, σ. 105

για την οποία μιλήσαμε επανειλημμένως στα προηγούμενα, . Εννοούμε συγκεκριμένα τον Γιάννη Μηλιό και τους ομογάλακτους του.

Σε μια αξιόλογη ομιλία του με τίτλο: «Εξουσία, έθνος, εθνικισμός» στα πλαίσια της οργάνωσης «Κόκκινο», 25.01.06., καταθέτει αναλυτικά τον ορισμό περί «έθνους» ξεκινώντας επαγωγικά από έναν πρώτο ορισμό λέγοντας: «Επομένως ένας πρώτος γενικός, αφηρημένος ορισμός του έθνους είναι αυτός μιας ιδεολογικής, πολιτιστικής αντίληψης του ανήκειν σε μια κοινότητα και μάλιστα στην κοινότητα που αποτελεί την πλειοψηφία του πληθυσμού της χώρας».

Παρακάτω εξειδικεύει περισσότερο αυτόν τον ορισμό, παραθέτοντας ένα ταξικό στοιχείο: «Εμείς, βέβαια, ξέρουμε ότι όλες οι χώρες είναι κοινωνίες ταξικές. Με αυτή την σκέψη μπορούμε να κάνουμε λίγο πιο σύνθετο αυτόν τον αρχικό ορισμό μας.

Μπορούμε να πούμε ότι το έθνος απεικονίζει, συμπυκνώνει την ενότητα των ανταγωνιστικών τάξεων που υπάρχουν σε μια κοινωνία».

Προχωρώντας πιο κάτω αναφέρει ένα απαραίτητο και ουσιώδες συστατικό στοιχείο του έθνους που έχει σχέση με τη λειτουργία του κράτους: Το έθνος «αναπαράγεται, συνεπάγεται, προαπαιτεί ένα ολόκληρο θεσμικό πλαίσιο, τη λειτουργία του κράτους».

Το κράτος βέβαια με τα γνωστά χαρακτηριστικά των καταναγκαστικών, κατασταλτικών και συναινετικών του διαδικασιών, που είναι γνωστά και δεν χρειάζεται να τα αναλύσουμε. (Μπορεί να ανατρέξει κανείς στις αναλύσεις των μαρξιστών -λενινιστών περί κράτους για να συνειδητοποιήσει τα χαρακτηριστικά του κράτους).

Τελικά οδηγείται - για να προσδιορίσει τον όρο «έθνος»- στην άποψη ότι εμπεριέχει μια υλική σχέση «που εμπεδώνει την πολιτική κυριαρχία της άρχουσας τάξης πάνω στις κυριαρχούμενες τάξεις» Το έθνος σε τελευταία ανάλυση «Είναι το κέντρο άσκησης της ταξικής εξουσίας του κεφαλαίου επί της εργασίας» με τα ιδιαίτερα συστατικά εμφάνισής του. Το επαναλαμβάνει παρ' όλα αυτά για να το εμπεδώσουμε καλύτερα: «Το έθνος 'είναι ο ειδικά καπιταλιστικός τρόπος ηγεμονίας της άρχουσας τάξης σε ολόκληρη την κοινωνία'».

Και για να αναφέρουμε και μερικά από τα σημαντικότερα αποτελέσματά του που συνθέτουν την ερμηνεία του τίτλου της ομιλίας του θα προσθέσουμε ότι προσδιορίζει παραπέρα τη σχέση κράτους, έθνους και κεφαλαίου, εκφράζοντας τον ισχυρισμό ότι «κράτος, έθνος και κεφάλαιο αποτελούν όνεις μια και της αυτής ταξικής εξουσίας, του καπιταλισμού. Η ιδεολογία του έθνους, δηλαδή ο εθνικισμός, όποιο όνομα κι αν του δώσουν ('εθνική υπερηφάνεια', 'πατριωτισμό' κ.ο.κ.), αποτυπώνει την ηγεμονία του κεφαλαίου πάνω σε ολόκληρη την κοινωνία».

Ο Γιάννης Μηλιός σε αντίθεση με τον Πουλαντζά, που, όπως είδαμε ισχυρίζεται ότι το έθνος προϋπάρχει του καπιταλισμού, καταλήγει σ' ένα συμπέρασμα που γι' αυτόν είναι πέραν οποιασδήποτε αμφιβολίας εν είδη αξιώματος: Η ιδεολογία του έθνους είναι αναγκαστικά ο εθνικισμός, που φυσικά πάντοτε έχει την αρνητική του ταξική χροιά. Κάθε πατριώτης μ' αυτή την έννοια είναι εξ ορισμού εθνικιστής. Δηλαδή, για να συνειδητοποιήσουμε εναργέστερα την σημασία αυτού του ισχυρισμού του Γιάννη Μηλιού θα πρέπει να αποδεχτούμε ότι όλοι σχεδόν οι αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης (βλ. Μανώλης Γλέζος κ.λπ) ήταν εθνικιστές. Δηλαδή δεν υπάρχει περίπτωση να ξεφύγει κανείς από τον εθνικισμό, λέγοντας ότι είναι εθνιστής, όπως στο τέλος της ζωής του ισχυρίστηκε ο Πάμπλο (Μιχάλης Ράπτης). Και ο Πάμπλο λοιπόν εθνικιστής!

Αναφέρουμε μερικά παραδείγματα για να δείξουμε που οδηγούν επαγωγικά και συμπερασματικά τα παρεπόμενα της έννοιας του έθνους, έτσι όπως τα προσδιορίζει η συγκεκριμένη σχολή σκέψης, που εκφράζει την παγιωμένη άποψη ότι «οι 'εμμονές'

περί 'έθνους' είναι εντελώς - μα εντελώς (και δίχως περιστροφές) ασυμβίβαστες με τη μαρξιστική και εν γένει ταξική θεώρηση της ιστορίας...».³⁸

Δεν είμαστε ειδικοί επί του θέματος, όμως έστω και από διαίσθηση και από την ιστορική εμπειρία, που λίγο πολύ την βιώσαμε και οι ίδιοι με το μεγαλείο της Εθνικής Αντίστασης και με τη στήριξη κάποιας θεωρητικής παιδείας είμαστε σε θέση να θέσουμε ορισμένα ερωτήματα στα περί έθνους και ταξικής πάλης με συγκεκριμένη αναφορά στα λεγόμενα του Γιάννη Μηλιού.

Γενικότερα προσπαθήσαμε στα πλαίσια των δικών μας δυνατοτήτων και ζητώντας τη συνδρομή πιο αυθεντικών καταθέσεων περί έθνους και ταξικής πάλης να αποδείξουμε ή μάλλον - για να έχουμε το γνώθι σαυτόν- να υποστηρίξουμε ότι υπάρχει μια διαλεκτική σχέση των εννοιών: «έθνος και ταξική πάλη».

Θα ήταν πολύ απογοητευτικό να πιστεύουμε ότι η πλειοψηφία του ελληνικού λαού που ανεγνωρισμένα και από επανειλημμένες δημοσκοπήσεις είναι πατριώτες, πρέπει να συμπεριλαμβάνονται, να «τσουβαλιάζονται» κυριολεκτικά στους εθνικιστές!

Ας ασχοληθούμε ωστόσο με μεγαλύτερη επιμονή στο τόσο κεφαλαιώδες αυτό θέμα.

Αν αναστρέψουμε, ως υπόθεση εργασίας τον ορισμό του Γιάννη Μηλιού και ισχυριστούμε ότι σε μια ταξική κοινωνία, αντί για το κεφάλαιο την εξουσία ασκεί η εργατική τάξη, τότε πως θα διατυπώναμε τον ορισμό περί έθνους; Θα λέγαμε σαφώς ότι το έθνος είναι το κέντρο της ταξικής εξουσίας της εργασίας επί του κεφαλαίου. Η στην περίπτωση αυτή δεν θα υπήρχε καν έθνος;

Ας ανατρέξουμε στη ρήση του Τρότσκι περί έθνους για να βγάλουμε ορισμένα συμπεράσματα. Στην περίπτωση λοιπόν που το κράτος θα ήταν εργατικό, θα ισχυριζόμασταν ότι οι πολίτες αυτού του κράτους είναι εθνικιστές; Δεν θα ήταν πατριώτες; Πως θα τους χαρακτηρίζαμε αλήθεια! Θα τους αποδίδαμε απλώς τον τίτλο «διεθνιστές;» Δεν θα υπήρχε έθνος; Δεν θα ήταν το έθνος «προλεταριακό;». Η το έθνος θα εξαφανίζονταν ως δια μαγείας; Ή μήπως όλα αυτά είναι σοφιστείες; Και για να υπάρχει διεθνισμός δεν πρέπει κανονικά και λογικά να προϋπάρχει έθνος; Το λέει εξάλλου και η λέξη: Ο διεθνισμός απαιτεί την ύπαρξη τουλάχιστον δύο εθνών.

Τι θέλουμε να πούμε με όλα αυτά τα ερωτήματα. Απλούστατα ότι πρώτον το έθνος έχει διαχρονική αξία και θα υπάρχει, όπως λέει και ο Άλκης Ρήγος, και στην αταξική κοινωνία, αν μπορεί να υπάρχει μια τέτοια κοινωνία, που για μας έχει μόνο υπερβατική αξία.

Ο πατριωτισμός κατά την άποψή μας είναι εκείνη η δύναμη που διαμορφώνει τη διαλεκτική σχέση έθνους - ταξικής πάλης. Ο πατριωτισμός, εμπορούμενος από τα ιδανικά του σοσιαλισμού, θα διαμορφώσει τους όρους για την αλλαγή της άσκησης της ταξικής εξουσίας του κεφαλαίου από την εργασία.

Αυτή είναι η δική μας άποψη. Μια τέτοια δυναμική με αυτά τα χαρακτηριστικά πρέπει να κατοχυρώνει την εθνική ανεξαρτησία απέναντι στις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις για να μπορεί να διεξαχθεί στο εσωτερικό του έθνους -κράτους η ταξική πάλη και να έχει προοπτικές επιτυχίας. Το κεφάλαιο ασφαλώς και θα διαμορφώσει με τις ιμπεριαλιστικές δυνάμεις τη συμμαχία εκείνη που θα προσπαθήσει να αποτρέψει δυνητικά μια τέτοια εξέλιξη. Ένα τέτοιο εγχείρημα απελευθέρωσης της εργατικής τάξης έχει να παλέψει με τον διεθνισμό του κεφαλαίου, δηλαδή απλά και κατανοητά με όσους επιβουλεύονται την εθνική μας ανεξαρτησία και την εθνική ακεραιότητα του έθνους - κράτους. Εξ ου και η ευαισθησία μας στα εθνικά θέματα και η πατριωτική μας στάση σ' αυτά. Και μιλάμε συγκεκριμένα για την Ελλάδα, που μια εθνική τραγωδία μπορεί να αναχαιτίσει οποιαδήποτε ταξική πάλη. Η

³⁸ (βλ. άρθρο στο 'Εντός Εποχής' στην εφημ. της ΑΚΟΑ «Εποχή», 24.12.2006 του Γιάννη Μηλιού, που παραθέτουμε στο παράρτημα και σχολιάζουμε.

αντιϊμπεριαλιστική πάλη για το λόγο αυτό αποτελεί την ασπίδα της ταξικής πάλης. Άμα είσαι ραγιάς δεν μπορείς να κάνεις καμία πάλη, πόσο μάλλον ταξική! Ας λάβουμε υπόψη μας τις δηλώσεις του Κίσιγκερ που ανέφερα σε κεφάλαιο πιο πάνω. Ακόμη κι αν οι δηλώσεις αυτές δεν υπήρξαν, η πολιτική των Αγγλοσαξόνων με προεξάρχουσα ηγεμονική ιμπεριαλιστική δύναμη τις ΗΠΑ αυτό αποδεικνύουν στην πράξη.

Το κεφάλαιο δεν έχει πατρίδα. Όποιος δεν το έχει καταλάβει είναι εκτός πραγματικότητας και προσφέρει κάκιστες υπηρεσίες στο λαϊκό κίνημα.

Ένας πολιτικός φορέας που έχει αξιώσεις να διεκδικήσει την εξουσία, καθορίζοντας την ανάλογη στρατηγική και τακτική προς αυτή την κατεύθυνση, πρέπει να λάβει σοβαρά τον πατριωτικό χαρακτήρα της ταξικής πάλης. Ο αγώνας δεν θα πρέπει να έχει σκοπό να εξαλείψει το έθνος, αλλά να του δώσει άλλο περιεχόμενο, σύμφωνα και με τη τοποθέτηση του Μαρξ στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο.

Το έθνος εμπνέει και διαμορφώνει ιδανικά. Η ταξική πάλη αποσυνδεδεμένη από το έθνος, που σε τελευταία ανάλυση έχει σαν ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του την ανιδιοτέλεια, μπορεί να οδηγήσει από μόνη της μόνο σε οικονομικές διεκδικήσεις και τελικά σε πρότυπα μια καταναλωτικής κοινωνίας, μιας κοινωνίας που θα αγωνίζεται σε τελευταία ανάλυση για καταναλωτικά αγαθά.

Γι αυτό το λόγο και ο αξιωματικός ισχυρισμός μας στην εισαγωγή αυτής της μελέτης, ότι η Αριστερά ή θα είναι πατριωτική ή δεν θα υπάρξει.

Κεφάλαιο δεύτερο: Θέματα πρακτικής πολιτικής

Μπορεί να μη συμφωνώ με τη γνώμη σου, πάντοτε όμως θα αγωνίζομαι να μπορείς να τη λες ελεύθερα

Βολτέρος

1. Τα προβλήματα και οι προοπτικές του χώρου της «Αριστεράς»

Η συγκεκριμένη σχολή σκέψης στην οποία αναφερθήκαμε, προσπαθεί να ασκήσει, κατά την άποψή μας, μία ιδεολογική τρομοκρατία στον χώρο της ανανεωτικής Αριστεράς και όχι μόνο. Δηλαδή όποιος δεν είναι με την άποψη της περί έθνους καθυβρίζεται εθνικάπηλος, εθνικιστής, σοβινιστής, ρατσιστής και ούτω καθεξής. Το τονίσαμε και πιο πάνω. Γι' αυτό αναφωνεί με συγκρατημένη αγανάκτηση ο Στάθης Σταυρόπουλος στο Ναυτίλο της Ελευθεροτυπίας: «Βγάλαμε 'φαιοκόκκινο' τον κ. Δεσποτόπουλο, 'εθνικοπαράφρονα' τον άλφα, 'αριστερόν εθνικόφρονα' τον βήτα, ...χάριζαν και χρέωναν οι πονηροί τον Μίκη, τον **Μαργαρίτη**, τον **Μπιτσάκη**, τον **Λαοκράτη Βάση** και το **95% των Ελλήνων** στον Χριστόδουλο και τον Καρατζαφέρη'». ³⁹ Ποιος τολμά λοιπόν να διαφοροποιηθεί από αυτή την άποψη και να κατηγορηθεί ούτε λίγο ούτε πολύ ως αντιδραστικός;

Το αποτολμούμε, ⁴⁰ όπως και οι ανωτέρω που αναφέρει ο Στάθης Σταυρόπουλος και πιστεύουμε, θα το αποτολμήσουν και άλλοι.

³⁹ Βλ. Στάθης Σ. στην «Ελευθεροτυπία», 2.11.2007

⁴⁰ Προσπάθησα μάλιστα να αντιπαρατεθώ με σειρά άρθρων και αναλύσεών μου στην θεωρητική άποψη της σχολής αυτής. Ένα από τα βασικότερα άρθρα με τίτλο: *Ενάντια στον εθνομηδενισμό, αλλά με ποιους;*, παραθέτω στο παράρτημα, που ακολουθεί. Επίσης σχετικά με το αυθόρμητο και την συνείδηση, μπορεί ο ενδιαφερόμενος να ανατρέξει στην ανάλυσή μου που περιλαμβάνεται στη μελέτη

Και το αποτολμούμε για ένα πολύ σημαντικό λόγο: Αυτός ο χώρος μας ενδιαφέρει, κι ως φαίνεται παράξενο κι ανεξήγητο εκ πρώτης όψεως. **Η ερμηνεία είναι απλή: Είναι από τους λίγους χώρους στη σημερινή συγκυρία, που δυνητικά θα μπορούσε με μια σωστή πολιτική να προσφέρει μια εναλλακτική πολιτική πρόταση διεξόδου από την πανθομολογούμενη κρίση που περνάει η ελληνική κοινωνία και το λαϊκό κίνημα ειδικότερα.**

Ενισχυτικά θα αναφέρουμε την τοποθέτηση του Λαοκράτη Βάση, ενός ανθρώπου, του οποίου την ανεξάρτητη κριτική σκέψη εκτιμούμε ιδιαίτερα, που σ' ένα άρθρο του με τίτλο: «Τα 'ενδότερα' του βιβλίου της Ιστορίας της ΣΤ' Δημοτικού», γράφει σχετικά με το θέμα: « Με τη σκόπιμη αυτή προβολή των αλληλοτροφοδοτούμενων πόλων του εθνικισμού και της 'εθνικής αποδόμησης' ήταν σαν να μην υπήρχε ο ιδεολογικά πολύχρωμος και συντριπτικά πλειοψηφικός κόσμος του 'αντιεθνικιστικού' και 'αντι/αποεθνοποιητικού' ταυτοχρόνως πατριωτισμού με όλα τα αγωνιστικά και όλα τα αξιακά του φορτία (αντιφασιστικά, δημοκρατικά, ουμανιστικά, ειρηνικά, διεθνιστικά...). Κι ο κόσμος αυτός έχει τις δικές του ευθύνες για τη διπλή και αποπροσανατολιστική επικάλυψη του». Και συνεχίζει ανοίγοντας ένα παράθυρο στην ελπίδα.

«Αργά όμως ή γρήγορα το πλατύ πολιτιστικό/ιδεολογικό ρεύμα του σύγχρονου πατριωτισμού θα ξεπεράσει, θέλω να πιστεύω, τις αδράνειές του και θα διεμβολίσει λυτρωτικά για το μέλλον μας το παγιδευτικό δίπολο του 'νοσηρού ελληνοκεντρισμού' και του 'νοσηρού αντι/ελληνοκεντρισμού'». Ποιος θα μπορούσε να διαφωνήσει με τα λόγια του Λαοκράτη Βάση; Πρέπει όμως κάποιος να δράσουν προς την κατεύθυνση αυτή.

Πολλοί λένε ότι κάτι τέτοιο στα πλαίσια ορισμένων συνιστωσών του ΣΥΡΙΖΑ, ιδίως στον Συνασπισμό είναι αδύνατο. Οι γραφειοκρατικοί μηχανισμοί είναι τόσο σκληροπυρηνικοί και η ιδεολογική κρίση και συνεπώς ή σύγχυση τόσο μεγάλη, που κάθε προσπάθεια είναι καταδικασμένη σε αποτυχία. Η πεποίθησή μου είναι ότι όλα αλλάζουν και τίποτε δεν πάει χαμένο. Ως εκπαιδευτικός εξάλλου είμαι πεπεισμένος ότι η αλλαγή συνείδησης είναι δυνατή, γιατί αλλιώς η παιδεία δεν έχει νόημα. Μ' αυτήν την έννοια θεωρώ ότι αξίζει η προσπάθεια **πειθούς** για την αλλαγή πορείας όχι μόνο στα εθνικά θέματα, αλλά και στα κοινωνικά, γιατί κι εκεί τα πράγματα δεν είναι ρόδινα, παρ' όλη την συγκυριακή ανάκαμψη. Υπάρχουν πολύ θετικές πρωτοβουλίες, όπως π.χ. για το περιβάλλον, το ασφαλιστικό κ.λπ., αλλά και ενέργειες, οι οποίες δημιουργούν σύγχυση και απογοήτευση.

Πρώτα λοιπόν η **«Αριστερά» πρέπει να επεξεργαστεί και ξεπεράσει τη δική της κρίση**. Και η κρίση της εντοπίζεται σε μια λανθασμένη θεωρητική αντίληψη που έρχεται από τα παλιά, και στα κοινωνικά και εθνικά δεδομένα της Ελλάδας τουλάχιστον, δεν έχει αντικειμενική ανταπόκριση. Αυτό πιστεύουμε και περιμένουμε την απόδειξη περί του αντιθέτου.

Τι εννοούμε; Στην Ελλάδα είτε το θέλουμε είτε όχι έχουμε εκτός από τα οικονομικά - κοινωνικά και τα εθνικά προβλήματα. **Τα προβλήματα αυτά έχουν σχέση με την εδαφική μας ακεραιότητα και την εθνική μας ανεξαρτησία, τελικά με την εθνική μας επιβίωση, που με τη σειρά τους φυσικά έχουν άμεση επίπτωση στα οικονομικά -κοινωνικά.** Παράδειγμα η ενεργειακή πολιτική, την οποία θέλουν στην πατρίδα μας να καθορίζουν οι ΗΠΑ, για να βρισκόμαστε σε μόνιμη εξάρτηση από έναν τομέα της οικονομίας, ο οποίος σε μεγάλο βαθμό επικαθορίζει όλους τους άλλους. Προβλήματα λοιπόν που προέρχονται από την ιμπεριαλιστή υπερδύναμη και

μου *Δημοκρατικός Σοσιαλισμός ή το όραμα του ΠΑΚ και του ΠΑΣΟΚ και η εφαρμογή του στην πράξη*. ο.π. σσ. 66 - 71.

τις υποϊμπεριαλιστικές δυνάμεις των αστικών τάξεων των γειτόνων μας, που στηρίζονται στην επιθετικότητά τους, από την πλανητική υπερδύναμη. Δεν ζούμε ούτε στο Λουξεμβούργο, ούτε στη Σουηδία, ούτε σε άλλη χώρα, όπου δεν υφίστανται εθνικά προβλήματα και συνεπώς η κοινωνία μπορεί κατ' αποκλειστικότητα να αφιερωθεί απρόσκοπτα στα οικονομικά - κοινωνικά θέματα. Ζούμε στην Ελλάδα του συγκεκριμένου χώρου και χρόνου και της συγκεκριμένης ιστορικής παράδοσης και των συγκεκριμένων απειλών για την ίδια της την επιβίωση της. Δεν μπορεί να μας αφήνει αδιάφορους το γεγονός ότι χωρίς το **όχι στο σχέδιο Ανάν** δεν θα υπήρχε σήμερα Κυπριακή Δημοκρατία. Δεν μας αφήνει αδιάφορους ο αλυτρωτισμός των Σκοπίων και η υπερεθνικιστική, επεκτατική τους πολιτική για την Μακεδονία του Αιγαίου. Μερικοί έχουν ανακαλύψει τελευταία την έννοια του αυτοπροσδιορισμού για το κράτος των Σκοπίων, χωρίς να σκέφτονται ότι το κρατίδιο αυτό προσπαθεί μετά μανίας να αυτοπροσδιοριστεί δια του **ετεροπροσδιορισμού**, δηλαδή δια του σφετερισμού του ονόματος και του αλυτρωτισμού. Αλλά μήπως και ο αυτοπροσδιορισμός έχει κάποια όρια; Είμαστε για παράδειγμα υπέρ της ανεξαρτησίας του Κοσόβου;

Δεν μας αφήνει επιπλέον αδιάφορους η επεκτατική πολιτική του στρατοκρατικού κατεστημένου της Τουρκίας στο Αιγαίο και την Θράκη και ο μεγαλοϊδεατισμός της Αλβανίας για την Τσαμουριά, δηλαδή την ελληνική Ήπειρο. **Και αυτά τα εθνικά θέματα είναι υπαρκτά και δεν είναι αποκύημα μιας εθνικιστικής φαντασίας. Τον ιμπεριαλισμό σε όλες τους τις εκφάνσεις, ιδεολογικά, πολιτικά, οικονομικά, πολιτιστικά, τον καταπολεμούμε ανά την υφήλιο και τον αφήνουμε να αλωνίζει στην πατρίδα μας; Και το απλό, απλούστατο ερώτημα είναι: Αν δεν υπάρξει πατρίδα, αν δεν υπάρξει έθνος, αν δεν υπάρχει εθνική ταυτότητα, την οποία θέλει να διαλύσει ο νεοφιλελευθερισμός, πως και που θα γίνει «ο ταξικός αγώνας»; Στο κενό;**

Θα πρέπει στα πλαίσια της Αριστεράς να αναπτυχθεί μια σωστή ευαισθησία για τα εθνικά θέματα και θα πρέπει να πεισθούν εκείνες οι φωνές που λοιδορούν και χαρακτηρίζουν συλλήβδην την πλειοψηφία του ελληνικού λαού εθνικιστική, ότι στην πραγματικότητα δεν συμβάλουν στην ανάδειξη της Αριστεράς σε πλειοψηφικό ρεύμα με δυνατότητα διεκδίκησης της εξουσίας μέσα από μια σωστή στρατηγική, η οποία θα εμπεριέχει και θα εδράζεται στη σχέση πατριωτισμού και διεθνισμού.

Δεν αντιλαμβάνονται ορισμένοι της «Αριστεράς» ότι στην Ελλάδα που ζούμε και βιώνουμε τη συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία, χωρίς πατριωτικά χαρακτηριστικά δεν υπάρχει κοινωνική συνοχή; Επιπροσθέτως κανένας πολιτικός φορέας δεν μπορεί να γίνει πλειοψηφικό ρεύμα, όπως λέει ο Αλέκος Αλαβάνος ή να γίνει έστω καταλυτική πολιτική δύναμη στα πολιτικά δρώμενα, με δυνατότητα δηλαδή ουσιαστικής πολιτικής παρέμβασης, αν παραβλέπει ή περιφρονεί τις εθνικές -πατριωτικές ιδιαιτερότητες και αναγνωρίζει μόνο τα οικονομικά - κοινωνικά θέματα; Και πατριωτικό δε σημαίνει «αναγκαστικά» εθνικιστικό. Ο πατριωτισμός αποτελεί το βασικό στοιχείο της κοινωνικής συνοχής.

Όταν προσβάλει, η συγκεκριμένη σχολή σκέψης με τους εκπροσώπους της, που θέλει να ανήκει στην Ανανεωτική Αριστερά, έναν ολόκληρο λαό για εθνικιστή, όπως τονίσαμε επανειλημμένα, και από πάνω τον προκαλεί, τον έχει απέναντί της ως αντίπαλο, πως είναι δυνατό να τον πείσει, να συστρατευτεί μαζί της;!!! Γι' αυτό και με δικαιολογημένη πίκρα, αναφωνεί ο Στάθης στο Ναυτίλο, ένας του χώρου του ΣΥΝ: «Νοσταλγώ (ως αριστερός) την Αριστερά των **ιδεών** και όχι των χαρακτηρισμών, την Αριστερά που προσπαθεί να **πείσει**, όχι που απειλεί, κοροϊδεύει

και περιφρονεί».⁴¹ Υπάρχουν κύκλοι αυτής της σχολής σκέψης, για την οποία μιλήσαμε, που προσπαθούν να καθορίσουν τον ιδεολογικό προσανατολισμό της Αριστεράς, δείχνοντας ενδιαφέρον και ευαισθησία για τις εθνικιστικές και ιμπεριαλιστικές υστερίες των γειτόνων μας, ενώ την πατριωτική στάση των Ελλήνων την χαρακτηρίζουν, τ' ολιγότερο, εθνικιστική. Αυτό κι αν είναι πρόκληση στο πατριωτικό αίσθημα και την αξιοπρέπεια των Ελλήνων. Δύο μέτρα και δύο σταθμά. Έτσι εννοεί η πλειοψηφία αυτής της σχολής σκέψης τη διεθνιστική της αλληλεγγύη; Αν ναι, τότε αυτοί που στηρίζουν μια τέτοια πολιτική, ζουν εκτός (ελληνικού) τόπου και χρόνου! Αν η πλειοψηφία του Ελληνικού λαού ενδιαφέρεται για τα εθνικά θέματα (αυτό αποδεικνύουν οι δημοσκοπήσεις) δεν μπορείς μια τέτοια πραγματικότητα να την αγνοείς, σαν να μην υπάρχει και το χειρότερο να την προκαλείς με τη συμπεριφορά σου! Καλύτερα να σιωπάς, παρά να αντιδράς, όπως αντιδράς και να τους οδηγείς στην ακροδεξιά, για να διεκδικείς για τον εαυτό σου τον τίτλο του δήθεν επαναστάτη. Τότε μην αναζητάς τα λάθη αλλού, αλλά στην δική σου πολιτική. Στις εκλογές του 2007 το ΛΑΟΣ κέρδισε ψήφους από τα λαϊκά στρώματα και το 13% της νεολαίας. Ας το λάβουν μερικοί «Αριστεροί» υπόψη τους.

Κι εδώ θα κάνω παρένθεση για να αναφέρω την ανιστόρητη στάση ενός βουλευτή του ΣΥΡΙΖΑ (Π.Κ) απέναντι στον ελληνικό λαό, που δηλώνει στο περιοδικό «Κόκκινο», που αποτελεί δημοσιογραφικό όργανο μιας συνιστώσας του ΣΥΡΙΖΑ (Οκτώβριος 2007) με έναν πηγαίο τίτλο: «Θα αναγνωρίσω τη Δημοκρατία της Μακεδονίας». Ο ίδιος προφανώς πιστεύει ότι πράττει το διεθνιστικό του καθήκον απέναντι στις υπερεθνικιστικές, επεκτατικές βλέψεις των αμερικανοθρεμένων ηγετών των γειτόνων μας, στηρίζοντας την πολιτική του αλυτρωτισμού και της αλλαγής συνόρων. Δε γνωρίζει ότι το όνομα σκέτο ή σύνθετο, δεν παίζει απολύτως κανένα ρόλο, είναι το όχημα του αλυτρωτισμού; Δε γνωρίζει ότι η μόνιμη και διαχρονική στρατηγική τους είναι η «Μακεδονία του Αιγαίου» με πρωτεύουσα τη Θεσσαλονίκη και ότι ποτέ, μα ποτέ δε θα σταματήσουν, εάν δεν πετύχουν το στόχο τους αυτό, όταν και εφόσον οι συνθήκες το επιτρέψουν; Δε γνωρίζει ότι αμέσως με την αναγνώρισή τους ως Μακεδονία, (σύνθετη ή μη), θα διεκδικήσουν να ενταχτεί η διοικητική περιφέρεια που λέγεται Μακεδονία και ανήκει «σήμερα» στην Ελλάδα, στο κράτος με το όνομα «Μακεδονία»; Δεν γνωρίζει ο ανωτέρω βουλευτής, ότι με τέτοιες δηλώσεις πυροδοτεί την αποσταθεροποίηση των Βαλκανίων, θέτοντας σε κίνδυνο την ειρήνη στην περιοχή; Δεν κατανοεί ο ίδιος ότι τα ίδια και χειρότερα θα συμβούν στη Θράκη, όπου το βαθύ κράτος της Τουρκίας θα διεκδικήσει σήμερα την αυτονομία και αύριο την ανεξαρτησία της Θράκης; Δε βλέπει τη στάση του υπουργού εξωτερικών της Τουρκίας και πρόσφατα του ίδιου του πρωθυπουργού της, που αποκαλεί τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης τουρκική; Και επιπλέον έρχεται ο ίδιος σε αντίθεση με την ίδια πολιτική του ΣΥΡΙΖΑ, που θέλει να είναι υπέρ της ειρήνης, της σταθερότητας, τις σχέσεις καλής γειτονίας και της αλληλεγγύης ανάμεσα στους λαούς; Δε γνωρίζει ότι η Αριστερά εδώ και δεκαετίες πέρασε εξαιτίας λανθασμένων χειρισμών (για να το εκφράσω με τον πιο ήπιο τρόπο) στο μακεδονικό πρόβλημα, οδυνηρότατες εμπειρίες, που τις πληρώνει ακόμη και σήμερα; Δεν αντιλαμβάνεται ότι όλα αυτά έχουν σχέση μόνο με υποτέλεια, ραγιαδισμό και όχι διεθνισμό; Θα πρέπει η «Αριστερά» να δαιμονίζει τα λάθη της;

Ενδιαφέρον στη συνέντευξη αυτή είναι και η δήλωσή του ότι ο ΣΥΡΙΖΑ πρέπει να γίνει ένα είδος ΕΑΜ του 21 αιώνα. Ξεχνά όμως να τονίσει ότι η καρδιά εκείνου του ΕΑΜ ήταν πατριωτική. Τι θα κάνουμε λοιπόν. Θα ξεριζώσουμε την καρδιά, για να περιφέρουμε το κουφάρι της εδώ κι εκεί; Κι ένα τρίτο είναι σημαντικό στη

⁴¹ Βλ. Στάθης Σ., ό.π.

συνέντευξη: «Τρίτον το πιο περιθωριακό κομμάτι της κοινωνίας με ενδιαφέρει ιδιαίτερα. Για παράδειγμα τα δικαιώματα των τραβεστί».

Να μη μιλήσουμε και για την εγκατάλειψη των εθνικών θεμάτων στο Ευρωκοινοβούλιο.

Θα αναφέρω πάλι τον Στάθη Σ., ο οποίος, χαρακτηρίζοντας τη στάση μερίδας του ΣΥΡΙΖΑ, στα μείζονος και ήσσονος θέματα γράφει: «**Σε ποιας μετριότητας** την κατάρρα έχει **αιχμαλωτιστεί** μέρος της Αριστεράς; ποιων στόκων η ευήθεια και το μικρό βεληνεκές υποβαθμίζουν το ρόλο του ΣΥΝ, όταν αιχμαλωτίζεται σε υστερίες για **ήσσονος σημασίας θέματα** και εμφανίζεται απών στα σοβαρά...»⁴² Δε χρειάζεται καν δικά μου σχόλια. Και τα λέει ένας άνθρωπος που προέρχεται από τις ίδιες γραμμές και ελπίζω και πιστεύω όχι ο μόνος.

2. Η σύγχυση σκοπού και μέσων: Το τι και το πως!

Στην πολιτική, όπως και σε κάθε ανθρώπινη δράση, υπάρχει πάντοτε ο σκοπός της δράσης και η μέθοδος ή τα μέσα για την πραγμάτωσή του. Στα παιδαγωγικά υπάρχει πάντοτε η βασική αρχή: **Τι και πως**, δηλαδή: **Τι θα διδάξεις** (το αντικείμενο της διδασκαλίας) και το **πως θα το διδάξεις**. Το πως αφορά φυσικά τη μεθοδολογία. (τη διδακτική μέθοδο). Και τα δύο έχουν την ίδια αξία. Είναι γεγονός πέρα από κάθε αμφιβολία, ότι, αν ο δάσκαλος δεν αποκτήσει την εμπιστοσύνη του μαθητή, ο τελευταίος δεν αποδέχεται και δεν παραδέχεται αυτό που θα του πει ή θα το απορρίψει αργά ή γρήγορα, έστω κι αν είναι σωστό. Άρα ο τρόπος που ενεργείς έχει καθοριστική σημασία για το τι θέλεις να περάσεις. Συμβαίνει πάρα πολύ συχνά, να αποτυγχάνει κανείς στον στόχο που έχει θέσει, γιατί ο τρόπος, δηλαδή η μεθοδολογία που ακολούθησε, επέφερε τελικά το αντίθετο αποτέλεσμα από το επιδιωκόμενο. Πρέπει τελικά να αποκτήσεις την εμπιστοσύνη του μαθητή, για να μπορείς να τον πείσεις. Επιπλέον το πρότυπο έχει καθοριστική σημασία. Και το πρότυπο φυσικά έχει να κάνει με τη διαλεκτική σχέση θεωρίας - πράξης. Δίνεις το παράδειγμα, γιατί **χωρίς παράδειγμα πρότυπο δεν υπάρχει. Ο εθνομηδενισμός αποτελεί παράδειγμα;**

Το ίδιο ή παραπλήσιο συμβαίνει και στην πολιτική. Όταν τον Έλληνα πολίτη τον τοποθετείς απέναντί σου, τον προκαλείς και τον προσβάλλεις, αποκαλώντας τον εθνικιστή, σοβινιστή, ρατσιστή, εθνοκάπηλο και λοιπά, τότε ό,τι και να του πεις, δεν πρόκειται να σε ακούσει. Δεν μπορείς με τίποτε να τον πείσεις, γιατί δεν σου έχει εμπιστοσύνη. Κι αν δε σου έχει **εμπιστοσύνη**, γιατί προσβάλλεις την αξιοπρέπειά του, την υπερηφάνειά του, το περιβόητο ελληνικό φιλότιμό του, την φιλοπατρία του, δεν σε αποδέχεται. Αντιθέτως σε αποβάλλει. Αυτός είναι ο ψυχολογικός μηχανισμός. Αλλά την ψυχολογία τώρα τελευταία την ανακάλυψε «η Αριστερά» και αυτήν την έχει αναγνώσει λανθασμένα και την εφαρμόζει στην πράξη πολύ χειρότερα.

Θα αναφέρω μερικά χτυπητά παραδείγματα. Θέλει η ανανεωτική Αριστερά τον χωρισμό Εκκλησίας - κράτους; Πολύ σωστό και δίκαιο. Με τον τρόπο όμως που ενεργεί, γιατί προφανώς θέλει να «πείσει» τον Έλληνα πολίτη για την ορθότητα της άποψής του, προσβάλλει τις περισσότερες φορές το θρησκευτικό του αίσθημα. Καλώς ή κακώς σέβονται οι περισσότεροι Έλληνες τον θεσμό της Εκκλησίας ή της Θρησκείας. Οι άκαιροι χαρακτηρισμοί, για να δείξουν πολλοί μια κούφια επαναστατικότητα, πετώντας **συνθήματα, χωρίς πειστική ανάλυση**, τους κάνει αντιπαθείς στην ελληνική κοινωνία, η οποία καλώς ή κακώς (δεν το θέτω προς συζήτηση) πιστεύει στις παραδόσεις και ανάμεσα σ' αυτές και στη θρησκευτική παράδοση, έστω και αν δεν έχει σχέση με την χριστιανική πίστη.. Το ίδιο προκλητική

⁴² Βλ. Στάθης Σταυρόπουλος, ο.π.

η αποχώρηση των βουλευτών του από την ορκωμοσία. Έπρεπε να μείνουν μέσα στην αίθουσα κι ας μην παν να ορκιστούν. Τέτοιες ενέργειες δεν δημιουργούν προϋποθέσεις εμπιστοσύνης στον κόσμο, που γίνεται αποδέκτης μιας πρόκλησης, η οποία τον απωθεί.

Μιλάμε για τον τρόπο, για τη μέθοδο, για την τακτική, η οποία πολλές φορές ακολουθεί λάθος κατεύθυνση. Δεν μιλάμε, αν ο στόχος είναι σωστός ή όχι, που είναι μια άλλη συζήτηση. Ακόμη και επικοινωνιακά να το κρίνει κανείς θα το βρει λάθος. Έστω και αν, σαν υπόθεση εργασίας, αποδεχτούμε ότι οι πλειοψηφία των Ελλήνων είναι πράγματι εθνικιστές, θρησκόληπτοι, αντιδραστικοί και ούτω καθεξής, ο τρόπος πως πρέπει να φέρεσαι σ' αυτόν το λαό έχει καθοριστική σημασία. Εκτός φυσικά, αν δεν σε ενδιαφέρει, με την έννοια ότι αυτούς πια τους έχει χάσει το αριστερό ή απλά προοδευτικό κίνημα, ότι αυτοί ανήκουν πια στην αντίδραση και δεν αλλάζουν με τίποτε και συνεπώς το μόνο που τους αξίζει είναι να τους βάλεις στα έξη μέτρα και να τους εκτελέσεις (ιδεολογικά), όπως το κάνουν μερικοί αυτής της συγκεκριμένης σχολής σκέψης.⁴³ Αποτελεί όμως αυτή η πολιτική μεθοδολογία, αριστερή πολιτική; Έχει καμιά σχέση με την αριστερή ιδεολογία; Είναι ποτέ δυνατό να πιστεύει ο οποιοσδήποτε άνθρωπος και πολύ περισσότερο ο λεγόμενος αριστερός ότι ο άνθρωπος δεν αλλάζει; Τότε καταρρίπτεται όλο το οικοδόμημα της παιδείας και του μαρξισμού συγκεκριμένα, αν θέλουμε να μιλήσουμε με μαρξικούς όρους. Ο Μαρξ είχε πει πολύ σωστά ότι: «η σύμπτωση της αλλαγής των συνθηκών με την αλλαγή της ανθρώπινης δράσης μπορεί να θεωρηθεί και κατανοηθεί σωστά μονάχα σαν ανατρεπτική πράξη».⁴⁴

Και πάνω σ' αυτό το απόφθεγμα του Μαρξ στηρίχτηκε ο Λένιν για να διατυπώσει τα χαρακτηριστικά της «επαναστατικής κατάστασης».

Και επειδή τα απλά συνήθως είναι τα πιο δύσκολα, θα επιμείνουμε στην επιχειρηματολογία πάνω σ' αυτό το θέμα για να αντικρούσουμε μια παραπλήσια άποψη που λέει: Μα είναι δυνατό εμείς της Αριστεράς να πάμε με την πλειοψηφία του λαού, όταν η άποψή της είναι αντιδραστική, στην περίπτωσή μας «εθνικιστική»; όπως φυσικά αυτή η σχολή σκέψης βλέπει τον πατριωτισμό των Ελλήνων; Ένα χτυπητό παράδειγμα για να κατανοήσουμε καλύτερα αυτόν τον συλλογισμό είναι η περίπτωση του Χίτλερ. Ο Χίτλερ, ως γνωστόν, κατάφερε να πάρει μαζί του, λόγω και της λανθασμένης τριτοδιεθνιστικής πολιτικής, όλη την εργατική τάξη της Γερμανίας, η οποία πριν ήταν στην πλειοψηφία της κομμουνιστική και σοσιαλδημοκρατική. Πολλοί λένε λοιπόν το εξής απίθανο: Επειδή η εργατική τάξη πήγε με τον Χίτλερ, θα πρέπει κι εμείς να πάμε μαζί του; Ένα καθαρά σοφιστικό ερώτημα. Η απάντηση είναι: Ασφαλώς και όχι. Όμως Ο Στάλιν χαρακτηρίζοντας τους σοσιαλδημοκράτες σοσιαλφασίστες, συνετέλεσε στην άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία, γιατί διέσπασε το μέτωπο κομμουνιστών - σοσιαλδημοκρατών.

Καθήκον της Αριστεράς ήταν να εμποδίσει και αποτρέψει μια τέτοια εξέλιξη και μετά να εφαρμόσει εκείνη την μεθοδολογία και εκείνα τα πειστικά επιχειρήματα, ώστε να μεταπείσει αυτή την πλειοψηφία προς το μέρος της και όχι να την χαρίσει στην ακροδεξιά και να χαίρεται και από πάνω μαζοχιστικά με την έννοια που είχε εκφράσει και ο ποιητής Καβάφης: και τώρα τι θα κάνουμε χωρίς βαρβάρους; Δηλαδή καταλήγουμε να επιθυμούμε την ύπαρξη της αντίδρασης, για να έχουμε κι εμείς λόγο ύπαρξης; Και όμως, όσο παράξενο κι αν φαίνεται, αυτή η σχολή σκέψης με τα κείμενά της, στην πλειοψηφία τους, αυτή την νοοτροπία καταμαρτυρεί. και το

⁴³ Σε μια ανάλυσή μου με τίτλο: «Ενάντια στους εθνομηδενιστές, αλλά με ποιους;» έχω αναφερθεί αναλυτικά στο θέμα και αποδεικνύω με αδιάσειστα επιχειρήματα του λόγου το αληθές. Την παραθέτω στο παράρτημα που ακολουθεί.

⁴⁴ Καρλ Μαρξ, «Θέσεις για τον Φόουερπαχ», στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, Διαλεχτά έργα, τόμ. II, σ. 468

χειρότερο μπολιάζει και τη νέα γενιά με τέτοιες λανθασμένες, κατά την άποψή μας, αντιλήψεις. Χαίρεται να αποκαλεί όλους τους Έλληνες εθνικιστές, γιατί έτσι έχει λόγο ύπαρξης η θεωρία της. Όμως αυτό δεν έχει σχέση με την πραγματικότητα, αλλά τ' ολιγότερο με θέατρο του παραλόγου και το χειρότερο με ψυχοπαθολογία, την οποία προσπαθεί πάλι λανθασμένα με αντικείμενο ανάλυσης τον Μίκη Θεοδωράκη, τον Γιάννη Ρίτσο, τον Οδυσσέα Ελύτη, τον Νίκο Σβορώνο, του οποίους αποκαλεί νεκρόφιλους, να εφαρμόσει. Ας διαβάσουν την «Εθνική Αντίσταση» του Μανώλη Γλέζου για να καταλάβουν, ότι αποτελεί έναν απαράμιλλο ύμνο στον πατριωτισμό των Ελλήνων, αν και αυτούς που εννοούμε, το ξέρουν πολύ καλά. Και αυτή η σχολή σκέψης, προσπαθεί να ασκήσει την ιδεολογική ηγεμονία στον χώρο της ανανεωτικής Αριστεράς κατά κύριο λόγο και εν μέρει στις γραμμές του ΣΙΠΡΙΖΑ αλλά ελπίζουμε και πιστεύουμε ότι δεν θα τα καταφέρει.

3. Τα μείζονα και τα ελάχιστα

Δεν είναι όμως οι δυνάμεις κυρίως της ανανεωτικής Αριστεράς, έστω και μικρές, που στα εθνικά θέματα της καταλογίζουμε αρνητικά φαινόμενα. Φαινόμενα που δημιουργούν και προκαλούν ανασχεση της κοινωνικής απήχησης και ανάπτυξης, αυτά διαπιστώνονται και στην κοινωνική πολιτική αυτών των δυνάμεων της ανανεωτικής αριστεράς. Και στην κοινωνική πολιτική υπολείπεται, γιατί πολύ συχνά ασχολείται και αναλώνεται με δευτερεύοντα και τριτεύοντα θέματα, ενώ πολλές φορές **τα μείζονα** προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας τα αφήνει απ' έξω ή ασχολείται ακροθιγώς μαζί τους. Είναι το πρόβλημα της ελληνικής κοινωνίας π.χ μόνο οι μετανάστες, ή μόνο οι ομοφιλόφιλοι ή μόνο η εκκλησία; Δεν έχει άλλα προβλήματα η ελληνική κοινωνία; Και αν αυτή είναι η εντύπωση της κοινωνίας, γιατί δεν προσπαθούν να την αλλάξουν; **Δεν ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας πάνω από το 20% των Ελλήνων;** Έχει **αφουγκραστεί** η «Αριστερά» τα προβλήματα αυτού του καταφρονεμένου κόσμου, που υφίσταται στο πετσί του τις συνέπειες της αντιλαϊκής νεοφιλελεύθερης πολιτικής και προσπάθησε να τους συσπειρώσει και από κοινού να τους εκφράσει πολιτικά; Τι απαντούν σ' αυτούς οι αυτοπροσδιοριζόμενοι αριστεροί; Τα πράγματα πρέπει να τα αντιμετωπίζει κανείς σχετικά. Ασφαλώς και όλοι πρέπει να έχουν την ίδια μεταχείριση και να υπερασπίζονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, ανεξαρτήτως φυλής, χρώματος κ.λπ. Αλλά το πετυχαίνεις αυτό με το να αγνοείς την πλειοψηφία του ελληνικού λαού με τα διαρκώς οξυνόμενα προβλήματά του και να ενδιαφέρεσαι σχεδόν αποκλειστικά για τους μετανάστες και στο σημείο αυτό, ας μου επιτραπεί η κρίση, με λανθασμένο τρόπο; Γιατί σαφώς και το πρόβλημα της μετανάστευσης δεν αντιμετωπίζεται σωστά από κανένα κόμμα, ούτε έγινε ως τώρα μια νηφάλια συζήτηση πάνω σ' αυτό το κρίσιμο στην σημερινή μας εποχή θέμα. Απλώς επικρατεί ένας **φτηνός λαϊκισμός** από την μία μεριά και μια σκέτη **αντίδραση** από την άλλη. Δεν αποτελεί πολιτική του κεφαλαίου η προσέλευση εκατομμυρίων προσφύγων, για να έχουν φτηνή εργατική εφεδρεία οι κεφαλαιοκράτες; Γι' αυτό θα αναφέρω πάλι τη σχετική με το θέμα στάση της Αριστεράς, που στιγματίζει ο Στάθης Σταυρόπουλος, στην Ελευθεροτυπία με τα λόγια: «τι αλαζονεία, ποιας κάστας είναι αυτή, που έχει παγιδεύσει ένα μέρος της Αριστεράς;» και παρακάτω συμπληρώνει: «**Όχι, όλα αυτά απάδουν προς την Αριστερά. Την προβοκάρουν.** Θυμίζουν μόνον τις πολύ μεγάλες αμαρτίες της, **σκοτεινών εποχών** ή τη μισανθρωπία αριστεριστικών γκρουπούσκουλων της νεώτερης εποχής - πολύ μακρινής όμως για τους σημερινούς πιτσιρικάδες. Και πολύ

απωθητικής».⁴⁵ Προσωπικά θα πρόσθετα ότι ο απωθητικός αυτός μηχανισμός είναι ίδιον μιας αντίληψης **μικροαστών αριστεριστών «επαναστατών» που δυστυχώς επηρεάζουν αυτούς του πιτσιρικάδες.**

Αυτό το σύστημα στο οποίο υποτίθεται αντιτίθενται και πολεμούν και όμως τελικά συνειδητά ή υποσυνείδητα το υπηρετούν. Γέννημα αυτής της περίπτωσης - και δεν είναι τυχαίο το γεγονός - είναι και η κ. Ρεπούση και οι ομοϊδέατες της. Άρα δεν έχουμε απομακρυνθεί από τις **«σκοτεινές εποχές»**. Το αντίθετο θα έλεγα, αναλύοντας τη σημερινή πραγματικότητα που τη χαρακτηρίζει η **εξαχρείωση των πάντων!**

Το ερώτημα συνεπώς που έθεσα στην αρχή: «ποιοι θέλουν την ‘Αριστερά’ στο περιθώριο της κοινωνίας» είναι εύκολο να απαντηθεί: Μα φυσικά η ίδια η ‘Αριστερά’!!! Είτε παραδοσιακή λέγεται αυτή είτε ανανεωτική. Η πρώτη κυρίως γιατί είναι ενάντια στην ενότητα, που θα έδινε μια άλλη δυναμική και η δεύτερη, για τους λόγους που ανέφερα πιο πάνω.

Τι έχει αλλάξει αλήθεια στην ελληνική κοινωνία προς το καλύτερο; Όλοι μηδενός εξαιρουμένου αναγνωρίζουν ότι τα πάντα (οικονομικά, κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά) πηγαίνουν από το κακό στο χειρότερο. Για ποιο πράγμα λοιπόν πρέπει να είμαστε περήφανοι; Και τη κάνει η αυτοαποκαλούμενη Αριστερά στο σύνολό της για να αλλάξει την κατάσταση; Αυτό είναι το ερώτημα και η πρόκληση! Φαίνεται ότι η έως τώρα στρατηγική και πολιτική της δεν ανατρέπει τα αρνητικά δεδομένα. Αυτή είναι η πραγματικότητα κι εδώ εντοπίζεται η κρίση της.

4. Το προσωπικό στοίχημα

Στο τέλος όλης αυτής της ανάλυσης επανέρχομαι στο προσωπικό ερώτημα: Αν έτσι όπως τα περιγράφεις έχουν τα πράγματα στην ανανεωτική Αριστερά και σ’ ένα κομμάτι των συνιστωσών του ΣΥΡΙΖΑ, τότε γιατί επιμένεις να μετέχεις ως ΔΗΚΚΙ στις εσωτερικές του διεργασίες, δηλαδή με δικαίωμα συμμετοχής στην προγραμματική στρατηγική και τις αποφάσεις του;

Η απάντηση είναι διττή: Πρώτον διατηρούμε ως ΔΗΚΚΙ την ιδεολογική, πολιτική και οργανωτική μας αυτονομία, ως πατριωτική, σοσιαλιστική συνιστώσα, και δεύτερο, τόσο αρνητική είναι η πολιτική πραγματικότητα και σε τέτοια παρακμιακή κατάσταση βρίσκεται η ελληνική κοινωνία και τα κόμματα που την εκπροσωπούν, όπου η ιδεολογία αντικαταστάθηκε στις περισσότερες περιπτώσεις από μηχανισμούς, που το καλύτερο που υπάρχει στη σημερινή συγκυρία είναι ο ΣΥΡΙΖΑ, παρ’ όλα τα αρνητικά που έχω καταγράψει με την ανάλυσή μου ως τώρα, ελπίζοντας ότι υπάρχει δυνατότητα αλλαγής πολιτικής πλεύσης και στρατηγικής, στην οποία συνειδητά θέλω να συμβάλω. Θα πρέπει μία μία η πατριωτικές δυνάμεις του ΣΥΡΙΖΑ να συσπειρωθούν και να ξεκινήσουν δράση, χωρίς να φοβούνται ότι θα κατηγορηθούν από τους εθνομηδενιστές ότι είναι συντηρητικοί ή αντιδραστικοί.

Πιστεύω, ότι αν ακολουθήσει σωστή στρατηγική, **διαμορφώσει και αναδείξει τη θέληση και όχι την αριστεριστική αυταρέσκεια, να κάνει επανάσταση στον εαυτό του, με εργαλείο την αυτοκριτική,** τότε μπορεί να γίνει πλειοψηφικό ρεύμα και να διεκδικήσει από θέση κόμματος εξουσίας την εκπροσώπηση των εργαζομένων στο πολιτικό σκηνικό της Ελλάδας. Χιλιάδες είναι εκείνοι που το ψηφίζουν, παρ’ όλο που δεν συμφωνούν με την πολιτική του, κυρίως στα εθνικά θέματα, και χιλιάδες θα το ψηφίζαν, αν δεν ακολουθούσε την συγκεκριμένη λανθασμένη πολιτική που ανέλυσα. Αλλά και χιλιάδες έχουν «αηδιάσει» από την αντεθνική πολιτική του και δεν πρόκειται να το ξαναψηφίσουν. Θα προτιμούσαν να ρίξουν στις κάλπες λευκό, όμως

⁴⁵ Βλ. Στάθης, Ελευθεροτυπία, ο.π.

ως συνειδητοί Αριστεροί δεν θέλουν να πάει χαμένη η ψήφος τους, γι' αυτό και θα ψηφίσουν, υποθέτω, ΚΚΕ. Δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε ακόμη το γεγονός ότι οι αναποφάσιμοι, αυτοί δηλαδή που δεν τους εκφράζει κανένα κόμμα, είναι πάνω από το 20%, δηλαδή πάνω από τα συνολικά ποσοστά της «Αριστεράς».

Παρ' όλα αυτά η πολιτική συγκυρία είναι πέρα από ευνοϊκή! Όμως περιμένουν να δουν από κάπου φως, για να συντρέξουν και να συνδράμουν σε μια προσπάθεια να βγει επιτέλους η Αριστερά, χωρίς εισαγωγικά, από το τέλμα και να δώσει προοπτική και ελπίδα και να αναπτερώσει το φρόνημα του ελληνικού λαού. Και αυτό θα γίνει όταν η «Αριστερά» **συνδυάσει διαλεκτικά τον πατριωτισμό με την ταξική πάλη, τον εθνισμό με τον διεθνισμό.**

Πολλοί λένε μάταιος κόπος! Μόνο αν γίνει κάποιο θαύμα. Οι μηχανισμοί είναι τόσο σκληροί, ώστε είναι αδύνατη οποιαδήποτε αλλαγή. Κι όμως ένας γνήσιος Αριστερός πρέπει να έχει την πίστη και την πεποίθηση ότι ο άνθρωπος αλλάζει. Εξάλλου δεν θα είχε νόημα η διαλεκτική φιλοσοφία

Και όπως είπε κάποτε ο ιδρυτής του κράτους του Ισραήλ Μπεν Γκουριόν: «**Δεν μπορεί να είναι κανείς ρεαλιστής, εάν δεν πιστεύει σε θαύματα**»! Είχε απόλυτο δίκαιο, απ' ότι απέδειξε η πραγματικότητα.

Κεφάλαιο τρίτο: Παράρτημα:

Όποιος θέλει να εντυπώσει πιο βαθιά στα προβλήματα που έθιξε η πιο πάνω ανάλυση μπορεί να προστρέξει στο παράρτημα που παραθέτω για μια πιο εμπειριστατωμένη ανάλυση.

Από το κεφάλαιο δεύτερο της μελέτης του Δαμιανού Βασιλειάδη: Δημοκρατικός Σοσιαλισμός ή το όραμα του ΠΑΚ και του ΠΑΣΟΚ και η εφαρμογή του στην πράξη, εκδ. «Εναλλακτικές εκδόσεις, Αθήνα 2006, σσ. 30 - 37, με τίτλο:

1. Κοινωνικό είναι και συνείδηση ή βάση και εποικοδόμημα

Στο γενικό συμπέρασμα του Μαρξ οφείλουμε να κάνουμε ορισμένες παρατηρήσεις, που αποκαλύπτουν κατά την άποψή μας βασικές αντιφάσεις. Θα ξεκινήσουμε από την ανάλυση του προβλήματος «κοινωνικό είναι και συνείδηση».

Ο Μαρξ περιορίζει αυθαίρετα την κοινωνική παραγωγή μόνο στον οικονομικό τομέα, ενώ ο άνθρωπος παράγει και σε άλλους τομείς, όπως τον θρησκευτικό, ηθικό, πολιτικό, καλλιτεχνικό, αυτούς που με μια λέξη χαρακτηρίζουμε πνευματική ζωή ή συνείδηση, με μόνη τη διαφορά ότι εδώ την παραγωγή την ονομάζουμε δημιουργία ή πνευματική εργασία. Παραβλέπεται, παραδείγματος χάρη, ο καθοριστικός ρόλος της παραγωγής της πολιτικής εξουσίας, με την οποία ασχολήθηκε διεξοδικά κυρίως ο Λένιν.

Πέρα απ' αυτό ο Μαρξ, όπως ακριβώς και ο Χέγκελ, μιλάει για καθορισμένες, αναγκαίες, ανεξάρτητες από τη θέληση των ανθρώπων σχέσεις. Ο ισχυρισμός αυτός έρχεται σε αντίθεση με άλλες δηλώσεις του ίδιου του Μαρξ καθώς και του Ένγκελς, όπου η θέληση του ανθρώπου παρουσιάζεται ανεξάρτητη και καθορίζουσα. Στις «Θέσεις για τον Φόουερμαχ» γράφει ο Μαρξ τα ακόλουθα: «Η υλιστική διδασκαλία ότι οι άνθρωποι είναι προϊόντα των συνθηκών και της αγωγής και ότι επομένως οι άνθρωποι που έχουν αλλάξει είναι προϊόντα άλλων συνθηκών και αλλαγμένης

αγωγής, ξεχνούν ότι τις συνθήκες τις αλλάζουν ακριβώς οι άνθρωποι και ότι πρέπει να διαπαιδαγωγηθεί και ο ίδιος ο διαπαιδαγωγητής... Η σύμπτωση της αλλαγής των συνθηκών με την αλλαγή της ανθρώπινης δράσης μπορεί να θεωρηθεί και να κατανοηθεί σωστά μονάχα σαν ανατρεπτική πράξη».⁴⁶

Και σ' ένα άλλο σημείο προσθέτει το περιβόητο: «Οι φιλόσοφοι μονάχα εξηγούσαν με διάφορους τρόπους τον κόσμο, το ζήτημα όμως είναι να τον αλλάξουμε».⁴⁷ Στο ίδιο πνεύμα μιλάει και ο Λένιν, παραφράζοντας τον Μαρξ: «...η συνείδηση του ανθρώπου όχι μόνο αντανακλά τον αντικειμενικό κόσμο, αλλά και τον δημιουργεί...δηλαδή, ο κόσμος δεν ικανοποιεί τον άνθρωπο και ο άνθρωπος με τη δράση του αποφασίζει να τον αλλάξει».⁴⁸ Αν είναι αληθινά αυτά που ισχυρίζεται πιο πάνω ο Μαρξ και ο Λένιν τότε τίθεται και πάλι το επιτακτικό ερώτημα: Ποιος θα επιφέρει την αλλαγή, η θέληση του ανθρώπου ή θα έρθει αυτή από μόνη της ή εν πάση περιπτώσει από μια νομοτελειακή αναγκαιότητα, την οποία καθορίζουν οι ανεξάρτητοι από τη θέληση του ανθρώπου «σιδερένιοι» νόμοι της εξέλιξης, που όμως κι' αυτοί υπάγονται στους οικονομικούς όρους.

Η ίδια ακαθοριστία παρατηρείται ακόμα πιο έκδηλα στον Ένγκελς. Στο γράμμα του προς τον Μπλοχ εκφράζεται πολλές φορές τελείως αντιφατικά. Παραθέτουμε ορισμένα σημεία του γράμματός του.

«Σύμφωνα με την υλιστική αντίληψη της ιστορίας, ο καθοριστικός παράγοντας στην ιστορία είναι σε τελευταία ανάλυση η παραγωγή και η αναπαραγωγή της πραγματικής ζωής.

Ούτε ο Μαρξ ούτε εγώ ισχυριστήκαμε ποτέ τίποτα παραπάνω. Αν κάποιος τώρα το διαστρεβλώνει αυτό, έτσι που να βγαίνει πως ο οικονομικός παράγοντας είναι ο μοναδικά καθοριστικός, τότε μετατρέπει εκείνη τη θέση σε αφηρημένη, παράλογη φράση, που δε λέει τίποτα. Η οικονομική κατάσταση είναι η βάση, αλλά τα διάφορα στοιχεία του εποικοδομήματος: οι πολιτικές μορφές της ταξικής πάλης και τα αποτελέσματά της - τα Συντάγματα, που τα καθορίζει η νικήτρια τάξη ύστερα από τη μάχη που κέρδισε κ.λπ. - οι νομικές μορφές, κι ακόμα περισσότερο οι αντανακλάσεις όλων αυτών των πραγματικών αγώνων στον εγκέφαλο αυτών που συμμετέχουν στην πάλη - οι πολιτικές, νομικές, φιλοσοφικές θεωρίες - οι θρησκευτικές αντιλήψεις και η παραπέρα ανάπτυξή τους σε συστήματα στην πορεία των ιστορικών αγώνων και σε πολλές περιπτώσεις, αυτά κυρίως καθορίζουν τη μορφή τους. Είναι μια αλληλεπίδραση όλων αυτών των στοιχείων, μέσα στην οποία επιβάλλεται σε τελευταία ανάλυση, σαν αναγκαιότητα, η οικονομική κίνηση μέσα από το ατελείωτο πλήθος των συμπτώσεων (δηλαδή των πραγμάτων και γεγονότων που η μεταξύ τους εσωτερική συνάφεια είναι τόσο μακρινή ή τόσο αναπόδειχτη που μπορούμε να τη θεωρήσουμε σαν ανύπαρκτη και να μη τη λογαριάζουμε)... Την ιστορία μας, την κάνουμε εμείς οι ίδιοι, την κάνουμε όμως, πρώτα, κάτω από πολύ ορισμένες προϋποθέσεις και όρους. Απ' αυτούς οι οικονομικοί είναι που αποφασίζουν τελικά».⁴⁹

⁴⁶ Καρλ Μαρξ, *Θέσεις για τον Φόουερμπαχ*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεχτά Έργα*, τόμ. II, σ. 468

⁴⁷ Καρλ Μαρξ, *Θέσεις για τον Φόουερμπαχ*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεχτά Έργα*, τόμ. II, σ. 468

⁴⁸ Β. Ι. Λένιν, *Φιλοσοφικά τετράδια*, στο Λένιν, *Άπαντα*, εκδόσεις «Σύγχρονη εποχή», Αθήνα 1977, σ. 194 -195.

⁴⁹ Ο Ένγκελς στον Μπλοχ, *Γράμματα*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεχτά Έργα*, τόμ. II, ο.π., σ. 572-573

Βλέπουμε στα παραπάνω την απεγνωσμένη προσπάθεια του Ένγκελς να προσδώσει αντικειμενική ύπαρξη και στη συνείδηση του ανθρώπου, αλλά από την άλλη δεν θέλει να δώσει την ψευδαίσθηση ή τη βεβαιότητα στον μελετητή, ότι αυτή είναι σε θέση να καθορίζει τις εξελίξεις σύμφωνα με δικούς της στόχους και επιλογές, ούτε να της προσδώσει πρωτογενές χαρακτήρα, που θα ανέτρεπε τη θεωρία του ιστορικού υλισμού. Οι οικονομικοί νόμοι, οι νόμοι που υπαγορεύονται από την «αδήριτη» οικονομική αναγκαιότητα, δεν επιδέχονται σε τελευταία ανάλυση καμία απολύτως αμφισβήτηση. Έτσι αναιρείται λογικά αλλά και στην πράξη η δυνατότητα διαμόρφωσης των εξελίξεων με βάση το εποικοδόμημα. Αυτή η «παράλογη» λογική συνεχίζεται και με μια σειρά παρόμοιους διαλογισμούς, την οποία επαναλαμβάνουν και πολλοί από τους επιγόνους, που εξάρουν και τη σημασία του ιδεολογικού εποικοδομήματος, αλλά τελικά ασπάζονται αυτό που αποτελεί το καταληκτικό συμπέρασμα του Ένγκελς.

Σε ένα γράμμα του στον Στάρκενμπουργκ επανέρχεται ο Ένγκελς στην ίδια επιχειρηματολογία: «Η πολιτική, νομική, φιλοσοφική, θρησκευτική, φιλολογική, καλλιτεχνική κ.λπ. ανάπτυξη βασίζεται στην οικονομική. Όλες τους όμως αντεπιδρούν επίσης η μια πάνω στην άλλη και πάνω στην οικονομική βάση. Τα πράγματα όμως δεν έχουν καθόλου έτσι, ότι δηλ. η οικονομική κατάσταση είναι η μόνη που δρα, ενώ όλα τα άλλα είναι μόνον παθητικό αποτέλεσμα. Εδώ έχουμε αλληλεπίδραση πάνω στην βάση της οικονομικής αναγκαιότητας που επιβάλλεται πάντα σε τελευταία ανάλυση».⁵⁰ Και ακόμη μια πιο προχωρημένη θέση του Ένγκελς στο ίδιο θέμα: «Οι κύριοι αυτοί ξεχνούν συχνά σκόπιμα, ότι ένας ιστορικός παράγοντας μόλις γεννηθεί από άλλα, σε τελευταία ανάλυση οικονομικά αίτια, αντιδρά αυτός, και μπορεί να αντεπιδράσει στο περιβάλλον του ακόμη και στα ίδια τα αίτιά του».⁵¹

Στην τοποθέτηση αυτή τονίζεται με μεγαλύτερη έμφαση το σχήμα της διαλεκτικής αλληλεπίδρασης βάσης και εποικοδομήματος, αλλά στην ουσία δεν υπάρχει καμιά διαφοροποίηση από τη γενική και σταθερή επιχειρηματολογία, ότι τελικά το κοινωνικό είναι καθορίζει την συνείδηση.

Δεν μπορεί κανείς να μην παραξενευτεί με αυτό το «ναι μεν αλλά» των απόψεων και ερμηνειών του Ένγκελς. Δεν μπορούμε να εξηγήσουμε λογικά, πώς την ιστορία τους την κάνουν οι άνθρωποι οι ίδιοι και από την άλλη όχι, δεν την κάνουν οι ίδιοι, γιατί τελικά εκείνοι που αποφασίζουν είναι οι οικονομικοί όροι. Ή το ένα θα συμβαίνει ή το άλλο ή και τα δυο μαζί, μέσα σ' ένα πλέγμα διαλεκτικής σχέσης. Στο δίλημμα αυτό είναι φυσικά δεδομένη η απάντηση του Ένγκελς υπέρ του οικονομικού παράγοντα. Όλα τα άλλα αποτελούν γι' αυτόν διαστρέβλωση της πραγματικότητας.

Το ίδιο ισχυρίζεται και αλλού: «Οι άνθρωποι φτιάχνουν την ιστορία τους, όποια κι αν είναι η έκβασή της, επιδιώκοντας ο καθένας τους δικούς του συνειδητά θελημένους σκοπούς, και η συνισταμένη αυτών των πολλών θελήσεων που δρουν προς διάφορες κατευθύνσεις, και η πολλαπλή τους επίδραση στον εξωτερικό κόσμο αποτελεί ακριβώς την ιστορία».⁵² Και σ' αυτή την περικοπή φαίνεται έκδηλα το παράλογο του ισχυρισμού, ότι ο άνθρωπος θέτει, συνειδητά μάλιστα, σκοπούς οι οποίοι όμως, τελικά, δεν μπορούν να καθορίζουν το αποτέλεσμα, αλλά βασικά μόνο οι οικονομικοί

⁵⁰ Ο Ένγκελς στον Στάρκενμπουργκ, *Γράμματα*, στο Κ.Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεχτά έργα*, τόμ. II, ο. π., σ. 592

⁵¹ Ο Ένγκελς στον Μέρινγκ, *Γράμματα*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεχτά Έργα*, τόμ. II, σ. 585

⁵² Φρίντριχ Ένγκελς, *Ο Λουδοβίκος Φόνερμπαχ...*, τόμ. II, ο.π., σ. 453 - 454

όροι. Αυτή η μονόπλευρη, μονοδιάστατη και σταθερά οικονομίστικη αντίληψη για τον πρωτογενή καθοριστικό ρόλο του κοινωνικού είναι απέναντι στην συνείδηση, όπου ούτε λίγο ούτε πολύ ο άνθρωπος μεταβάλλεται σε οικονομική μονάδα, είχε καταλυτικές αρνητικές συνέπειες στην πρακτική εφαρμογή του. **Η μονοδιάστατη αυτή αντίληψη εκφράζει την πεποίθηση, ότι τελικά η ουσία του ανθρώπου είναι η παραγωγική του δραστηριότητα. Έτσι ο άνθρωπος μεταβλήθηκε σε οικονομική μονάδα και μ' αυτό τον τρόπο έχασε τον ανθρωπιστικό του χαρακτήρα. Ο μαρξισμός, έτσι όπως εξελίχθηκε σε δόγμα, έχασε την ανθρωπινή του διάσταση.** Μάλιστα πολλοί, οδηγώντας αυτή τη λογική του Μαρξ και Ένγκελς στα άκρα διατυπώνουν την άποψη, ότι «ο άνθρωπος είναι, ό,τι τρώει» (Der Mensch ist, was er ißt), που έρχεται σε αντίθεση με το «ουκ επ' άρτω μόνω ζήσεται άνθρωπος». Τι από τα δύο είναι άραγε ο άνθρωπος; Η δική μας απάντηση είναι σαφής: Ούτε το ένα, ούτε το άλλο, αλλά και τα δυο μαζί;

Στο σημείο αυτό ταυτίζεται η άποψη του Ένγκελς απόλυτα με τον ισχυρισμό του Μαρξ: «Η ιστορία δεν πράττει τίποτε, δεν διαθέτει κάποιον απερίγραπτο πλούτο δυνατοτήτων, δεν μάχεται αγώνες! Αντίθετα, ο άνθρωπος είναι εκείνος που ενεργεί, που έχει όλες τις δυνατότητες, που αγωνίζεται. Δεν είναι διόλου η 'ιστορία' που, σαν να ήταν κάποιο ιδιαίτερο άτομο, μεταχειρίζεται τον άνθρωπο ως μέσον για να επιτύχει τους στόχους της. Η ιστορία δεν είναι τίποτε άλλο παρά οι πράξεις των ανθρώπων που επιδιώκουν τους δικούς τους σκοπούς».⁵³ Ένας κοινός νους βγάζει αναγκαστικά το συμπέρασμα, διαβάζοντας αυτές τις απόψεις, ότι τελικά ο άνθρωπος είναι ελεύθερος να βάζει στόχους και να αποφασίζει, χωρίς να υπάρχουν κάποιοι κρυφοί νόμοι που καθορίζουν τις επιλογές του και τη δράση του.

Ο Λένιν οδηγώντας στα άκρα τη λογική της αυτενέργειας του ανθρώπου ως δημιουργού της ιστορίας εκφράζει στην ανάλυσή του για το αυθόρμητο και τη συνείδηση του προλεταριάτου την άποψη, ότι καθοριστικό και πρωτογενή ρόλο παίζει η συνείδηση του ανθρώπου και ότι η επαναστατική του συνείδηση, του, δηλαδή η συνειδητοποίηση της «ιστορικής του αποστολής», δεν παράγεται από το ίδιο, αλλά εισάγεται σ' αυτό απ' έξω, από την επαναστατική αστική διανοήση. Το προλεταριάτο δεν είναι σε θέση να υψωθεί πάνω από τα συνδικαλιστικά του συμφέροντα. Η σοσιαλιστική συνείδηση, λέει ο Λένιν, «γεννήθηκε από τις φιλοσοφικές, ιστορικές και οικονομικές θεωρίες που τις επεξεργάστηκαν οι πεπαιδευμένοι εκπρόσωποι των κυρίαρχων τάξεων, από τους διανοούμενους. Ο Μαρξ και ο Ένγκελς, θεμελιωτές του επιστημονικού σοσιαλισμού, ήταν κι αυτοί, από την κοινωνική τους τοποθέτηση, αστοί διανοούμενοι. Το ίδιο και στη Ρωσία, το θεωρητικό δόγμα της σοσιαλδημοκρατίας εμφανίστηκε εντελώς ανεξάρτητα από την αυθόρμητη ανάπτυξη του εργατικού κινήματος. Υπήρξε το φυσικό και αναπόφευκτο προϊόν της ανάπτυξης της σκέψης στους σοσιαλιστές επαναστάτες διανοούμενους». (Βλ. Λένιν, *Τι να κάνουμε*, στο Λένιν Άπαντα, τόμ. 5, σ. 378). Οι θέσεις αυτές του Λένιν έρχονται σε κατάφορη αντίθεση με την θεωρία του Μαρξ για την πρωτοκαθεδρία του κοινωνικού είναι απέναντι στη συνείδηση. Καθώς επίσης με τη θεμελιακή του θέση, ότι «η χειραφέτηση της εργατικής τάξης πρέπει να κατακτηθεί από την ίδια την εργατική τάξη». Σχολιάζοντας αυτή τη θέση του Λένιν ο Κώστας Παπαϊωάννου διατυπώνει την ακόλουθη κριτική άποψη: «Πρόκειται εδώ για αναπάντεχη αντιστροφή μιας από τις θεμελιώδεις προτάσεις του Μαρξισμού: δεν καθορίζει πια το είναι τη συνείδηση, οι ιδέες δεν είναι πια 'αντανακλάσεις' της κοινωνικής κατάστασης, αλλά αναπτύσσονται αυθόρμητα, σύμφωνα με τη δική τους

⁵³ Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Η Αγία Οικογένεια*, εκδ. «Γερ. Αναγνωστίδη», σ. 265

λογική, ανεξαρτήτως κάθε ταξικής ή άλλης κατάστασης, και καταλήγουν να καθορίζουν αυτές το είναι. Επιπλέον: το είναι του προλεταριάτου καθορίζεται τελικά από τη συνείδηση των διανοουμένων». (Βλ. Κώστας Παπαϊωάννου, *Η ψυχρή ιδεολογία*, εκδ. «Υψιλον/βιβλία, σ. 30-31.). Οι διανοούμενοι, οι οποίοι ανήκουν σαφώς στην αστική ή μικροαστική τάξη είναι εκείνοι τελικά που είναι σε θέση να στοχαστούν και να συλλάβουν την ιστορική εξέλιξη και την επαναστατική διαδικασία της ιστορίας, ενώ η εργατική τάξη, αφημένη στον εαυτό της, μπορεί να φτάσει μόνο στην συνδικαλιστική συνείδηση, στην τρεϊντ-γιουνιονίστικη συνείδηση, όπως λέει ο Λένιν.

Ένας τέτοιος στοχασμός ωστόσο, που θέτει και το θέμα της χειραφέτησης της εργατικής τάξης από μέρους του Λένιν σε διαφορετική βάση, δεν εκφράζει τον Μαρξ και τον Ένγκελς, οι οποίοι επανέρχονται πάντοτε στην ίδια βασική θέση, ότι δηλαδή οι οικονομικές συνθήκες είναι εκείνες που καθορίζουν τελικά τα κοινωνικά δρώμενα και όχι οι πράξεις των ανθρώπων, κι' ως προσπαθεί ο Ένγκελς απεγνωσμένα και με επιχειρήματα, που δεν αντέχουν στην αυστηρά κριτική σκέψη, να τη διαφοροποιήσει. Υπάρχει σ' αυτή την άποψη, πέρα από την αυθαίρετη επιχειρηματολογία, ένας ντετερμινισμός (αιτιοκρατία), που δεν αφήνει περιθώρια για άλλες σκέψεις και επιχειρήματα, για παρέκκλιση από την οικονομική νομοτελειακή πραγματικότητα, όσο κι' αν προσπαθούν πολλοί από τους επιγόνους να πείσουν, ότι γίνεται παραποίηση της αλήθειας. Τελικά όμως η προσπάθεια του Μαρξ και του Ένγκελς να κατοχυρωθεί το «αξίωμα» του Μαρξ με επιστημονικούς όρους, φαίνεται πως αποτυγχάνει, γιατί δεν υπάρχουν τα αποδεικτικά εκείνα στοιχεία, που να εδραιώνουν λογικά παρόμοιους διαλογισμούς.

Πολλές φορές επανέρχεται ο Μαρξ, αλλά κυρίως ο Ένγκελς, στην πιο πάνω επιχειρηματολογία, η οποία σε τελευταία ανάλυση καταλήγει, όπως τονίσαμε επανειλημμένα, στη γνωστή θέση, ότι «το κοινωνικό είναι» καθορίζει τη «συνείδηση» του ανθρώπου. Αυτό το κοινωνικό είναι αποτελεί τη βάση, πάνω στην οποία οικοδομείται η συνείδηση και που χαρακτηρίζεται με άλλον όρο ως εποικοδόμημα.

Ισχυρίζεται επιπλέον ο Μαρξ ότι με την αλλαγή της οικονομικής βάσης ανατρέπεται αργότερα ή γοργότερα, ολόκληρο το τεράστιο εποικοδόμημα. Δεν είναι όμως ένας τέτοιος ισχυρισμός παράλογος; Πώς μπορεί να καταστραφεί πρώτα η βάση ενός οικοδομήματος και μετά όλο το οικοδόμημα; Και πού και πότε άλλαξε ένας κάποιος οικοδόμος τα θεμέλια ενός κτιρίου, για ν' ανατρέψει μετά (αργά η γρήγορα) το εποικοδόμημα; Αυτό τουλάχιστον μας λέει και ο ίδιος ο Μαρξ σε άλλες περιπτώσεις. Αναφέρουμε πάλι ένα παράδειγμα παρμένο από την ανάλυσή του: *Ο εμφύλιος πόλεμος στη Γαλλία*: «Η πολιτική κυριαρχία του παραγωγού δεν μπορεί να υπάρξει παράλληλα με τη διαίωσιση της κοινωνικής του υποδούλωσης. Γι' αυτό η Κομμούνια θα έπρεπε να χρησιμεύει σαν μοχλός, για ν' ανατραπουν οι οικονομικές βάσεις, που πάνω τους στηρίζεται η ύπαρξη των τάξεων και επομένως η ταξική κυριαρχία. Όταν θα έχει πια χειραφετηθεί η εργασία, κάθε άνθρωπος γίνεται εργάτης και η παραγωγική δουλειά παύει να αποτελεί ταξική ιδιότητα».⁵⁴ Εδώ με πολιτική κυριαρχία εννοείται η κυβέρνηση της εργατικής τάξης, δηλαδή η νομική και πολιτική μορφή αυτής της εξουσίας, που σύμφωνα με τον Μαρξ και τον Ένγκελς αποτελούν καθοριστική μορφή του εποικοδομήματος ή της συνείδησης. Η πολιτική κυριαρχία

⁵⁴ Κ. Μαρξ, *Ο εμφύλιος πόλεμος στη Γαλλία*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεχτά έργα*, τόμ. Ι, ο.π., σ. 625

της Κομμούνας θα έθετε τις καινούργιες οικονομικές βάσεις καταργώντας τις παλιές, που σημαίνει σ' αυτή την περίπτωση, ότι η συνείδηση καθορίζει το κοινωνικό είναι.

Θα μπορούσε κανείς να αναφέρει και πολλά άλλα παραδείγματα, που έχουν να κάνουν με αυτό το βασικό πρόβλημα, όμως και μόνο αυτά αρκούν για να αποδεχτούμε τουλάχιστον, ότι όχι μόνο το κοινωνικό είναι του ανθρώπου καθορίζει τη συνείδησή του, αλλά και η συνείδησή του καθορίζει το κοινωνικό του είναι, άσχετα με το οντολογικό πρόβλημα, αν η συνείδηση είναι πνευματική η υλική, δηλαδή προϊόν της ύλης. Δεν πρέπει να γίνεται σύγχυση στο θέμα αυτό. Το πρόβλημα βρίσκεται αλλού, στον καθορισμό απλούστατα της διαλεκτικής τους αλληλεπίδρασης, με άλλα λόγια πότε και κάτω από ποιες συνθήκες η μια καθορίζει την άλλη, γιατί το γεγονός της αλληλεπίδρασης δεν το αρνείται κανείς. Αν θέλουμε να απλουστεύσουμε ακόμη περισσότερο τον προβληματισμό αυτόν θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε τη βάση σαν τις ρίζες ενός δέντρου και το εποικοδόμημα σαν τον κορμό, τα κλαδιά και τα φύλλα του. Είναι αυτονόητο ότι χωρίς τις ρίζες δεν μπορεί το δέντρο να επιβιώσει, αλλά χωρίς τα φύλλα και τα κλαδιά δεν θα επιζούσαν και οι ρίζες.

Πριν κλείσουμε την σύντομη αυτή περιγραφή της θεμελιακής φιλοσοφικής θεωρίας του Μαρξ, επιθυμούμε μαζί με τον Ένγκελς να τονίσουμε την ουσιαστική του προσφορά στην ανθρωπότητα. Λέει λοιπόν ο Ένγκελς: «Αυτές τις δύο μεγάλες ανακαλύψεις: την υλιστική αντίληψη της ιστορίας και την αποκάλυψη του μυστικού της κεφαλαιοκρατικής παραγωγής με την υπεραξία, τις χρωστάμε στον Μαρξ».⁵⁵

Η πρώτη μεγάλη ανακάλυψη αποτελεί τον λόγο που υποχρεώνει τον Ένγκελς να επιμένει πάντοτε ότι οι οικονομικοί όροι είναι οι καθοριστικοί. Αν δεν δινόταν αυτή η ερμηνεία θα κατέρρεε αυτομάτως ο ιστορικός υλισμός. Και αυτό είναι αυτονόητο. Γι' αυτό η «εναγώνια» προσπάθεια να αποφευχθεί η παρεξήγηση, όταν τονίζεται και η επίδραση της συνείδησης πάνω στην οικονομική βάση. Η κάθε φορά επαναφορά στον ισχυρισμό, ότι τελικά οι υλικοί όροι είναι το πρωταρχικό, «σώζει» τη θεωρία του ιστορικού υλισμού, δεν αλλάζει όμως την πραγματικότητα, η οποία μπορεί να είναι τελείως η μερικώς διαφορετική απ' ότι την καθορίζει η θεωρία.

Πολύ σημαντική είναι η ίδια η ομολογία του Μαρξ, για τη δική του προσφορά στην ιστορία, που δίνει αφορμή να κριθεί αυτή η προσφορά στη συγκεκριμένη αντικειμενική πραγματικότητα. Στο γράμμα του στον Βαϊντερμάγιερ με ημερομηνία 5.3.1852 εκφράζει τα ακόλουθα αποκαλυπτικά: «Όσο για μένα, δε μου ανήκει η τιμή ούτε ότι εγώ ανακάλυψα την ύπαρξη των τάξεων στη σύγχρονη κοινωνία, ούτε ότι εγώ ανακάλυψα την πάλη ανάμεσά τους. Πολύ πριν από μένα αστοί ιστορικοί είχαν περιγράψει την ιστορική εξέλιξη αυτής της πάλης των τάξεων και αστοί οικονομολόγοι - την οικονομική ανατομία των τάξεων. Ό,τι καινούργιο έκαμα εγώ ήταν να αποδείξω: 1. ότι η ύπαρξη των τάξεων συνδέεται απλώς με ορισμένες ιστορικές φάσεις ανάπτυξης της παραγωγής (historischen Entwicklungsphasen der Produktion), 2. ότι η ταξική πάλη οδηγεί αναγκαστικά στη δικτατορία του προλεταριάτου 3. ότι αυτή η ίδια η δικτατορία αποτελεί απλώς το πέρασμα προς την κατάργηση όλων των τάξεων και προς μια αταξική κοινωνία...».

Κατά πόσο οι αποδείξεις του Μαρξ επαληθεύτηκαν από την ίδια την πραγματικότητα, που αποτελεί για τους Μαρξιστές αποδεικτικό στοιχείο της αλήθειας, θα αναλύσουμε στα επόμενα. Προκαταβολικά δηλώνουμε, ότι η πράξη δεν επαλήθευσε τα συμπεράσματα του Μαρξ⁵⁶ και οι λεγόμενες «αποδείξεις» του αποτελούν ζητούμενο.

⁵⁵ Φ. Ένγκελς, *Η εξέλιξη του σοσιαλισμού*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεκτά Έργα*, τόμ. II, ο.π., σ. 148

⁵⁶ *Ο Μαρξ στον Βαϊντερμάγιερ*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεκτά Έργα*, τόμ. II, σ. 530

2. Η χειραφέτηση της εργατικής τάξης. Αυθόρμητο και συνείδηση

Μέσα στον κύκλο των θεωρητικών προβλημάτων, που ήταν υποχρεωμένος να λύσει ο Μαρξισμός - Λενινισμός, ήταν και το πρόβλημα της απελευθέρωσης της εργατικής τάξης και του προσδιορισμού των τρόπων και των διαδικασιών που θα συνέβαλαν στην πραγμάτωση αυτού του σκοπού, όπου περιλαμβάνεται και το πρόβλημα της διαλεκτικής σχέσης ανάμεσα στο αυθόρμητο και τη συνείδηση. Το πρόβλημα αυτό έχει άμεση σχέση με την έννοια της δημοκρατίας και του αυθεντικού της περιεχομένου και των προϋποθέσεων ωρίμανσης και επικράτησης ενός λαϊκού κινήματος.

Θα ανατρέξουμε πάλι στις ερμηνείες που έδωσαν ο Μαρξ και ο Λένιν στο σημαντικό αυτό θέμα.

Η εργατική τάξη ή το προλεταριάτο έχει και διατηρεί το αυθόρμητο. Διατηρεί δηλ. μια δυναμική, η οποία είναι ανενεργή ή εν πάση περιπτώσει μη ικανή να παρέμβει στο ιστορικό γίνεσθαι και να δημιουργήσει προϋποθέσεις αλλαγής. Βέβαια μέσα στο αυθόρμητο υπάρχει, όπως λέει και ο Λένιν, «σε εμβρυακή μορφή το συνειδητό». Οι ποικίλες συνδικαλιστικές διεκδικήσεις των εργατών «σημείωναν το ξύπνημα του ανταγωνισμού ανάμεσα στους εργάτες και τ' αφεντικά, μα οι εργάτες δεν είχαν και δεν μπορούσαν να έχουν συνείδηση της ανειρήνευτης αντίθεσης των συμφερόντων τους με όλο το σύγχρονο πολιτικό και κοινωνικό καθεστώς, δηλ. συνείδηση σοσιαλδημοκρατική». Αυτά έλεγε ο Λένιν την εποχή συγγραφής του έργου του *Τι να κάνουμε*, στα τέλη του 1901-02.⁵⁷ Με τα παραπάνω εννοούμε βασικά την αλλαγή του αυθόρμητου (του υποσυνειδητού) σε συνείδηση σοσιαλιστική, δηλ. την αλλαγή της αστικής συνείδησης και ιδεολογίας σε σοσιαλιστική συνείδηση και ιδεολογία και την επαναστατική της εφαρμογή σε μια ανατρεπτική διαδικασία (δομική αλλαγή), μ' ένα λόγο την αλλαγή των σχέσεων παραγωγής (ποιοτική αλλαγή). Αυτή η διαδικασία εκφράζεται σαν απελευθέρωση ή με την ορολογία του Μαρξ «χειραφέτηση». Από την στιγμή που, για να μιλήσουμε με μαρξικούς όρους, η εργατική τάξη (κι' αν θέλουμε και οι σύμμαχοί της, δηλ. οι αγρότες και τα άλλα καταπιεσμένα στρώματα της κοινωνίας) συνειδητοποιούν τη θέση τους στην παραγωγή και στις παραγωγικές σχέσεις και άρα ξεφεύγουν από το αυθόρμητο και προχωρούν στη συνειδητοποίηση των σχέσεων αυτών, δηλαδή στην αλλαγή του αστικού τρόπου σκέψης και στην πολιτική πράξη παρεμβαίνουν για να τις αλλάξουν, έχοντας δημιουργήσει προηγουμένως ή συντοχρόνω την επαναστατική τους συνείδηση, έχουν πετύχει την απελευθέρωσή τους.

Ο Μαρξ σε μια σημαδιακή διατύπωση στην εισαγωγή για το «Γενικό Καταστατικό της Διεθνούς Ένωσης των Εργατών», (Σεπτέμβριος 1871), σαφώς επηρεασμένος από την εμπειρία της Κομμούνας του Παρισιού του 1871, εκφράζει το περιεχόμενο αυτής της εξέλιξης με την εξής φράση: «...η χειραφέτηση της εργατικής τάξης πρέπει να κατακτηθεί από την ίδια την εργατική τάξη».⁵⁸ Στη βαρυσήμαντη αυτή θέση, παρ' όλο που ο Μαρξ υπονοεί κυρίως την οικονομική χειραφέτηση, όπως ο ίδιος λέει πιο κάτω και μ' αυτή την έννοια σχετικοποιεί τη σημασία της, η λέξη «πρέπει», κατά την άποψή μας, δεν είναι τυχαία. Ο Μαρξ ήθελε καθαρά και ξάστερα να υποδηλώσει ότι σε αντίθετη περίπτωση η χειραφέτηση της εργατικής τάξης δεν ήταν

⁵⁷ Β. Ι. Λένιν, *Τι να κάνουμε*, στο Λένιν, Άπαντα, τόμ. 5, σ. 378

⁵⁸ Κ. Μαρξ, *Γενικό Καταστατικό της Διεθνούς Ένωσης των Εργατών*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Διαλεκτά Έργα*, τόμ. Ι., σ. 452

κατοχυρωμένη, γιατί μπορούσε να τεθεί υπό αμφισβήτηση ή να αναιρεθεί. Για να γίνει η αλήθεια αυτή πιο κατανοητή: Όταν η εργατική τάξη δεν απελευθερώνεται με δική της αυτενέργεια, όταν δηλ. η ίδια δεν φτάνει σ' εκείνο το βαθμό συνειδητότητας, που είναι απαραίτητη, για να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις της χειραφέτησης από την ίδια, χωρίς έναν οποιονδήποτε εξαναγκασμό, τότε δεν διασφαλίζεται με κανέναν τρόπο η πραγματική της χειραφέτηση, δηλ. η κοινωνική της απελευθέρωση. Για να γίνει αυτή η διαδικασία ακόμη πιο σαφής, γιατί έχει τεράστια σημασία, για τη συζήτηση του τρόπου και των μέσων αυτής της απελευθέρωσης, πρέπει να τονίσουμε, ότι κανένας εξωγενής παράγοντας, είτε είναι φωτισμένη ηγεσία είτε είναι πρωτοπορία της πρωτοπορίας, δηλ. κομμουνιστικό κόμμα, δεν μπορεί να οδηγήσει στην αληθινή χειραφέτηση (απελευθέρωση) της εργατικής τάξης. Η ιστορία γενικά απέδειξε, αλλά και η σοβιετική εμπειρία ειδικότερα, ότι ήταν όχι μόνο αδύνατο, αλλά και ολέθριο (Βλέπε υπαρκτό σοσιαλισμό και πού κατέληξε). Σχετικά με το θέμα αυτό γράφει ο Λένιν: «Είπαμε ότι δεν μπορούσε να υπάρχει ακόμα σοσιαλδημοκρατική συνείδηση μέσα στους εργάτες. Η συνείδηση αυτή μπορούσε να τους έρθει μόνο απ' έξω. Η ιστορία όλων των χωρών δείχνει ότι η εργατική τάξη αποκλειστικά με τις δικές της δυνάμεις είναι σε θέση να αναπτύξει μόνο τρεϊντ - γιουνιονίστικη συνείδηση, δηλ. την πεποίθηση ότι είναι ανάγκη να ενωθεί σε σωματεία, να κάνει αγώνα ενάντια στα αφεντικά, ν' αγωνίζεται για να αναγκάσει την κυβέρνηση να εκδώσει τούτους ή εκείνους τους νόμους, που είναι απαραίτητοι για τους εργάτες κ.λπ.».⁵⁹ (Αυτή η άποψη του Λένιν οδήγησε ουκ ολίγους διανοούμενους αριστερούς στην ακραία θέση, ότι το προλεταριάτο είναι υποχρεωμένο να υποταχτεί στις απόψεις των διανοουμένων επαναστατών για να απελευθερωθεί. Μάλιστα η μη υποταγή του στις απόψεις τους στην καθοδήγησή τους, τους οδηγούσε τελικά στην περιφρόνησή και την απαξίωσή του). Έστω όμως και με αυτή τη διατύπωση του Λένιν, για την απ' έξω εισαγωγή της σοσιαλιστικής συνείδησης στους εργάτες, είναι πολύ σημαντικό να τονιστεί, ότι η φωτισμένη ηγεσία, ή η καθοδήγηση της εργατικής τάξης, μπορεί και οφείλει - ενδεχομένως - να παρεμβαίνει στη διαδικασία συνειδητοποίησης διαφωτίζοντας, παρέχοντας βασικά τις γνώσεις, όχι όμως δημιουργώντας εξ αιτίας αυτού του λόγου ή παράλληλα, μηχανισμούς χειραγώγησης και αποφασίζοντας εν ονόματι αυτής.

Μια παρόμοια άποψη είχε εκφράσει και ο Περικλής στον περίφημο επιτάφιο του, που μας αποδίδει ο Θουκυδίδης. Λέει ο Περικλής σ' ένα σημείο της ομιλίας του: «Εμείς οι ίδιοι κρίνουμε και αποφασίζουμε για τα ζητήματά μας και θεωρούμε πως ο λόγος δεν βλάπτει το έργο. Αντίθετα πιστεύουμε, πως βλαβερό είναι το να αποφασίζει κανείς χωρίς να έχει φωτιστεί». Σύμφωνα με τον Περικλή είναι απαραίτητη η γνώση, έστω και αν εισάγεται απ' έξω, από τους επαΐοντες ή τους καθοδηγητές κατά Λένιν. Όμως το βασικό πρόβλημα είναι ποιος αποφασίζει για ποιον. Στην αθηναϊκή πολιτεία έκριναν και αποφάσιζαν οι ίδιοι οι πολίτες και όχι κάποιοι «πεφωτισμένοι» γι' αυτούς.⁶⁰

Αυτό υποστήριζε αναμφίβολα ο ίδιος ο Μαρξ, όπως τονίζει σχετικά ο Ένγκελς στον πρόλογο του Μανιφέστου στην γερμανική έκδοση το 1890: «Για την τελική νίκη των θέσεων που διακηρύσσονται στο μανιφέστο, ο Μαρξ στηρίζεται μοναδικά στην πνευματική ανάπτυξη της εργατικής τάξης, που θα' πρεπε να προκύψει αναγκαστικά

⁵⁹ Β. Ι. Λένιν, *Τι να κάνουμε*, στο Λένιν, Άπαντα, τόμ., 5 σ. 378

⁶⁰ Θουκυδίδου, *Ιστορίας Β'*, σ. 40-41, μετάφραση Άγγελος Βλάχος, εκδ. «Βιβλιοπωλείο της Εστίας», Αθήνα 1999, σ. 148 - 9.

από την ενιαία δράση και από τη συζήτηση».⁶¹ Για την χειραφέτηση λοιπόν της εργατικής τάξης δύο ήταν οι βασικές προϋποθέσεις για τον Μαρξ: Η ενιαία δράση και η συζήτηση. Κάθε συζήτηση φυσικά αποτελεί ανταλλαγή και πάλη ιδεών και απόψεων. Με μια λέξη αντιπαράθεση γνώσεων.

Οι γνώσεις αυτές καθαυτές ωστόσο δεν απελευθερώνουν. Μπορούν να οδηγήσουν και σε απελευθέρωση και σε σκλαβιά. Εκλαϊκεύοντας αυτή τη σκέψη θα μπορούσαμε να πούμε, ότι ένας κακός άνθρωπος χρησιμοποιεί τη γνώση για το κακό και ένας καλός αντιθέτως για το καλό. Ο καπιταλισμός για παράδειγμα οδήγησε τη γνώση σε ανώτατο επίπεδο, αυτό όμως δεν αποτελεί από μόνο του λύση στα προβλήματα της ανθρωπότητας, ούτε φυσικά απελευθέρωση. Οι αποφάσεις πρέπει να είναι - για να οδηγούν σε ωρίμανση, εξέλιξη και απελευθέρωση συλλογικές αποφάσεις όλων των φορέων θεωρητικής και πρακτικής γνώσης (διανοουμένων, εργατών, αγροτών κ.λπ.), μετά από σκληρή και επίπονη ιδεολογικοπολιτική ζύμωση, με κύριο θεωρητικό εργαλείο την πειθώ και την αξιοκρατία και όχι τον εξαναγκασμό ή τον πατερναλιστικό προστατευτισμό. Η όποια καθοδήγηση καθήκον έχει να προσφέρει τη γνώση του αντικειμένου και τα κριτήρια αξιολόγησης το πολύ και ουδέν άλλο πέραν τούτου. Η προσφορά της γνώσης δεν έχει αξιακό χαρακτήρα. Η ιστορία απέδειξε, ότι εξουσία ασκούσαν συνήθως, όχι οι κάτοχοι υψηλού επιπέδου γνώσεων, όσο εκείνοι που εξουσίαζαν τη γνώση. Παράδειγμα χαρακτηριστικό ο Χίτλερ. Η γνώση βασικά είναι ένα στοιχείο ουδέτερο. Αν δεν ήταν έτσι, τότε θα μπορούσαμε να πούμε, ότι όσοι θα «βρικόλακιαζαν!» στις βιβλιοθήκες, για να αποκτήσουν όσο το δυνατό περισσότερη γνώση, θα ήταν και οι ευτυχέστεροι άνθρωποι του κόσμου, γιατί θα κατείχαν εξουσία και θα ήταν και οι πιο απελευθερωμένοι. Γνωρίζουμε όμως, ότι αυτό δεν ισχύει. Αυτή καθ' αυτή ή γνώση δεν εμφορείται και αυτοπροσδιορίζεται από αξίες. Στη διαδικασία σχηματισμού και διαμόρφωσης της απόφασης, ατομικής ή συλλογικής παρεμβαίνει ο αξιακός προσδιορισμός της. Κι' εκεί ακριβώς προσδίδει ο καθένας, ανάλογα με την ιδεολογική οπτική, τις αξίες από τις οποίες θα πρέπει να εμφορούνται οι γνώσεις. Το γνωστικό επίπεδο είναι απαραίτητο, όπως τόνιζε και ο Περικλής. Αυτό μπορούν να το δώσουν οι επιστήμονες ή οι τεχνοκράτες και όχι μόνο (όσοι κατέχουν θεωρητικές ή εμπειρικές γνώσεις), οι οποίοι ως μεταδότες της γνώσης δεν πρέπει να τη χρησιμοποιούν για εξουσία ή εν πάση περιπτώσει πρέπει να αποφεύγεται κάτι τέτοιο. Πάνω στην επένδυση των γνώσεων με αξίες (ιδέες, αρχές, κ.λπ.) εκεί θα πρέπει να γίνεται ανοιχτός διάλογος και συμμετοχή στις αποφάσεις. Αλλιώς επανερχόμαστε στα λόγια του Μαρξ για τη «χειραφέτηση». Ένα απλό παράδειγμα μπορεί να διευκρινίσει τα λεγόμενα: Η γνώση π.χ. της ατομικής ενέργειας είναι κάτι ουδέτερο. Η απόφαση για την χρήση της προς ειρηνικούς ή πολεμικούς σκοπούς, δεν εξαρτάται από τη γνώση την ίδια, αλλά από άλλους παράγοντες, ιδεολογικούς, πολιτικούς κ.λπ. Δεν χρειάζεται λοιπόν να είναι κανείς πυρηνικός επιστήμονας για να καθορίσει τη χρήση της, την εφαρμογή της. Χρειάζεται απλούστατα απόφαση προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση. Στη διαδικασία της απόφασης παρεμβάλλεται η θέληση του ανθρώπου ή των κέντρων εξουσίας, βασικά δηλαδή η πολιτική. Η θέληση αυτή καθορίζεται από ένα σύστημα αξιών, που είναι απόρροια μιας ιδεολογίας, ενός δόγματος, μια πίστης, κ.λπ.

Εκεί μπορεί να παρέμβει η συλλογική βούληση, ως ενιαία δράση, όπως έλεγε ο Μαρξ, για να καθορίσει την πορεία. Απελευθέρωση σημαίνει συμμετοχή στη

⁶¹ Γράφτηκε από τον Φ. Ένγκελς για τη γερμανική έκδοση του «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος», Λονδίνο 1990. Βλ. Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, Διαλεκτά έργα, εκδοτικό της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, Μάρτης 1951, σ. 16.

συλλογική βούληση με τις προϋποθέσεις που προαναφέραμε. Σε μια τέτοια περίπτωση και διαδικασία η απελευθέρωση των εργαζομένων είναι δυνατή και επιβεβλημένη.

Υπάρχει συνεπώς μια εσωτερική αλληλοσυσχέτιση, μια διαλεκτική σχέση ανάμεσα στις έννοιες αυθόρμητο, συνείδηση και χειραφέτηση, την οποία οφείλουμε να εξετάσουμε, για να δούμε το μέγεθος της σημασίας τους στην πράξη. Για να μιλήσουμε με πιο κατανοητούς όρους, μπορούμε να θέσουμε το ερώτημα: Πως μετουσιώνεται το αυθόρμητο σε συνείδηση; Πως επέρχεται η ποιοτική αλλαγή από την αστική συνείδηση σε σοσιαλιστική συνείδηση; Ποια είναι εκείνη η αποτελεσματική διεργασία που συντελεί σ' αυτήν την ποιοτική αλλαγή; Είναι πρόβλημα στο οποίο πολλοί επαναστάτες έπρεπε να δώσουν την απάντησή τους, για να καθορίσουν τη στρατηγική τους και πολλοί επιστήμονες να εκφράσουν την άποψή τους, να διατυπώσουν τη θεωρία τους, πέρα από δόγματα και προκαταλήψεις.

Η έννοια - κλειδί περιλαμβάνει τον βασικό όρο της δημοκρατίας που είναι η «**συμμετοχή στις αποφάσεις**». Ο όρος αυτός, όσο απλός και ευκατανόητος κι' αν φαίνεται, άλλο τόσο είναι ο πιο παρεξηγημένος και πιο δύσκολος στην πρακτική του εφαρμογή. Η συμμετοχή έχει να κάνει με την πεμπουσία της δημοκρατίας και των δημοκρατικών διαδικασιών, που τόσο έχουν παρεξηγηθεί και συκοφαντηθεί. Η συμμετοχή εκφράζει εξουσία, η οποία δεν παραχωρείται, αλλά κατανέμεται ισότιμα σ' τους παίρνουν μέρος στη διαδικασία της, σημαίνει μ' άλλα λόγια αυτοκυβέρνηση. Στην πολιτική η συμμετοχή του λαού στις αποφάσεις που τον αφορούν εκφράζεται με τον όρο «Λαϊκή Κυριαρχία», στην Σοβιετική Ένωση με τον όρο σοβιέτ. Η Κομμούνια του Παρισιού του 1871 ήταν ένα ανάλογο πολιτικό σχήμα. Αρκεί να προβάσουμε τον ισχυρισμό, ότι όπου και με οποιονδήποτε τρόπο, από πρόθεση ή άγνοια ή τέλος από λαθεμένη εκτίμηση του όρου, καταργήθηκε με τον έναν ή τον άλλο τρόπο η συμμετοχή ή αναβλήθηκε, εκεί αναπτύχθηκαν αυταρχικές δομές, αυθαίρετες και ανεξέλεγκτες εξουσίες, (πατερναλισμοί ή κατεστημένα), που οδήγησαν πολιτικούς φορείς και κοινωνίες σε οπισθοδρόμηση, γιατί απλούστατα η διαδικασία της σταδιακής απελευθέρωσης της πλειοψηφίας μέσω της συμμετοχής στις αποφάσεις, της αυτόνομης συλλογικής δράσης, αναχαιτίστηκε ή ανακόπηκε. Οπισθοδρόμηση βέβαια με την έννοια, ότι λίγοι (μια μειοψηφία) αποφασίζουν για τους πολλούς. Κριτήριο για το ποιος είναι «προοδευτικός και ποιος «συντηρητικός» αποτελεί ο σεβασμός ή μη και η εφαρμογή ή μη της συμμετοχικής διαδικασίας στην πράξη. Υπάρχει η άποψη ότι πρέπει να ωριμάσει κανείς για να συμμετέχει και να συναποφασίζει σε κάτι. Αυτό είναι τραγικό λάθος.

Κανείς δεν ωριμάζει, αν δεν συμμετέχει και δεν συναποφασίζει. Και κανείς δεν απελευθερώνεται αν δεν ωριμάσει.

Αυτό θα υπονοούσε αναμφίβολα ο ίδιος ο Μαρξ, όπως τονίζει σχετικά ο Έγκελς στον πρόλογο του Μανιφέστου στην γερμανική έκδοση το 1890:

«Για την τελική νίκη των θέσεων που διακηρύσσονται στο Μανιφέστο, ο Μαρξ στηρίζεται μοναδικά στην πνευματική ανάπτυξη της εργατικής τάξης, που θα 'πρεπε να προκύψει αναγκαστικά από την ενιαία δράση και από τη συζήτηση».⁶²

Για την χειραφέτηση λοιπόν της εργατικής τάξης δύο ήταν οι βασικές προϋποθέσεις για τον Μαρξ: Η ενιαία δράση και η συζήτηση. Κάθε συζήτηση φυσικά αποτελεί

⁶² Γράφτηκε από τον Φ. Έγκελς για τη γερμανική έκδοση του: «*Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος*», Λονδίνο 1890. Βλ. Κ. Μαρξ - Φ. Έγκελς, Διαλεκτά έργα, εκδοτικό της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, Μάρτης 1951, σ. 16.

ανταλλαγή και πάλη ιδεών και απόψεων και μ' αυτή την έννοια ωρίμανση της επαναστατικής συνείδησης.

Και αυτό είναι αυτονόητο: Χωρίς συμμετοχή το ιστορικό υποκείμενο χάνει το ενδιαφέρον του, μεταπίπτει στην απάθεια, την αδιαφορία και την προσαρμογή ή την αντίδραση. Η συμμετοχή απεναντίας εκμαιεύει και απελευθερώνει τις αστείρευτες δυνάμεις του λαού και αναπτύσσει τις δημιουργικές του πρωτοβουλίες. Έτσι στο βαθμό που καταργούνται οι δημοκρατικές αρχές και διαδικασίες, στον ίδιο βαθμό καταργείται και η δυναμική και αποτελεσματικότητα ενός πολιτικού φορέα, κι ως θεωρείται ο πιο επαναστατικός. Εξέλιξη σε μια κοινωνία υπάρχει, όταν υπάρχει συμμετοχή. Και με συμμετοχή εννοούμε φυσικά συμμετοχή στις αποφάσεις και όχι μόνο στο διάλογο, όπως τονίσαμε πιο πάνω. Αυτό είναι το μαγικό κλειδί, η λυδία λίθος της ανάπτυξης ή μη ενός πολιτικού φορέα που θέλει να φέρει τον τίτλο του προοδευτικού, ριζοσπαστικού ή επαναστατικού. Ο δημοκρατικός συγκεντρωτισμός είναι το ολιγότερο ανεπαρκές για την επιτυχία του στόχου αυτού.

Πολλοί συγχέουν τη μετάδοση γνώσεων με την ωρίμανση. Αυτό -επαναλαμβάνουμε - αποτελεί τραγικό λάθος. Δεν ωριμάζει κανείς επαναστατικά αποκτώντας γνώσεις. Ωριμάζει μόνο, δηλαδή μετέχει στην απελευθερωτική διαδικασία, μετά τη διαδικασία διαμόρφωσης της γνώσης, συναποφασίζει ελεύθερα και ισότιμα. Επαναλαμβάνουμε αυτή τη θέση μας κατά κόρο, γιατί στο θέμα αυτό υπάρχει απόλυτη σύγχυση.

Η επαναστατική συνείδηση για να δημιουργηθεί απαιτεί όχι μόνο την απόκτηση γνώσης (μελέτη της θεωρίας), αλλά και τη συμμετοχή στις αποφάσεις (εφαρμογή στην πράξη). Άραγε – θα αναρωτηθούμε - αυτό υπονοούσε ο Μαρξ, όταν έλεγε την περίφημη φράση: «Οι φιλόσοφοι μονάχα εξηγούσαν με διάφορους τρόπους τον κόσμο, το ζήτημα όμως είναι να τον αλλάξουμε»;⁶³ Θα πρέπει να υπάρχει αντιστοιχία ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη.

Συμμετοχή στο διάλογο, στην πολιτικοϊδεολογική αντιπαράθεση ιδεών και απόψεων, στον αντίλογο που εξασφαλίζει την πειθώ και όχι τον φυσικό ή ιδεολογικό εξαναγκασμό και τέλος - μετά από όλες αυτές τις διεργασίες - στην επακόλουθη συμμετοχή στις αποφάσεις, που πρέπει να παίρνονται συλλογικά και αξιοκρατικά και να εφαρμόζονται υποχρεωτικά στην πράξη. Μ' ένα λόγο συμμετοχή στην εξουσία αλλά με αυτή τη συγκεκριμένη μορφή. Στην περίπτωση αυτή περιορίζεται τουλάχιστον ο κίνδυνος της χειραγώγησης και κηδεμόνευσης της εργατικής τάξης από παράγοντες εκτός της συγκεκριμένης διαδικασίας. Ένας πολιτικός φορέας που θέλει να φέρει τον τίτλο «ριζοσπαστικός ή επαναστατικός», πρέπει να αποτελεί ένα διαρκές εκπαιδευτήριο (σχολείο), ένα διαρκές φροντιστήριο, στο οποίο θα μετέχουν ισότιμα όλοι: Τόσο η διανοήση, όσο και η εργατική τάξη. Αυτό πάλι είναι δυνατό να λειτουργήσει, χωρίς κινδύνους εκτροπής σε αυταρχικές δομές, σ' ένα οργανωτικό σχήμα, που φέρει τα χαρακτηριστικά του δημοκρατικού αποκεντρωτισμού, σε αντίθεση με τον δημοκρατικό συγκεντρωτισμό του Λένιν. Ο δημοκρατικός συγκεντρωτισμός -μας δίδαξε η ιστορία - αναγκαστικά καταλήγει από την ουσία του σε αυταρχικές δομές και ιεραρχήσεις. Σε μια τέτοια διαδικασία δεν έχουν θέσει σχολές στελεχών, οι οποίες διαμορφώνουν ελιτίστικες νοοτροπίες και προϋποθέσεις χειραγώγησης.

Φυσικά μέσα σ' αυτήν την διαδικασία πρέπει απαραίτητως να κατοχυρώνεται ο σεβασμός στις απόψεις της μειοψηφίας, οι οποίες οφείλουν να υπάρχουν και να γίνονται σεβαστές, γιατί η ιστορία απέδειξε ότι πολλές φορές οι απόψεις της

⁶³ Βλ. Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, *Θέσεις για τον Φόρερμαχ*, Διαλεκτά έργα, τόμ. II, σ. 470

μειοψηφίας, σε μια συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, ήταν σωστές και συνεπώς απαραίτητη παρακαταθήκη και προϋπόθεση για την ύπαρξη διαλόγου, την επανεκτίμηση των προηγούμενων αποφάσεων, κάτω από το πρίσμα των νέων δεδομένων και τον επανακαθορισμό της πολιτικής δράσης. Δεν πρέπει συνεπώς με κανέναν τρόπο να εξοβελίζονται σαν αιρετικές η βλαβερές και να απορρίπτονται εκ προοιμίου. Η συμμετοχή είναι σαν το αίμα που κυκλοφορεί σ' έναν οργανισμό ενός κινήματος, που όχι μόνο τον κρατά ζωντανό, αλλά τον βοηθάει στην παραπέρα δημιουργική παρουσία και ανάπτυξή του.

3. Ενάντια στον εθνομηδενισμό, αλλά με ποιους;

Στην εφημερίδα της ΑΚΟΑ «Εποχή» και σε σχετικό αφιέρωμα που αποκαλείται «εντός εποχής» δημοσιεύτηκε ένα αποκαλυπτικό άρθρο του κ. Ηλία Ιωακείμογλου με τίτλο:

Ενάντια στον εθνομηδενισμό, αλλά με ποιους;

Στο άρθρο αυτό στρέφεται, σύμφωνα με τις απόψεις μιας συγκεκριμένης σχολής σκέψης, στην οποία ανήκει και ο ίδιος, με τρόπο αποφασιστικό και αδιαμφισβήτητο ενάντια σε όλες τις μορφές του εθνικισμού, τις οποίες παρουσιάζει σχηματικά σε ομόκεντρους κύκλους: «από τον σκληρό πυρήνα του βάρβαρου εθνικισμού των ακροδεξιών, μέχρι την εξωτερική στοιβάδα του γλυκανάλατου πατριωτισμού». Στην τελευταία κατηγορία διακρίνεται κι ένας τόνος ή καλύτερα μια χροιά λεπτής, υποτιμητικής ειρωνείας. Καλό είναι να βλέπουμε και την αισθητική του πράγματος και του ύφους, γιατί καμιά φορά προδίδουν και το ήθος.

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυσή μας θα ήθελα με δυο λόγια να αναφέρω ποια είναι η βασική αντίληψη αυτής της σχολής σκέψης. Τον ορισμό τον δίνουν οι Γιάννης Μηλιός, μέλος του ΣΥΡΙΖΑ, η Σίσσυ Βωβού, μέλος της ΑΚΟΑ και ο Νάσος Θεοδωρίδης, μέλος του ΣΥΝ, εκπρόσωποι και αυτοί της ίδιας σχολής, λένε σε ένα άρθρο τους στην εφημερίδα της ΑΚΟΑ «Εποχή»: «οι **‘εμμονές περί έθνους’ είναι εντελώς - μα εντελώς (και δίχως περιστροφές) ασυμβίβαστες με τη μαρξιστική και εν γένει ταξική θεώρηση της ιστορίας....**».⁶⁴ . Ενδιαφέρουσα είναι η επιλογή της λέξης «εμμονές», που εκφράζει και κάποια μορφή ψυχοπαθολογίας καθώς και ο απόλυτα δογματικός τρόπος διατύπωσης της άποψής τους. Μάλιστα μου θυμίζει επιπλέον μια συναφή έκφραση του γνωστού εκσυγχρονιστή σημιτικής κοπής (σχολής) κ. Αντώνη Λιάκου, ο οποίος χαρακτήρισε κάποτε όσους είναι υπέρ του έθνους και εναντίον του βιβλίου της Στ' Δημοτικού «ψυχωτικούς».

Βασικά όμως ο κ. Ιωακείμογλου είναι σκληρός τιμητής και ανελέητος καταπέλτης και χωρίς οίκτο ενάντια σ' αυτούς που αποκαλεί εθνικιστές. Ο υποφαινόμενος που αποτολμά με μεγάλο κίνδυνο μπροστά στον κ. Ιωακείμογλου να χαρακτηρίσει τον εαυτό του πατριώτη και γι' αυτό διεθνιστή, γιατί πιστεύει ακράδαντα ότι υπάρχει διαλεκτική σχέση ανάμεσα στον πατριωτισμό και τον διεθνισμό, ασφαλώς και θα αναβαθμιστεί με το άρθρο του αυτό από **γλυκανάλατος πατριώτης σε σκληροπυρηνικό εθνικιστή.**

Θα προσπαθήσω να ανασκευάσω τα δικά του επιχειρήματα, με όλο τον προσήκοντα σεβασμό στην άλλη άποψη. Ας μου επιτρέψει μόνο το χιούμορ. Βέβαια, απ' ότι φαίνεται, η προσπάθειά μου είναι άνιση και εκ των προτέρων καταδικασμένη, γιατί ο κ.

⁶⁴ βλ. άρθρο τους στην «Εποχή», 24.12.2006

Ιωακείμογλου ανήκει σε μια συγκεκριμένη σχολή σκέψης που «θέλει» και μάλιστα «ιδιοκτησιακά» να αντλεί τα επιχειρήματά της από τον μαρξισμό.

Ποιος τολμά να τα βάλει με τον Μαρξ. Ποιος είδε τον θεό (Μαρξ) και δεν τον φοβήθηκε; Αυτό θα αποτελούσε πραγματική «ύβριν». Πάντως ομολογώ: Εμένα προσωπικά δεν με τρομοκρατεί ο Μαρξ. Μου είναι απεναντίας, ως θεωρητικός πολύ συμπαθής. Βέβαια, όπως δεν πιστεύω τον Χριστό ως θεό, έτσι δεν πιστεύω και τον Μαρξ ως θεό!

Αλλά ας έλθουμε στο προκείμενο θέμα και στην επιχειρηματολογία του κ. Ιωακείμογλου, για να καταλάβει και ο αναγνώστης περί τίνος ακριβώς πρόκειται.

Ερωτά λοιπόν στο άρθρο του, ενώ έχει έτοιμη την απάντηση, την οποία θα δούμε πιο κάτω: **«ενάντια στον εθνικισμό, αλλά με ποιους;»** Για να προχωρήσει στην απάντησή του με ποιους θα κάνει αυτόν τον εθνικιστικοαποδομητικό αγώνα αναφέρεται στην κοινωνική συγκυρία «της πατρίδας μας» (την λέξη την βάζω σε εισαγωγικά, για να μην προκαλέσω την συναισθηματική του αντίδραση και για να παραμείνουμε στο έδαφος του «καθαρού λόγου»).

Στα πλαίσια αυτής της συγκυρίας εντάσσει τους Έλληνες σε δύο κατηγορίες. Στη μια ανήκουν οι **«ηττημένοι της αγοράς»**, όπως λέει, τους οποίους εκπροσωπεί η Νέα Δημοκρατία. Στους άλλους οι **«νικητές της αγοράς»**, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται οι εκσυγχρονιστές του ΠΑΣΟΚ και μάλλον, απ' ότι κατάλαβα, όλο το ΠΑΣΟΚ. Δηλαδή, σύμφωνα με την άποψή του - και δεν είμαι απολύτως βέβαιος, τι θέλει να ισχυριστεί ακριβώς - γιατί ο κ. Ιωακείμογλου συμπεριλαμβάνει (τσουβαλιάζει κατά το λαϊκότερον) στους εθνικιστές περίπου το 80% των Ελλήνων (ίσως και τον όρο «Έλληνες» να πρέπει να καταργήσουμε, γιατί κατά την άποψη αυτής της σχολής σκέψης, που αποτελεί ένα από τα αντιπροσωπευτικά παραδείγματα ο κ. Ιωακείμογλου, δεν υπάρχει συνέχεια του ελληνισμού. Το θέμα μάλιστα το αναλύει μαζί με την κ. Σώτη Τριανταφύλλου και ψυχολογικά και ψυχαναλυτικά στο βιβλίο του «Για τη σημαία και το έθνος»).

Επιπλέον δεν διέκρινα, αν ο κ. Ιωακείμογλου κάνει διάκριση στην κοινωνική βάση των δύο κομμάτων από την ηγετική ομάδα. Μάλλον όχι, είναι η δική μου αντίληψη της δικής του σύλληψης. Γι' αυτό τον λόγο, όπως διακηρύττει και ο ίδιος σε υπότιτλο του άρθρου του, δεν του μένουν και πολλοί, μόνον **«Τριάντα για μια επανάσταση»**, μιας και όλοι οι Έλληνες με τον ένα ή τον άλλο τρόπο «πρέπει» να είναι εθνικιστές. Δεν αφήνει ο κ. Ιωακείμογλου, ως άλλος Ιαβέρης, να του ξεφύγει κανείς εθνικιστής!!! Τριάντα λοιπόν για μια επανάσταση, επειδή, όπως λέει πάλι ο ίδιος, «μια κριτική του εθνικισμού έχει μηδενική πιθανότητα να γίνει κατανοητή από την συντηρητική πλειοψηφία, για τον πολύ απλό λόγο, ότι αυτούς που κέρδισε ο εθνικισμός τους έχουμε χάσει για πάντα».⁶⁵ Και τελικά καταλήγει στο αναπόδραστο συμπέρασμα, αποτυπώνοντας τη «διαλεκτική, μαρξιστική του σκέψη» με το ερώτημα: **«Ποιος μας απομένει, λοιπόν;»** Αυτός είναι ο δεύτερος υπότιτλος του άρθρου του.

Αυτοί λοιπόν που απομένουν για μια επανάσταση (άκουσον, άκουσον!) μετριούνται στα δάκτυλα του ενός χεριού, θα' λεγε κάποιος καλόπιστος. Σπεύδω να δηλώσω ότι δεν θέλω να συμπεριλάβω τον εαυτό μου σ' αυτούς. Στην προκείμενη περίπτωση ο κ. Ιωακείμογλου δε μιλάει για ταξική πάλη. Μας κρατάει στην αγωνία και το σκοτάδι: Αυτοί οι «επαναστάτες» στους οποίους αναφέρεται θα πάνε με την εργατική τάξη, δεν θα πάνε! θα αγωνιστούν μαζί της, δεν θα αγωνιστούν! Θα ταχθούν ενάντια στην εργατική τάξη, δεν θα ταχθούν ενάντια.! θα την αγνοήσουν τελείως; Και, αν δεν την αγνοήσουν, που θα την βρουν, αφού η κοινωνική βάση της χώρας (δεν λέω «πατρίδα»), κατά την άποψή του είναι, εθνικιστικός όρος; Φυσικά με μια εργατική τάξη, εθνικιστική, δεν θα κάνεις επανάσταση!

⁶⁵ Θέλει να πει και να προσθέσει βασικά: Εμείς οι επαναστάτες που κατέχουμε ιδιοκτησιακά την αλήθεια

Έχω την «αποχρώσα» υποψία κατά το αποχρώσες ενδείξεις, ότι ο κ. Ιωακείμογλου μάλλον χαιρείται γι' αυτό. Φαίνεται πως βολεύεται άνετα με την θεωρία του, στην οποία αυτόρεσκα και με ικανοποίηση επαναπαύεται.

Ιδού ένα απάνθισμα απ' αυτούς που απομένουν για την επανάσταση: «Όσοι ασφυκτιούν από το πάρτι του εθνικισμού στην πολιτική σκηνή, στις οθόνες της τηλεόρασης και στην καθημερινή ζωή, όσοι δεν πανηγυρίζουν με την νίκη της εθνικής Ελλάδος, όσοι δεν συγκινούνται με την έπαρση της σημαίας και τις νίκες των Ελλήνων αθλητών, όσοι νιώθουν άβολα ή αδιάφορα, όταν ακούν τις διηγήσεις πατριωτισμού, των αγωνιστών του ΕΑΜ, τα νεκρόφιλα τραγούδια του Θεοδωράκη και την ποίηση του Ελύτη, όσοι είναι έτοιμοι να επανεξετάσουν την πατριωτική ιστορία του ΕΑΜ σε βάρος του, όσοι δεν υποκλίνονται στον σημερινό πατριωτισμό των υποτελών κοινωνικών τάξεων, όσοι καίνε τις ελληνικές σημαίες και όσοι δεν τις καίνε, αλλά χαιρόνται γι' αυτό, όσοι δεν πιστεύουν ότι η Ελλάδα 'είναι η ομορφότερη χώρα του κόσμου', όσοι γελούν με το μύθο της ιστορικής συνέχειας του ελληνισμού, όσοι δεν λυπήθηκαν για τον βανδαλισμό του μνημείου του Άγνωστου Στρατιώτη, όσοι σιχαίνονται τις παρελάσεις και τις εθνικές εορτές...».

Αυτά λοιπόν είναι τα χαρακτηριστικά των επαναστατών, που διαπνέονται φυσικά από τον μαρξισμό και η δράση τους, όπως λέει ο ίδιος, πρέπει να φτάνει στα άκρα.⁶⁶

Θα ήθελα να επισημάνω, ότι τα σχετικά με τους αγωνιστές του ΕΑΜ αναφέρονται κυρίως στον Μανώλη Γλέζο και ξώφαλτσα «γλυκανάλατα» περιλαμβάνω και τον εαυτό μου στην κατηγορία αυτή, γιατί θαυμάζω το μοναδικό στην ελληνική ιστοριογραφία έργο του Μανώλη Γλέζο για την εθνική αντίσταση, που έγραψε, και αποτελεί πατριωτικό μνημείο και ύμνο του πατριωτισμού των Ελλήνων. Επιπλέον θα έλεγα, ότι θα θαύμαζα παράλληλα και τον κ. Ιωακείμογλου, αν για να δώσει το παράδειγμα και στην πράξη, που αυτό μετράει σύμφωνα με αυτά που πιστεύει και που λέει ο Μαρξ, να πήγαινε να κάνει μαζί με τους άλλους «επαναστάτες» την ελληνική σημαία και να μετείχε στον βανδαλισμό του μνημείου του Άγνωστου Στρατιώτη.

Θα είχα φυσικά και άλλα σχόλια για τα όσα «ανιστόρητα» αναφέρει, αλλά μένω κατ' επιλογήν μόνο στα δύο ανωτέρω.

Μετά απ' όλα αυτά τα «επαναστατικά» που απαριθμεί ο κ. Ιωακείμογλου, ευτυχώς που δεν έχω πάθει παράκρουση από την απίθανη «μαρξιστική» του επιχειρηματολογία, γιατί μελετώντας τον Μαρξ, τον οποίο μετά πάθους επικαλείται αυτή η συγκεκριμένη σχολή σκέψης και της οποίας δείγμα ανέφερα πιο πάνω, αναρωτιέμαι εμβρόντητος, **με ποιον και για ποιον θα κάνουν την επανάστασή τους αυτοί οι τριάντα «αριστεροχούλιγκανς» μικροαστικής συνήθως προέλευσης** του κ. Ιωακείμογλου; Αν δεν την κάνουν μαζί με την εργατική τάξη, τότε με ποιον και για ποιον, αναρωτιέμαι αγωνιωδώς και πάλι. Και κάτι ακόμη: Εύκολα είναι να είσαι **αντί** αλλά εκείνο που μετράει είναι να είσαι **υπέρ** κάποιας θετικής προοπτικής, να δίνεις εναλλακτικές λύσεις θετικής διεξόδου από τα αδιέξοδα.

Η κρίση που υπάρχει στη «λεγόμενη» Αριστερά δεν είναι φυσικά μόνο ελληνικό φαινόμενο. Στην Ελλάδα όμως αποκτά χαρακτηριστικά θεάτρου του παραλόγου, όπως αυτά που αναφέρει με τους τριάντα ο κ. Ιωακείμογλου. Να ήταν τουλάχιστον σαν τους τριακόσιους του Λεωνίδα !!!

Στην Ελλάδα η κρίση της Αριστεράς έχει τις δικές της ιδιομορφίες. Όσο η ιδεολογική αυτή κρίση δεν βγαίνει στην επιφάνεια, δεν πρόκειται η Αριστερά να ξεφύγει από τα αδιέξοδα, για να μπορέσει να δημιουργήσει μια ελπιδοφόρα και νικηφόρα προοπτική. Λες και της αρέσει να παίζει στο περιθώριο.

⁶⁶ Μερικές δεκάδες χούλιγκανς των γηπέδων ταυτίζονται με ολόκληρο τον ελληνικό λαό!!!

Δεν έχει καταλάβει, έχω την πεποίθηση και ίσως να κάνω λάθος, για να μην κάνω και τον αλάθητο Πάπα, ότι στην Ελλάδα **τα εθνικά - πατριωτικά θέματα είναι συνδεδεμένα με τα οικονομικά - κοινωνικά**. Δε γνωρίζει αυτή η σχολή σκέψης στην οποία ανήκει και ο κ. Ιωακείμογλου την απλή αλήθεια, ότι **«αυτό που πάντα τρώμαζε την αντίδραση ήταν η ενότητα του εθνικού με τον κοινωνικό αγώνα, γιατί όποτε αυτό επιτεύχθηκε, έπεσαν θρόνοι, κατέρρευσαν αυτοκρατορίες, ανατράπηκαν καθεστώτα»**.⁶⁷ Δε ζούμε ούτε στη Γαλλία ούτε στις σκανδιναβικές χώρες, για να έχουμε προβλήματα μόνο κοινωνικά. Έτσι τα προβλήματα τα εθνικά τα αφήνει στο ΛΑΟΣ. Φτάνει κανείς καμιά φορά αναγκαστικά και στο συμπέρασμα: Μήπως επιθυμεί να υπάρχει κάποιος Καρατζαφέρης, για να δικαιολογεί την ύπαρξή της; Μου θυμίζει μάλιστα το ποίημα του μεγάλου Έλληνα ποιητή «Τι θα γίνουμε χωρίς βαρβάρους». Τι θα γίνει αυτή η σχολή σκέψης που λέει ότι λίγο πολύ όλοι οι Έλληνες είναι εθνικιστές, αν δεν υπάρχουν πραγματικά εθνικιστές στην Ελλάδα; Απλούστατα δεν θα έχει λόγο ύπαρξης. Άρα πρέπει να τους κατασκευάσει! Γιατί αλλιώς δεν ευσταθεί η θεωρία της. Αλλά κι' αν κάνουμε, υπόθεση εργασίας, και πούμε ότι οι Έλληνες είναι στην πλειοψηφία τους εθνικιστές (και συνεπώς σοβινιστές, ρατσιστές κ.λπ) τι έκανε η Αριστερά για να αποτρέψει μια τέτοια εξέλιξη; Ή μήπως οι Έλληνες από κληρονομικότητα είναι εθνικιστές; Άρα δεν αλλάζουν; Πολύ πιθανόν αυτή η σχολή σκέψης να φαντάζεται ότι αυτή είναι η πραγματικότητα.

Ας δούμε όμως τι λέει ο Μαρξ πάνω σ' αυτά τα ακατανόητα και επικίνδυνα και τα χαρακτηρίζω, γι' αυτό το λόγο προκαταβολικά, **αντιδραστικά** για το κρίσιμο θέμα. Όχι από πρόθεση, το λέω για να μην υπάρχει παρεξήγηση. Πρόθεση καταλογίζω πάντα σε εκείνους που ενεργούν με ιδιοτέλεια.

Λέει λοιπόν ο Μαρξ κάτι πολύ σημαντικό: **«Η χειραφέτηση της εργατικής τάξης πρέπει να κατακτηθεί από την ίδια την εργατική τάξη»**.⁶⁸ Και μόνο μ' αυτή τη φράση διαγράφει αυτομάτως τους τριάντα επαναστάτες του κ. Ιωακείμογλου από τη λίστα των επαναστατών και όλη την επιχειρηματολογία που αναπτύσσει στο άρθρο του. Δε χρειάζεται άλλη επιχειρηματολογία κατά την γνώμη μου, γι' αυτό θα συνεχίσω με το ερώτημα: Τι εννοεί άραγε ο Μαρξ μ' αυτό του τον αφορισμό, που μπορεί να πει κανείς πως σ' αυτόν περιλαμβάνεται όλη η κοσμοθεωρία του για την εργατική τάξη; Στη βαρυσήμαντη αυτή θέση, η λέξη **«πρέπει»**, κατά την άποψή μου, δεν είναι τυχαία. Ο Μαρξ ήθελε καθαρά και ξάστερα να υποδηλώσει ότι η χειραφέτηση της εργατικής τάξης δεν ήταν κατοχυρωμένη, αν η ίδια δεν αυτενεργούσε, γιατί αλλιώς η χειραφέτησή της μπορούσε να τεθεί υπό αμφισβήτηση ή να αναιρεθεί. Για να γίνει ή αλήθεια αυτή πιο κατανοητή: **Όταν η εργατική τάξη (και οι σύμμαχοί της) δεν απελευθερώνεται με δική της αυτενέργεια** (ο Μαρξ μιλάει μάλιστα για «αυτοκυβέρνηση των παραγωγών»⁶⁹, όταν δηλαδή η ίδια δεν φτάνει σ' εκείνο το βαθμό συνειδητότητας, που είναι απαραίτητη, για να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις της χειραφέτησης ή απελευθέρωσης από την ίδια, χωρίς έναν οποιονδήποτε εξαναγκασμό απ' έξω, τότε δεν διασφαλίζεται με κανέναν τρόπο η πραγματική της χειραφέτηση. Για να γίνει αυτή η απελευθερωτική διαδικασία ακόμη πιο σαφής, γιατί έχει τεράστια σημασία, για τη συζήτηση και του τρόπου και των μέσων αυτής της απελευθέρωσης, πρέπει να τονίσω ότι κανένας εξωγενής παράγοντας (σ' αυτούς δεν περιλαμβάνονται και οι τριάντα του κ. Ιωακείμογλου, γιατί δεν έχουν καμία σχέση με την εργατική τάξη) είτε είναι φωτισμένη ηγεσία είτε είναι πρωτοπορία της πρωτοπορίας, δηλ. κομμουνιστικό κόμμα, δεν μπορεί να οδηγήσει στην αληθινή **χειραφέτηση**. Η

⁶⁷ βλ. Νέος αγωνιστής, τεύχος 1, Απρίλιος 2007, σ. 11

⁶⁸ βλ. Κ. Μαρξ, *Γενικό Καταστατικό της Διεθνούς Ένωσης των εργατών*, στο Κ. Μαρξ - Φ. Ένγκελς, Διαλεχτά έργα, τόμ. Ι, σ. 452

⁶⁹ βλ. *Η Κομμούνια του Παρισιού του 1871*

ιστορία γενικά απέδειξε, αλλά και η σοβιετική εμπειρία επιβεβαίωσε ειδικότερα ότι ήταν όχι μόνο αδύνατο, μα και ολέθριο.⁷⁰

Θα επικαλεστώ και την μαρτυρία για το ίδιο θέμα της καλύτερης μαθήτριας του Μαρξ, της Ρόζας Λούξεμπουργκ. Κάνοντας κριτική στον Λένιν για τις αυταρχικές και συγκεντρωτικές μεθόδους που ακολουθούσε απέναντι στο προλεταριάτο εξέφρασε και την ακόλουθη άποψη: «Ακόμη αυτή η δικτατορία πρέπει να είναι το έργο της τάξης και όχι μιας μικρής μειοψηφίας που διευθύνει στο όνομα της τάξης. Με άλλα λόγια πρέπει να προχωρεί ανάλογα με την ενεργό συμμετοχή των μαζών, να παραμένει κάτω από την άμεση επίδρασή τους, να υποτάσσεται στον έλεγχο ολόκληρου του λαού και να είναι προϊόν της αυξανόμενης διαπαιδαγώγησης των λαϊκών μαζών».⁷¹ Σχεδόν προφητικές οι απόψεις της. Όμως καλό είναι να θυμηθούμε και τα λόγια ενός μεγάλου Έλληνα επαναστάτη, του Πάμπλο (Μιχάλη Ράπτη), που το απόσταγμα της μακρόχρονης εμπειρίας του εμπεριέχεται στην ακόλουθη φράση: «Η επανάσταση για να ολοκληρωθεί απαιτεί την κινητοποίηση και την οργάνωση των μαζών, που εξασφαλίζουν την πιο πλατιά, συνειδητή συμμετοχή τους σε όλες τις αποφάσεις που πραγματώνουν το περιεχόμενό της. Η κατοχύρωση της πραγματικής συμμετοχής των μαζών πρέπει να είναι ο στόχος κάθε κυβέρνησης, κόμματος ή συνδικάτου που θέλει να λέγεται σοσιαλιστικό».⁷² Περαιτέρω ανάλυση στα σχετικά αυτά θέματα στη μελέτη μου: *Δημοκρατικός Σοσιαλισμός ή το όραμα του ΠΑΚ και του ΠΑΣΟΚ και η εφαρμογή του στην πράξη*, εκδ. «Εναλλακτικές εκδόσεις», Αθήνα 2006.

Εν κατακλείδι ως αναμφισβήτητο συμπέρασμα: Οι θέσεις που εκφράζονται στο άρθρο του κ. Ηλία Ιωακείμογλου όχι μόνο δεν είναι μαρξιστικές, αλλά - ως με συμπαθά - είναι απεναντίας βαθιά σκοταδιστικές.

Και ως επίλογος: επανάσταση δεν γίνεται χωρίς την εργατική τάξη και τους συμμάχους της. Και για να μην υπάρχει παρεξήγηση: Για τους «αριστεροχούλιγκανς», όπως τους ονομάζω, έχω απόλυτη κατανόηση και πραγματική συμπάθεια, γιατί είναι θύματα. Άλλοι είναι, οι θεωρητικοί και ιδεολογικοί αυτουργοί. **Τους διδάσκουν πως και τι θα καταστρέφουν, αλλά όχι τι θα οικοδομούν στη θέση αυτού που καταστρέφουν.** Τους διδάσκουν πως θα καταστρέψουν τις, όπως τις λένε, αστικές αξίες πατρίς, θρησκεία, οικογένεια, αλλά όχι τι θα οικοδομήσουν στη θέση τους κι αυτό γιατί οι ίδιοι δεν έχουν όραμα για μια καλύτερη κοινωνία τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη.

Οφείλω όμως μια απάντηση στο ερώτημα που έθεσα με τον τίτλο του άρθρου μου: Με ποιους είμαι;

Είμαι με την αυτόβουλη εργατική τάξη του Κ. Μαρξ, την ελευθερία έκφρασης του διαφορετικού της Ρ. Λούξεμπουργκ, την Εθνική Αντίσταση του Μανώλη Γλέζου και τον εθνισμό του Πάμπλο. Ο τελευταίος μάλιστα, πριν πεθάνει, άφησε ως παρακαταθήκη στις νέες γενιές τον τίτλο τιμής: Είμαι εθνιστής.

⁷⁰ βλ. υπαρκτό σοσιαλισμό και που κατέληξε

⁷¹ βλ. Ρ. Λούξεμπουργκ, «Δημοκρατία και ελευθερία», στο Ρ. Λούξεμπουργκ, Όλα τα έργα, τόμ. Ι, εκδ. «Υδροχόος», Αθήνα 1972, σ. 104

⁷² βλ. Μιχάλης Ράπτης, (Πάμπλο), *Αυτοδιαχείριση - Σοσιαλισμός, πολιτικά κείμενα*, εκδ. «Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006, σ. 72